

MYNDIGHETEN FÖR KULTURANALYS

Kulturanalys 2013

Postadress:

Box 120 30
102 21 Stockholm

Besöksadress:

Fleminggatan 20, 6 tr

Telefon:

08-528 020 00

E-post:

info@kulturanalys.se

Webbplats:

www.kulturanalys.se

© Myndigheten för kulturanalys 2013

Formgivning: Bazooka

Tryck: Elanders AB, 2013

ISBN: 978-91-87046-05-6

MYNDIGHETEN FÖR KULTURANALYS

Kulturanalys 2013

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning	5
Summary	8
1. Omvärldsanalys	
Inledning	11
Jakten på medborgarfinansiering: en omvärldsanalys av crowdfunding	12
Trender som drivkrafter för crowdfunding	14
Crowdfunding – när medborgarna blir finansiärer	18
Möjliga konsekvenser för kulturpolitiken och kulturlivet	31
2. Trender inom kulturpolitisk forskning	36
Inledning	36
Inventering av aktuella forskningsteman	37
Kultur och hållbar utveckling	42
3. Att utveckla indikatorer för utvärdering av kulturpolitik	49
Inledning	49
Varför skulle någon ens vilja försöka mäta kultur?	49
Problemen med att mäta effekter av kulturpolitik	50
Vad är en indikator?	51
Indikatorer för den svenska nationella kulturpolitikens effekter	54
Slutsatser	56
4. Den officiella statistiken på kulturområdet	58
Inledning	58
Samhällets utgifter för kultur 2010–2011	58
Reflektioner för utveckling av statistiken	64
Museer 2011	66
Reflektioner inför utveckling av statistiken	68
5. Kultursamverkansmodellen	70
Inledning	70
Enkät om förväntningar på kultursamverkansmodellen	71
Intervjustudie: det nationella samverkansrådet	87
Jämförande fallstudie av kultursamverkansmodellen i två län	93
Referenser	98
Bilaga 1: Intervjuer omvärldsanalys	102
Bilaga 2: Enkät – till regionala och kommunala politiker och tjänstemän om förväntningar på kultursamverkansmodellen	104

Förord

Myndigheten för kulturanalys ska årligen redovisa resultaten från den samlade verksamheten i en rapport till regeringen. I *Kulturanalys 2013* presenterar vi resultat från analyser och utvärderingar som myndigheten genomfört under 2012. Rapporten består av sex kapitel som redogör för olika delar av vårt uppdrag. Några av kapitlen redovisar helt nya studier, andra är delredovisningar av pågående undersökningar och pekar framåt mot kommande mer utförliga rapporter och ytterligare andra är sammanfattningar och bearbetningar av undersökningar som publicerats under 2012. Kapitlens skiftande karaktär speglar Kulturanalys mångfacetterade verksamhet, där löpande utvärderingar och långsiktiga tematiska projekt samsas med mer kortfristiga regeringsuppdrag.

I huvuddrag redogör denna rapport för myndighetens arbete inom några av våra huvudområden: Omvärldsanalys, Forskning, Officiell statistik och Utvärdering av kultursamverkansmodellen. Inom ramen för varje uppdragsområde har en eller flera studier genomförts som presenteras i sin helhet eller sammanfattande. Vi redogör även för det tilläggsuppdrag om indikatorer för utvärdering av kulturpolitiken som Kulturanalys genomförde 2012.

Vid sidan av denna årliga rapport till regeringen har Kulturanalys för avsikt att återkommande publicera rapporter med resultat från den löpande utvärderingen av kultursamverkansmodellen. Under våren 2013 publiceras nästa rapport med sådan inriktning. Därtill har Kulturanalys som ambition att löpande publicera omvärldanalyser och andra rapporter. Dessa rapporter ska med utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen utgöra utvärderingar av regeringens kulturpolitik, såsom den kommer till uttryck i genomförda åtgärder på kulturområdet.

Kulturanalys 2013 ska därför ses som en del av ett större sammanhang. I någon mån kan rapporten ses som en samlad uppföljning av de nationella kulturpolitiska målen, men mer kvalificerade bedömningar kommer Kulturanalys att kunna göra när fler årliga rapporter kan läggas intill varandra och när de kompletteras av de fördjupande tematiska studierna.

Stockholm den 21 januari 2013

Clas-Uno Frykholm
Direktör

Sammanfattning

I *Kulturanalys 2013* presenterar Myndigheten för kulturanalys resultat från analyser och utvärderingar som myndigheten genomfört under 2012. Rapporten redogör för myndighetens arbete inom några av våra huvudområden: Omvärldsanalys, Forskning, Officiell statistik och Utvärdering av kultursamverkansmodellen. Inom ramen för varje uppdragsområde har en eller flera studier genomförts som här presenteras i sin helhet eller i sammandrag. Vi sammanfattar även vår redovisning av uppdraget att analysera hur kvantitativa och kvalitativa indikatorer kan utvecklas för att utvärdera effekterna av den nationella kulturpolitiken, som Kulturanalys fick i regleringsbrev för 2012.

Kapitel 1

Kulturanalys tematiska omvärldsanalys analyserar medborgarfinansiering av kulturen – crowdfunding – och dess möjliga konsekvenser för kulturlivet och kulturpolitiken. Crowdfunding har fått stort genomslag runt om i världen. I Sverige har vi även sett ett ökande intresse från offentliga aktörer som har gått in med offentliga medel på crowdfundingplattformar i syfte att förnya och demokratisera kulturen. Crowdfunding kan definieras som insamling av finansiella medel genom individers små bidrag till en verksamhet eller ett projekt via sociala nätverk på internet.

I omvärldsanalysens första avsnitt pekas fyra samhällstrender ut som utgör det sammanhang ur vilket crowdfunding växer fram: 1) ekonomiseringen av kulturen, 2) politiska vindar för breddad finansiering, 3) framväxt av givarmentalitet och 4) digitalisering av sociala nätverk. I det andra avsnittet beskrivs crowdfunding som finansieringsmodell av kulturen och därefter presenteras de förhoppningar och farhågor som uttrycks kring crowdfundingens roll i kulturlivet. Avslutningsvis diskuteras följande frågor: 1) bidrar crowdfunding till en demokratisering av kulturen?, 2) förstärker crowdfunding idén om kulturskaparen som entreprenör?, 3) vad innebär donationskulturen i Sverige för crowdfundingens etablering? och 4) i vilken utsträckning skapar crowdfunding nya finansieringsvägar?

Det tycks finnas en hög tilltro till crowdfundingens potential som finansieringsmodell av kulturen. Samtidigt är det uppenbart att den inte kan ses som en patentlösning som kan eller bör ersätta andra former av finansiering. I nuläget behövs mer kunskap om dess egentliga effekter och dess hållbarhet.

Kapitel 2

I kapitel 2 redovisar vi resultaten av en inventering av trender inom den internationella forskningen kring kulturpolitik och kulturpolitiskt relevanta frågor. Inventeringen visar att området är omfångsrikt och mång-

facetterat. Olika aspekter av kulturens värde återkommer i presentationer av forskningen vid centrumbildningar, i konferensuppsatser och i vetenskapliga tidskrifter. Det gäller intresset för det ekonomiska värdet av de kulturella och kreativa näringarna, men också andra typer av samhällsekonomiska värden såsom kulturens betydelse för välfärd och välbefinnande. Kulturpolitisk styrning, digitaliseringens effekter, nya former för kulturellt deltagande och kopplingar till kulturens betydelse för medborgarrelaterade frågor är andra ofta behandlade områden. Kapitlet tar särskilt upp det internationella policyarbetet och forskning kring kulturens roll för hållbar utveckling.

Kapitel 3

Hösten 2012 publicerade Myndigheten för kulturanalys rapporten *Att utveckla indikatorer för utvärdering av kulturpolitik: redovisning av ett regeringsuppdrag*. Kapitel 3 utgör en sammanfattning av de slutsatser som presenterades i rapporten angående möjligheterna att utveckla ett indikatorsystem för att utvärdera den nationella kulturpolitikens effekter.

Rapporten visar att det går att utveckla ett indikatorsystem. Att skapa ett användbart indikatorsystem innebär dock ett omfattande utvecklingsarbete, då det krävs noggranna överväganden i urvalet av ett begränsat antal relevanta indikatorer. Arbetet måste göras systematiskt för att över tid bygga upp ett hållbart indikatorsystem som har förmågan att göra kulturen rättvisa och leverera användbara underlag för att utveckla politiken. Det innebär att metoder för datainsamling måste utvecklas samt att det måste skapas dialogprocesser där expertbedömningar kan tas tillvara för att tolka resultaten och sätta in dem i ett sammanhang.

Att kontinuerligt driva och utveckla ett hållbart indikatorsystem av god kvalitet är förenat med statsfinansiella kostnader på uppskattningsvis tre miljoner kronor årligen.

Kapitel 4

Kapitel 4 beskriver Kulturanalys arbete med den officiella statistiken på kulturområdet. Kulturanalys har under 2012 publicerat två rapporter inom ramen för den officiella statistiken. Rapporten *Samhällets utgifter för kultur 2010–2011* visar att de offentliga utgifterna för kultur har ökat med nästan 25 procent mellan 2000 och 2011 omräknat till 2011 års priser. Den största delen av ökningen har skett hos regioner och landsting, men även staten och kommunerna har ökat sina utgifter för kultur under perioden. Rapporten *Museer 2011* visar en ökande trend för museibesöken. 2011 gjordes minst 18 miljoner museibesök, vilket nästan är i nivå med besökstalen under fri entré-åren 2005 och 2006. I kapitlet redovisas även några av de viktigaste frågorna för utveckling av statistiken på de två områdena.

Kapitel 5

I rapportens sista kapitel presenteras resultat från Kulturanalys arbete med den löpande utvärderingen av kultursamverkansmodellen. Under 2012 har utvärderingen fortsatt i form av tre delstudier: en enkätstudie om förväntade effekter av modellen, en intervjustudie med representanterna i det nationella samverkansrådet samt en forskningsbaserad jämförande fallstudie av kultursamverkansmodellen i två län.

Enkätstudien visar att det på regional och kommunal nivå finns en försiktigt positiv inställning till kultursamverkansmodellen bland tjänstemän och politiker. Samverkan mellan olika aktörer, framför allt mellan de kommunala och de regionala nivåerna, tycks öka. Det i sin tur uppfattas i mångt och mycket som en positiv utveckling för kulturutbudet och kulturens kvalitet.

Intervjuerna med samverkansrådets parter visar att rådet nu tycks vara i en fas där det är av vikt att konsolidera sin roll och kommunicera utåt vad rådets funktion är. Det råder samstämmighet om att rådets medlemmar bör sträva efter att värna den statliga nivåns perspektiv, men att ett viktigt sätt att göra det är att bidra med kompetens om det egna området.

Fallstudien i två län, Jämtland och Kronoberg, visar att kultursamverkansmodellens införande innebär att verksamhetsstyrningen inom den kulturpolitiska förvaltningen förändras. Inslaget av sektorssamverkan förstärks, och redan komplexa relationer mellan olika aktörer på olika nivåer blir än mer komplexa. Det gäller även hur arbetet med kulturpolitiken organiseras. Däremot har inte några stora förändringar skett i hur de kulturpolitiska prioriteringarna ser ut.

Summary

In *Cultural Policy Analysis 2013*, the Swedish Agency for Cultural Policy Analysis presents the results of analyses and evaluations that the Agency performed in 2012. The report is an account of the activities carried out by the Agency within some of our main fields of interest: Horizon scanning, Research, Official Statistics and Evaluating of The Cultural Cooperation Model. One or more studies have been carried out within the framework of each area of responsibility, which are presented here in their entirety or in abstract form. We also sum up our account of the commission to analyse how quantitative and qualitative indicators can be developed to evaluate the effects of the national cultural policy, which was included in the 2012 appropriation directions to the Swedish Agency for Cultural Policy Analysis.

Chapter 1

The thematic horizon scanning performed by the Agency analyses crowdfunding and its possible consequences in terms of culture and cultural policy. Crowdfunding has had a breakthrough all over the world and can be defined as raising financial means to an activity or a project through small individual contributions via social networks on the internet. In Sweden, there has also been an increased level of interest from public actors, who contribute public funds to crowdfunding platforms in order to rejuvenate and democratise culture.

The first part of the horizon scanning points out four social trends that form the context in which crowdfunding is emerging: 1) the economisation of culture, 2) political winds shifting towards broader funding, 3) the rise of a “giver” mentality 4) the digitalisation of social networks. The second part includes a description of crowdfunding as a financing model for culture, followed by a presentation of hopes and fears that have been expressed in regard to the role of crowdfunding in cultural life. Finally, the following questions are addressed: 1) does crowdfunding contribute to the democratisation of culture?, 2) does crowdfunding reinforce the idea of cultural practitioners as entrepreneurs?, 3) to what extent does the donation culture in the Swedish cultural sector hinder the establishment of crowdfunding?, and 4) to what extent does crowdfunding create new modes of cultural funding?

There seems to be a great deal of confidence in crowdfunding as a potential model for funding culture. At the same time, it is evident that it cannot be viewed as a ready-made solution that can, or should, replace other forms of funding. At present there is a need for increased knowledge on its actual effects and sustainability.

Chapter 2

In chapter 2, we account for the results of an inventory of international research trends within cultural policy and relevant issues pertaining thereto. The inventory shows that the area is extensive and multifaceted. Various aspects of the value of culture are recurring features in the presentations of research at centres of excellence, in conference proceedings and in academic journals. This value is linked to the interest in the financial value of the cultural and creative sectors as well as other types of socioeconomic values such as the importance of culture for prosperity and well-being. Cultural governance, the effects of digitalisation, new forms of cultural participation and ties to the importance of culture for civic issues are some other areas that are often brought up. This chapter focuses especially on the work with international policy and research on the role of culture in sustainable development.

Chapter 3

In the autumn of 2012, the Agency published the report *Att utveckla indikatorer för utvärdering av kulturpolitik: redovisning av ett regeringssupdrag* [Developing indicators for the evaluation of cultural policy: account of a government commission]. Chapter 3 comprises a summary of the conclusions presented in the report on the possibilities of developing a system of indicators to evaluate the effects of the national cultural policy.

The report shows that the development of such a system is possible. Creating a useable indicator system does however entail an extensive development effort, which requires a carefully considered selection of a limited number of relevant indicators. The work must be carried out systematically in order to build a sustainable indicator system over time, which has the ability to do culture justice and deliver useable data for policy development. This involves developing data collection methods and creating dialogue procedures in which expert opinions can be utilised to interpret and contextualise the results.

Continually running and developing a sustainable, high quality indicator system entails fiscal costs of approximately SEK 3 million annually.

Chapter 4

Chapter 4 is a description of the work carried out by the Agency on the official statistics regarding the cultural sphere. In 2012, the Agency published two reports within the framework of the official statistics. The report *Samhällets utgifter för kultur 2010–2011* [Public expenditure on culture 2010–2011] shows that the public expenditure has increased by nearly 25 per cent between 2000 and 2011, calculated at 2011's price levels. Most of this increase has taken place in regions and county councils, but the state and the municipalities have also increased their expenditure for culture

during the same period. The report *Museer 2011 [Museums 2011]* shows an increasing trend in museum visits. In 2011, at least 18 million visits were made to various museums, which is nearly at level with the number of visits in the free entry years 2005 and 2006. This chapter also accounts for some of the most important issues of development in the statistics regarding these two areas.

Chapter 5

In the final chapter of the report, results from the Agency's ongoing evaluation of the cultural cooperation model are presented. In 2012, the evaluation has continued in the form of three part studies: one survey on the expected effects of the model, one interview study with the representatives in the national cooperation council and a research-based comparative case study of the cultural cooperation model in two counties.

The survey shows that, on a regional and municipal level, there is a cautiously optimistic view of the cultural cooperation model among officials and politicians. Cooperation between various actors, and primarily between the municipal and regional levels, appears to be increasing, which in turn is seen in many respects as a positive development for the cultural activity and its quality.

The interviews with the participants of the cooperation council shows that the council now seems to be in a phase in which it is important to consolidate a role and communicate the function of the council. There is a general consensus that the members of the council should strive to safeguard the state perspective, but that one important aspect of accomplishing this is to contribute with their expertise within their respective fields.

The case study of two counties; Jämtland and Kronoberg, shows that the introduction of the cultural cooperation model entails a change in the operational management within cultural administration. The sectorial collaboration component is strengthened and relationships between various actors on different levels, which were already complex, are made even more complex. This applies to the organisation of cultural policy as well. On the other hand, no major changes have occurred in terms of cultural policy priorities.

1. Omvärldsanalys

Kulturanalys tematiska omvärldsanalys analyserar medborgarfinansiering av kulturen – crowdfunding – och dess möjliga konsekvenser för kulturlivet och kulturpolitiken. Crowdfunding har fått stort genomslag runt om i världen. I Sverige har vi även sett ett ökande intresse från offentliga aktörer som har gått in med offentliga medel på crowdfundingplattformar i syfte att förnya och demokratisera kulturen. Crowdfunding kan definieras som insamling av finansiella medel genom individers små bidrag till en verksamhet eller ett projekt via sociala nätverk på internet.

I omvärldsanalysens första avsnitt pekas fyra samhällstrender ut som utgör det sammanhang ur vilket crowdfunding växer fram: 1) ekonomiseringen av kulturen, 2) politiska vindar för breddad finansiering, 3) framväxt av givarmentalitet och 4) digitalisering av sociala nätverk. I det andra avsnittet beskrivs crowdfunding som finansieringsmodell av kulturen och därefter presenteras de förhoppningar och farhågor som uttrycks kring crowdfundingens roll i kulturlivet. Avslutningsvis diskuteras följande frågor: 1) bidrar crowdfunding till en demokratisering av kulturen?, 2) förstärker crowdfunding idén om kulturskaparen som entreprenör?, 3) vad innebär donationskulturen i Sverige för crowdfundingens etablering? och 4) i vilken utsträckning skapar crowdfunding nya finansieringsvägar?

Det tycks finnas en hög tilltro till crowdfundingens potential som finansieringsmodell av kulturen. Samtidigt är det uppenbart att den inte kan ses som en patentlösning som kan eller bör ersätta andra former av finansiering. I nuläget behövs mer kunskap om dess egentliga effekter och dess hållbarhet.

Inledning

Myndigheten för kulturanalys bedriver omvärldsanalys inom kulturområdet utifrån ett såväl nationellt som internationellt perspektiv. Att bedriva omvärldsanalys innebär att Kulturanalys ska beskriva, analysera och dra slutsatser kring på vilket sätt förändringar i omvärlden har konsekvenser för kulturpolitiken. Kulturanalys strävar efter att systematiskt samla in information som kan ge underlag för rimliga tolkningar och analyser.

För att möta behoven av omvärldsanalys inom kulturområdet har Kulturanalys valt att ge omvärldsanalysen två huvudinriktningar. För det första genomför vi en *bred omvärldsanalys* som syftar till att på ett översiktligt sätt fånga och beskriva övergripande förändringar. Som underlag för vår breda omvärldsanalys har vi under 2012 bland annat intervjuat Sveriges

kulturråd och ställt frågor till dem kring kulturpolitiken i de länder där de är stationerade. Frågorna har gällt fyra områden: barns och ungas kultur, kulturens digitalisering, kulturens finansiering samt entréavgifter på statliga museer. Intervjumaterialet kommer att bearbetas och återges i kommande publikationer under 2013.

För det andra genomför vi *tematiska omvärldsanalyser* som går på djupet med en specifik fråga. I detta avsnitt presenterar vi vår tematiska omvärldsanalys om crowdfunding som finansieringsmodell av kulturen.

Jakten på medborgarfinansiering: en omvärldsanalys av crowdfunding

Public funding [in the cultural sector] is still fundamental, but there are – at least on a rhetorical level – signs that we are witnessing a change, where both the market, and perhaps also charity, might play a more important role in the future.¹

Precis som citatet ovan betonar har diskussionen om hur kulturen och kulturskaparna kan hitta nya vägar för finansiering intensifierats i Sverige. Behovet av komplement till den offentliga finansieringen har uttryckts från flera håll. Ökad sponsring från näringslivet liksom kulturutövares kompetens som entreprenörer och företagare är några modeller som lyfts fram. Likaså har vi under de senaste åren sett hur begreppet medborgarfinansiering – crowdfunding – fått allt större genomslag. I Sverige liksom i andra delar av världen har det skett en expansion av crowdfundingplattformar. I april 2012 fanns det totalt 450 crowdfundingplattformar i världen, vilket är en ökning med 60 procent sedan 2007.²

Crowdfunding kan definieras som insamling av finansiella medel genom individers och medborgares små bidrag till en verksamhet eller projekt via sociala nätverk på internet. Finansieringsmodellen kan sägas ha vuxit fram som ett alternativ när enskilda större finansiärer har saknats. Det handlar kort och gott om att människor ges möjlighet att bidra som medfinansiärer till något som de har intresse av eller känner engagemang för. Crowdfunding används för att finansiera en mångfald av projekt – allt ifrån valkampanjer, likt Barack Obamas, till klassresor, tandläkarbesök och bröllop. I den här omvärldsanalysen står dock crowdfunding av kulturella och konstnärliga projekt och verksamheter i fokus.

Crowdfunding som fenomen väcker en rad frågor som berör kulturlivet och kulturpolitiken. På vilket sätt kompletterar crowdfunding redan befintliga

¹ Stenström 2008, s. 25.

² Massolution/Crowdsourcing LLC 2012.

finansieringsformer av kulturen? Vem gynnas eller missgynnas i crowdfundingssystemet? Vilka konstarter och kulturella projekt har störst möjligheter att få finansiering? Vilka förutsättningar krävs för att lyckas med en crowdfundingkampanj? Vilken roll spelar offentliga aktörer i framväxten av crowdfunding? Och slutligen, vilka förhoppningar och farhågor finns med crowdfunding som finansieringsmodell av kulturlivet?

Syfte

Omvärldsanalysens syfte är att beskriva vad crowdfunding är, varför det kommit upp på dagordningen och vad det har för potentiella konsekvenser för kulturlivet och kulturpolitiken. Vi kan naturligtvis aldrig vara helt säkra på hur framtiden kommer att se ut, men vi kan peka på tendenser och föra rimliga resonemang om framtiden. Ambitionen med omvärldsanalysen är därför att identifiera trender som möjliggör etableringen av crowdfunding samt att resonera kring framtida konsekvenser. Omvärldsanalysen studerar crowdfunding ur ett internationellt perspektiv, men har ett särskilt fokus på dess etablering och utveckling i Sverige.

I det första avsnittet pekas fyra samhällstrender ut som utgör det sammanhang ur vilket crowdfunding växer fram. I det andra avsnittet beskrivs crowdfunding som finansieringsmodell av kulturen och därefter presenteras de förhoppningar och farhågor som uttrycks kring crowdfundingens roll i kulturlivet. Avslutningsvis diskuteras crowdfundingens möjliga konsekvenser för kulturlivet och kulturpolitiken.

Kort om metoden

Omvärldsanalysen bygger på följande material, som samlats in och analyserats under hösten 2012.

- Urval av forskningspublikationer och litteratur som diskuterar kulturens finansiering.
- Medieanalys av samtliga artiklar som innehåller ordet crowdfunding (inklusive ändelser) i svenska tryckta och digitala tidningar mellan åren 2006 och 2012 (fram till oktober 2012). Totalt 260 artiklar.
- Intervjuer med personer som:
 - 1) driver crowdfunding sajter,
 - 2) har använt sig av crowdfunding eller
 - 3) är offentliga aktörer som medfinansierar kulturen via crowdfunding.Totalt elva intervjuer (se bilaga 1).
- Intervjuer har även gjorts med Sveriges kulturråd för att få en bild av crowdfunding internationellt. Totalt åtta intervjuer (se bilaga 1).

Trender som drivkrafter för crowdfunding

Mot bakgrund av de senaste årens expansion av crowdfundingplattformar runt om i världen har vi identifierat fyra övergripande samhällstrender som tillsammans utgör det sammanhang ur vilket crowdfunding växer fram i Sverige. Trenderna spelar självfallet en roll för många aspekter av kulturen och kulturpolitiken, men här betonas hur de möjliggör och bidrar till etableringen av nya vägar för finansiering av kulturlivet.

Trend 1: Ekonomisering av kulturen

I kulturpropositionen *Tid för kultur* omformulerades de kulturpolitiska målen på en central punkt. Målet att motverka kommersialismens negativa verkningar togs bort. I takt med att målet försvann har också diskussionen om kulturutövarnas ekonomiska villkor och i synnerhet deras möjligheter att agera som entreprenörer och företagare tilltagit.³ Forskare pekar på att näringspolitikens idéer har fått alltmer fotfäste inom kulturpolitiken samtidigt som den kommersiella logiken får alltmer utrymme i kulturen.⁴ Etableringen av en marknadsretorik och marknadslogik inom kulturlivet är inget unikt fenomen. Tvärtom har forskare länge pekat på att marknadsidéer och styrningsidéer hämtade från företagets värld har fått genomslag i offentlig förvaltning i takt med introduktionen av New public management och liknade trender.⁵

Forskarna Ann-Sofie Köping, Jenny Lantz och Emma Stenström argumenterar för att introduktionen av marknadsidéer i kulturlivet har bidragit till en *ekonomisering av kulturen* på tre nivåer – samhällsnivå, organisationsnivå och individuell nivå.⁶ Kortfattat innebär detta att marknadsidéer har fått genomslag i kulturpolitiken, vilket kommer till uttryck genom att kulturen lyfts fram som central för ekonomisk utveckling och tillväxt. Likaså menar forskarna att dessa idéer har fått fotfäste inom kulturorganisationer i takt med att allt fler chefer med en ekonomisk examen anställs och i och med att ekonomiska mål fått större utrymme vid sidan av de kulturella målen om konstnärlig kvalitet och förnyelse. Slutligen kan vi tala om en ekonomisering på individnivå som kan sammanfattas i en ökad tilltro till vikten av entreprenörskap inom kultursektorn, vilket bland annat tar sig i uttryck genom att entreprenörskap kommer in som en del i de konstnärliga utbildningarna.

Ekonomiseringen av kulturlivet kan därmed förstås utifrån en mer övergripande trend där marknadsidéer kommer in i allt fler politikområden. Kulturlivets ekonomisering kan på sikt också komma att innebära en för-

³ Jacobsson 2012.

⁴ Jacobsson 2012; Köping m.fl. 2009.

⁵ Hood 1991; Jacobsson 1994.

⁶ Köping m.fl. 2009.

stärkning av idéer om att kulturutövaren ska agera som en marknadsaktör eller en entreprenör. I förlängningen kan det få konsekvenser för invanda föreställningar om vem kulturutövaren är och hur denne bedriver sitt arbete.

Trend 2: Politiska vindar blåser för breddad finansiering

Kulturlivet har i alla tider haft en mångfald finansiärer. Privatpersoner liksom representanter från näringsliv och andra organisationer har utövat filantropi och stöttat kulturlivet på många sätt.⁷ Samtidigt har den offentliga finansieringen av kultur spelat en viktig roll för kulturlivet i Sverige och gör så än i dag. Men under senare år har det från politiskt håll argumenterats alltmer för att den offentliga finansieringen måste kompletteras med andra alternativa former av finansiering. I kulturpropositionen *Tid för kultur* introducerades uttalade idéer om en breddad finansiering av kulturen, vilket innebär att det privata och det civila samhällets roll för kulturen betonas.

Det är positivt om inslaget av icke-offentlig finansiering ökar även i Sverige – fler kulturprojekt skulle komma till stånd och kultursektorns beroende av politiska beslut skulle minska. Hur enskildas finansiering av kulturverksamhet kan öka behöver därför ges ytterligare uppmärksamhet.⁸

Idéerna om att bredda finansieringen till kulturlivet manifesteras också i Statens kulturråds regleringsbrev för 2010, i vilket det betonas att den icke-offentliga finansieringen av kulturverksamhet bör öka. Kulturrådet fick även explicit i uppdrag att i en kartläggning ”analysera och belysa möjligheter och hinder för att utveckla förekomsten av breddad finansiering av kulturverksamheter i Sverige”.⁹ Ytterligare ett exempel på de politiska ambitionerna att bredda kulturens finansiering är Kulturbryggan, som i sitt uppdrag fått inskrivet att ”sträva efter att etablera samverkan med andra finansiärer”.¹⁰ I betänkandet *Att angöra en kulturbrygga* framhåller också Kulturbryggan att det viktigaste uppdraget är att etablera samverkan med andra finansiärer och att hitta incitament till finansiering från flera parter.¹¹

Med detta sagt är det viktigt att tydliggöra dels att kulturell verksamhet redan i dag får intäkter från annat håll än det offentliga, dels att lyfta fram att den enskilda kulturutövaren många gånger är en företagare som får inkomster från olika håll. En studie från Konstnärsnämnden visar att antalet fasta anställningar för kulturutövare i Norden har minskat över tid och att fler har blivit egenföretagare under det senaste decenniet. Nästan varannan kulturutövare har enskild firma. Samma studie visar också att

⁷ Gustavsson 2012; Lindqvist 2009.

⁸ *Tid för kultur* 2009, s. 13.

⁹ *Regleringsbrev för Statens kulturråd* 2010.

¹⁰ *Dir* 2010:77.

¹¹ *SOU* 2012:16.

inkomsterna från annat arbete än det konstnärliga – så kallat kompletteringsarbete – är mycket vanligt, eftersom många har svårt att leva på sin konstnärliga verksamhet. Det är även vanligt att kulturutövare får ekonomiskt stöd från familj eller andra anhöriga; siffror från 2008 visar att 25 procent av kulturutövarna någon gång erhållit ekonomiskt stöd från familj eller anhöriga.¹²

Att kulturlivet finansieras från flera håll är en realitet. Men det finns i dag också tydliga politiska visioner och ambitioner om att kulturens finansiering ska breddas än mer. På sikt kan det innebära att det upprättas fler strukturer för kompletterande finansiering från andra aktörer än det offentliga. Det är också tänkbart att det kommer att påverka vedertagna föreställningar om hur kulturen bör finansieras samt vilken roll kulturutövaren bör ta för att finansiera sin verksamhet.

Trend 3: Givarmentaliteten växer sig starkare

Privatpersoner eller så kallade filantroper som bidrar med pengar, tid och andra former av gåvor har alltid funnits inom kulturlivet. Individens intresse och engagemang för kulturfrågor är således inget nytt. Däremot finns det forskning som pekar på att vi under slutet av 1900-talet har sett ett tilltagande intresse för såväl frivilligt engagemang som välgörenhet.

Forskaren Filip Wijkström är en av dem som argumenterar för att volontären liksom givaren har fått en mer framträdande roll samhället.¹³ Ett exempel på detta är förändringen av den traditionella folkrörelsemodellen som präglats av att relationen mellan individ och ideella organisationer knyts samman via medlemskapet. I dag tar sig relationen nya former och den utmärks alltmer av frivillighet snarare än medlemskap. Volontären har därmed blivit ett allt vanligare inslag i dessa organisationer.¹⁴ Ett liknande resonemang förs av sociologen Adrienne Sörbom som argumenterar för att individens engagemang för sakfrågor som ligger nära deras egna intressen har ökat över tid. I takt med att människor har minskat medlemskapet i politiska partier tilltar deras engagemang i politiska sakfrågor.

Allt fler objekt ses som politiska, som saker vi gemensamt har ansvar för, samtidigt som det blir svårare att sätta upp en gräns för var den enskildes ansvar börjar och slutar. En följd av detta är att människor känner sig mer ansvariga för politik och kollektiva fenomen.¹⁵

Men det är inte bara det frivilliga engagemanget som växer sig starkare. Filip Wijkström argumenterar för att intresset för att ge gåvor och donationer

¹² Flisbäck 2011.

¹³ Wijkström 2012.

¹⁴ Jfr Wijkström och Einarsson 2006.

¹⁵ Sörbom 2005, s. 42.

också ökar. Detta märks inte minst på det antal insamlingar och välgörenhetsgalor som organisationer i det civila samhället ordnar varje år. Det kommer också till uttryck genom att volontärskap och filantropi under de senaste tio åren börjat organiseras i mer formella organisationer. Däribland kan nämnas Volontärbyrån – en mäklare mellan volontärer och ideella organisationer – och Charity rating – givarnas intresseorganisation. Andra exempel är Stiftelsen för insamlingskontroll, Frivilligorganisationernas insamlingsråd och Forum för frivilligt socialt arbete. Ytterligare exempel på denna trend är framväxten av utbildningar inom volontärområdet; i dag går det till exempel att bli certifierad fundraiser via en utbildning som tillhandahålls av Berghs School of Communication och Frivilligorganisationernas insamlingsråd. Siffror från Stiftelsen för insamlingskontroll visar också att det över en tioårsperiod samlas in alltmer pengar till 90-kontoorganisationer.¹⁶

Wijkström konstaterar att volontären tillsammans med givaren åter har fått en större plats i svenskt samhälle.¹⁷ Han går så långt som att tala om att utvecklingen resulterat i framväxten av ”filantropiskan”, ett eget slags språk inom civilsamhället och som pekar på ett paradigmskifte från folkrorelseparadigm till ett frivillighets- och filantropiparadigm. Sammantaget pekar dessa exempel mot en utveckling där givarmentaliteten i Sverige ökar. I en tid som ofta beskrivs som präglad av individualism ser vi att individer på frivillig basis engagerar sig i frågor som de känner engagemang för genom att investera såväl tid som pengar.

Trend 4: Digitala liv

I Sverige tillbringar människor alltmer tid i det digitala landskapet. 89 procent av befolkningen har tillgång till internet, av dessa använder 93 procent e-post någon gång, 90 procent söker någon gång efter nyheter, 84 procent har någon gång handlat på nätet, och 55 procent är medlemmar i ett socialt nätverk. På dessa områden har det skett en dramatisk ökning under den senaste tioårsperioden.¹⁸ Det blir med andra ord allt vanligare att vi köper varor och tjänster via internet, laddar ner filmer, lyssnar på musik, beställer e-böcker, följer senaste nytt på nyhetstjänster på nätet, lägger ut våra meritförteckningar på plattformar som LinkedIn, producerar och distribuerar egna videoklipp, skriver och publicerar texter på bloggar, distribuerar egenproducerad musik och socialiserar med våra vänner och bekanta genom att dela med oss av uppdateringar och foton på olika plattformar som exempelvis Facebook, Flickr, Pinterest, Instagram, Youtube med flera.

Utvecklingen av digital teknik har förändrat människors liv på flera olika områden. För kulturutövare och andra kreatörer innebär det att det blivit enklare att presentera, sprida och sälja verk och produkter på nätet. Tidigare

¹⁶ Stiftelsen för insamlingskontroll 2012.

¹⁷ Wijkström 2012.

¹⁸ Findahl 2012.

har endast ett fåtal haft den tekniska kompetens som krävs för att exempelvis producera film, musik, datorspel, nyhetstext eller böcker. I dag har tekniska framsteg gjort det möjligt för var och en att skapa och nå ut med konstnärliga verk och produkter.

Den tekniska utvecklingen förenklar inte bara möjligheten att producera kultur utan också att distribuera och marknadsföra den. I dag kan den som har kunskap om teknik och förmågan att orientera sig i det digitala medielandskapet enkelt bygga nätverk och skapa nya relationer. Sociala nätverk har alltid varit centrala för kulturutövares och konstnärers etablering. Expansionen av sociala nätverk på nätet skapar därmed nya möjligheter för kulturutövare att marknadsföra idéer och verk och att nå ut till en större publik än tidigare. Idéerna sprids från det egna nätverket via andras nätverk in i ytterligare andras nätverk. Den digitala tekniken öppnar möjligheter för alla individer, inte minst för kulturutövare, att nå ut med sina idéer och att söka efter finansiärer.

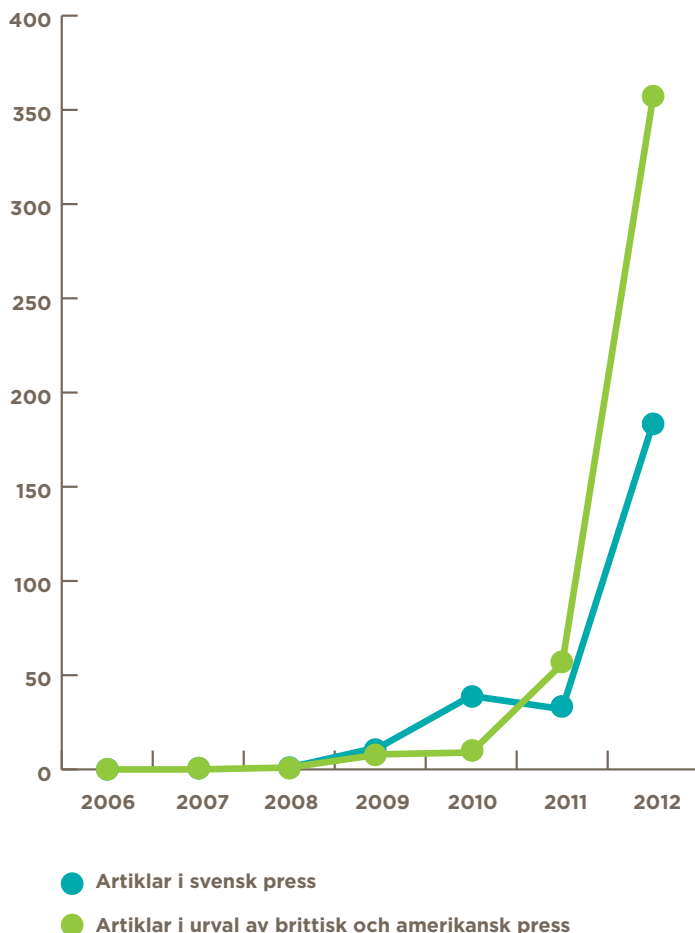
Crowdfunding – när medborgarna blir finansiärer

Crowdfunding kan beskrivas som en metod genom vilken individer blir finansiärer av projekt och verksamheter de känner engagemang för. Att olika projekt och verksamheter finansieras av enskilda individer genom bidrag är självfallet inget nytt. Frivilligsektorn har under många år finansierat sin verksamhet genom att samla in pengar från allmänheten. Det är inte heller något helt främmande att familj och vänner är med och stöttar kulturutövares projekt och verksamhet. Det som är att betrakta som nytt är att pengar samlas in på nätet och att jakten på finansiering går via digitala sociala nätverk. Likaså ser vi i Sverige att offentliga aktörer har valt att gå in som medfinansiärer via crowdfundingplattformar.

Vanligtvis används crowdfunding till att samla in pengar till tydligt avgränsade projekt snarare än löpande verksamheter. Projekten är vanligen i tidigt stadium, vilket innebär att crowdfunding har en tydlig koppling till det som kallas för crowdsourcing – när individer ges möjlighet att delta i utveckling och utformning av en idé, produkt, tjänst eller verk. Crowdfunding går inte lika långt i delaktighet, men innebär att medfinansiärerna ges insyn i ett projekt från start till slut.

Internationell utblick

Att crowdfunding är ett område som fått ökad uppmärksamhet under senare år märks inte minst på mediernas bevakning av frågan. Som framgår av figur 1 har antalet artiklar om crowdfunding i svensk, brittisk och amerikansk press ökat markant sedan 2011. Den första artikeln i världen, som sägs ha myntat begreppet crowdfunding, publicerades i tekniktidskriften *Wired Magazine* 2006. Två år senare började dagstidningar och affärstidningar skriva om crowdfunding.

Figur 1. Antal artiklar som innehåller ordet crowdfunding i svensk press samt ett urval av brittisk och amerikansk press 2006–2012 (fram till och med den 31 oktober 2012) med ordet crowdfunding.

En av de i dag största och mest bekanta crowdfundingplattformarna, kickstarter.com, lanserades 2009. Under de senaste åren har crowdfunding-plattformarna expanderat i antal runt om i världen.¹⁹ Crowdfunding har starkast fotfäste i Nordamerika och Västeuropa, men även länder i andra delar av världen har haft en tillväxt av crowdfunding-plattformar under senare år. I dag finns det runt 450 plattformar i världen. De fem länderna

¹⁹ Massolution/Crowdsourcing LLC 2012.

med flest crowdfundingplattformar år 2012 är USA (191), Storbritannien (44), Nederländerna (29), Frankrike (28) och Brasilien (21).²⁰ Sverige har sedan 2011 två plattformar för crowdfunding: fundedbyme.com och crowdculture.se. Tilläggs kan att plattformen manmade.com etablerades som en nordisk plattform under 2012.

Exakta uppgifter på hur mycket pengar som omsätts via crowdfunding är svårt att få. Enligt en uppskattning av organisationen Massolution/Crowdsourcing LLC samlades det in 1,5 miljarder US-dollar via en miljon projekt i världen under 2011. Av deras undersökning framgår även att Nordamerika och Europa är de två mest aktiva marknaderna för crowdfunding. I Nordamerika har mest pengar samlats in, men i Europa har flest crowdfundingkampanjer lyckats med att uppnå sina insamlingsmål. Det finns inga exakta uppgifter på hur många projekt som lyckas eller hur mycket pengar som samlas in till ett genomsnittligt projekt.²¹ Uppskattningsvis rör det sig främst om mindre summor även om det finns flera exempel på kända och etablerade kulturutövare som dragit in större summor.

Crowdfunding växer fram inte bara som en finansieringsmodell för olika projekt, utan förutspås även bli en växande industri i sig framöver.²² Plattformarna drivs vanligen av företag som tar en provision på den summa som doneras till projekten, även om det finns andra finansieringsmodeller. I dag har det till och med etablerats en branschorganisation för crowdfunding – The Crowdfunding Professional Association (CfPA) med säte i USA – vars syfte är att underlätta etableringen av en crowdfundingindustri. Likaså har branschorganisationen Crowdfund Intermediary Regulatory Advocates (CFIRA) etablerats i syfte att utforma regler och branchstandard inom crowdfundingområdet. En av anledningarna till att den senare organisationen etablerats är att USA nyligen antog en ny lag, Jumpstart Our Business Startups Act (Jobs Act), som ska göra det möjligt att investera mindre summor i små bolag via exempelvis crowdfunding. Utvecklingen går därmed mot att crowdfunding inte enbart blir ett sätt att hitta finansiering för mindre projekt, utan att det även handlar om att hitta riskkapital till uppstarten av mindre företag inom olika branscher, däribland inom den kulturella och kreativa sektorn.

Tre modeller för crowdfunding

De flesta crowdfundingplattformarna erbjuder olika modeller för hur pengar kan samlas in. Enligt en studie av Canada Media Fund från 2012 finns tre huvudsakliga crowdfundingmodeller: donationsmodellen, utlåningsmodellen och investeringsmodellen.

²⁰ Canada Media Fund 2012.

²¹ Massolution/Crowdsourcing LLC 2012.

²² Forbes 2012.

Donationsmodellen

Donationsmodellen är den modell som har fått störst utbredning av de tre olika modellerna. Den innebär att en finansiär ger ett bidrag till ett projekt eller en verksamhet utan förväntning på motprestation. Detta är dock en sanning med modifikation. Vanligen innebär donationsmodellen att en donation uppmärksammas av mottagaren, exempelvis genom att finansiärens namn anges på slutprodukten eller genom att finansiären bjuds in till något evenemang där produkten eller verket presenteras. Donationerna är utifrån det perspektivet inte helt villkorlösa. Det är snarare mycket vanligt förekommande att projektägare av crowdfundingkampanjer försöker locka till sig finansiärer genom att erbjuda intressanta belöningar av något slag. Endast en mindre andel är en regelrätt donation.²³ Av den anledningen kallas donationsmodellen också ibland för belöningsmodellen. Modellen uppskattas ha omsatt 676 miljoner US-dollar på plattformar runt om i världen år 2011.²⁴

Utlåningsmodellen

Utlåningsmodellen går ut på att en finansiär lånar ut pengar och förväntar sig att dessa ska återbetalas på något sätt. Det finns flera varianter på hur återbetalningen kan se ut. Det kan helt enkelt handla om ett vanligt lån med ränta som ska betalas tillbaka efter viss tid. Det kan också röra sig om ett lån som ska betalas tillbaka först när ett projekt eller en verksamhet går med vinst. Utlåningsmodellen kan också ses som en förskottsbetalning, där finansiären betalar för en produkt eller tjänst som ännu inte är producerad. När den väl har kommit till stånd förväntar sig finansiären att få produkten eller tjänsten i gengäld. Ofta kan det handla om biljetter till en konsert, teater, film eller motsvarande. Denna finansiering har stora likheter med hur exempelvis biljetter till etablerade teatrar säljs via internet-baserade försäljningssajter. Skillnaden här är att de som lägger upp en crowdfundingkampanj sällan är etablerade kulturutövare (även om det finns undantag) och vanligen inte har en organisation i ryggen. Det ska också sägas att gränsen mellan utlåningsmodellen och donationsmodellen inte alltid är helt tydlig. Utlåningsmodellen uppskattas globalt ha omsatt 522 miljoner US-dollar under 2011.²⁵

Investeringsmodellen

Investeringsmodellen är en mer traditionell finansieringsmodell som innebär att investerarna får aktiekapital eller en ägarandel i en verksamhet alternativt att investerarna får rätt till avkastning på vinsten.²⁶ Modellen innebär oftast att investeraren inte är lika aktivt engagerad i projekten som i de två tidigare nämnda modellerna. Investeringsmodellen är inte heller

²³ Lambert och Schwienbacher 2010.

²⁴ Canada Media Fund 2012.

²⁵ Canada Media Fund 2012.

²⁶ Canada Media Fund 2012.

tillåten i alla länder. USA har, som nämnts, nyligen godkänt Jobs Act, som nu gör det möjligt att få in investeringar via crowdfunding. På grund av de restriktiva regler som har funnits i Nordamerika är modellen vanligare i Europa. Några av de plattformar som godkänner den här typen av crowdfunding är sellaband.com, Equitycircle, Motaavi och i Sverige fundedbyme.com.

Offentliga aktörer som medfinansiärer

I Sverige har flera offentliga aktörer – i huvudsak regioner och landsting – valt att gå in som medfinansiärer av kulturella crowdfundingprojekt. År 2012 hade följande åtta offentliga aktörer gått in som medfinansiärer i crowdfundingprojekt, antingen via plattformen crowdculture.se eller fundedbyme.com: Region Blekinge, Regionförbundet södra Småland, Landstinget Sörmland, Region Dalarna, Region Gävleborg, Västra Götalandsregionen, Stockholms stad samt Filmbasen (med finansiering från Stockholms läns landsting och Filmregion Stockholm-Mälardalen). Överlag så rör det sig i dagsläget om mindre summor (upp till 300 000 kr) som avsätts till fonder för offentlig medfinansiering. Flera av de offentliga aktörerna testar denna form av medfinansiering och ska inom det närmaste året följa upp och utvärdera satsningen.

Det finns några huvudsakliga argumenten till varför offentliga aktörer medfinansierar kulturprojekt via crowdfunding. Ett vanligt argument är att det dels utgör ett komplement till ordinarie finansiering, dels möjliggör finansiering av nyskapande projekt. Ett annat argument som lyfts fram är att det blir enklare för oetablerade kulturskapare att få medel samt att det ökar möjligheterna för finansiering av lokala kulturverksamheter. Det bör även påpekas att en del av regionerna såsom Region Dalarna och Landstinget Sörmland har kommit in i crowdfunding via sitt arbete med kulturella och kreativa näringar. För dem handlar crowdfunding därmed även om att stärka företag inom den kulturella sektorn.

Ytterligare ett centralt argument som lyfts fram är att crowdfunding gör det möjligt att involvera medborgarna i beslutsfattandet om hur de offentliga medlen ska fördelas. Kortfattat innebär det att de offentliga medlen fördelas utifrån vilka projekt som medborgarna väljer att donera pengar till. Det anses därmed bidra till att kulturen demokratiseras genom att medborgarna indirekt påverkar utbudet av kultur i en region.

Offentliga aktörer går in som medfinansiärer genom att de startar en fond på någon av de svenska crowdfundingplattformarna. Kulturutövare kan därefter lägga upp sina projekt riktat mot någon av dessa fonder. Kulturutövaren tillika projektägaren måste då samla in privata medel via crowdfundingplattformen, först därefter går det offentliga in med medfinansiering. Villkoren för när och hur offentliga aktörer går in som med-

finansiärer skiljer sig något åt. Vanligen innebär det att projekten måste uppfylla tre kriterier. Kulturprojekten måste: 1) vara nyskapande för projektägaren och medlen får inte gå in i ordinarie verksamhet, 2) ha en geografisk koppling till en region eller kommun och 3) innebära en utveckling av ett samarbete. Projektprocessen går till som så att kulturutövaren:

1. lägger upp sitt projekt på plattformen
2. riktar det mot någon av de offentliga fonderna (det går naturligtvis också att inte rikta sig mot någon offentlig fond utan bara söka privat finansiering)
3. anger en budget som ska uppnås samt anger inom vilket tidsspänn som budgeten måste samlas in
4. arbetar för att synliggöra projektet gentemot potentiella finansiärer.

Fördelningsprinciper

Principerna för hur de offentliga medlen ska fördelas till kulturprojekt som riktats mot en offentlig fond skiljer sig åt mellan de två svenska crowdfundingplattformarna crowdculture.se och fundedbyme.com. Enligt vilka principer som medlen fördelas har betydelse, då det har konsekvenser för hur och på vilket sätt kulturutövare kan söka medel. Längre fram i avsnittet Möjliga konsekvenser för kulturpolitiken återkommer vi till detta.

Under 2012 använde Stockholms stads resurscenter Innovativ Kultur plattformen fundedbyme.com för en utlysning. Utlysningen är öppen under tre månader och avser 300 000 kronor av Innovativ Kulturs totala utdelningsmedel på fyra miljoner under året. Fördelningsprincipen kan förstås som en andelsfördelning. I denna utlysning krävs att projektet får in en tredjedel av budgeten från privatpersoner och en tredjedel från näringslivet, därefter går den offentliga fonden in med den återstående tredjedelen. Fördelen med denna modell enligt Ebba Reinolf och Bernt Ericson, som på uppdrag av Stockholms stad administrerar Innovativ Kultur och därmed har utvecklat formerna för crowdfundingutlysningen, är att kulturutövaren aktivt måste söka finansiering både från privatpersoner och från näringsliv.²⁷ En annan fördel som de lyfter fram är att fördelningsprincipen verkligen leder till att det offentliga blir delfinansiär och inte huvudfinansiär av kulturprojekten, vilket har varit ett av syftena med deras crowdfundingutlysningar.

Denna fördelningsprincip har emellertid vissa brister som några av de andra respondenterna lyfter fram. Det finns en risk att de offentliga utlysningsmedlen töms tidigt under utlysningsperioden, om 1) det kommer in många

²⁷ Intervju 24 oktober 2012.

projekt i början och 2) ett projekt lyckas samla in två tredjedelar av utlysningens totala värde, eftersom det skulle innebära att utlysningens samtliga medel skulle behöva betalas ut till detta projekt. Ebba Reinolf på Innovativ Kultur är medveten om de begränsningar som finns, men poängterar att det är viktigt att experimentera för att hitta fram till nya, kompletterande modeller för kulturfinansiering.

Fördelningen av medlen inom de offentliga fonderna som administreras via crowdculture.se ser annorlunda ut. Fördelningsprincipen kan förstås som en konkurrensfördelning. Här fördelas pengarna utifrån en algoritm som innebär att det inte ställs några krav på att projektägaren först ska samla in en viss andel medel från privata finansiärer. I stället innebär fördelningsprincipen att medlen fördelas i relation till hur många projekt som samtidigt riktar sig mot den offentliga fonden och i relation till hur många donationer varje projekt får av privatpersoner. Fördelningen av medel räknas om timme för timme. Medfinansieringens omfattning förändras hela tiden beroende på hur många projekt som söker ur samma fond och hur många stödjare projektet har.

En fördel med denna fördelningsprincip enligt Crowdcultures grundare Max Valentin är att ett projekt inte kan tömma hela den offentliga fonden.²⁸ En annan fördel är att medel skjuts till fonden månad för månad, vilket säkerställer att medlen i fonden inte tar slut i början av året.

En nackdel med denna fördelningsprincip kan dock vara att ett projekt får offentliga medel trots att det endast har ett fåtal privata medfinansiärer. Av den anledningen krävs minst fem privata medfinansiärer innan projektet är kvalificerat för offentlig medfinansiering. Ett annat problem som lyfts fram med denna modell är att den inte uppmuntrar kulturutövare att rekommendera kollegor att lägga upp projekt mot den offentliga fonden, eftersom ökad konkurrens leder till att fler ska dela på den offentliga kakan. Från de offentliga aktörernas perspektiv anses detta vara ett problem, då själva grundidén bygger på att det ska skapas konkurrens mellan många projekt och att medborgarna ska donera pengar till de projekt de upplever som mest intressant.

I dagsläget har det i en del av regionerna varit svårt att få upp en volym av projekt på crowdfundingplattformarna riktade mot deras fond, vilket innebär att nästan alla projekt som sökt också erhållit pengar ur den offentliga fonden. Hur stor andel av den totala budgeten som det offentliga står för varierar från fond till fond, men enligt preliminära uppgifter står det offentliga för mellan 50 och 90 procent av den totala projektbudgeten. Hur stor andel det offentliga står för hänger samman med hur hög konkurrens det är om medel i respektive fond.

²⁸ Intervju 1 oktober 2012.

Fördelningen av medel inom ramen för den offentliga medfinansieringen är svårt att få grepp om. Flera av de offentliga aktörerna som vi har intervjuat bekräftar också att de har svårt att förstå på vilka grunder medlen fördelas. Fördelningsprinciperna kan tyckas väl tekniska, men de har direkta konsekvenser för vem eller vilka som gynnas i systemet och är därför viktiga för att få en förståelse för crowdfunding som finansieringsmodell av kulturen. Modellernas utformning inbjuder till viss del till strategiska beteenden från projektägarna som kanske inte alltid är önskvärda.

Sammanfattningsvis kan följande konsekvenser av de olika fördelningsprinciperna noteras:

Andelsfördelning – det offentliga går in med en andel först efter att en bestämd andel samlats in från privatpersoner respektive näringsliv.

- Säkerställer att det offentliga blir delfinansiär och inte majoritetsfinansiär.
- En resursstark person med många vänner och eget företag kan ”köpa loss” offentliga medel.
- Fonden kan tömmas tidigt under året om många projekt söker medel tidigt.

Konkurrensfördelning – offentliga medel fördelas utifrån hur många andra projekt som söker ur samma fond samt utifrån hur många donationer projektet får.

- Fondmedlen ”pytsas ut” löpande, vilket gör att det finns pengar att söka under hela året.
- Avsaknaden av krav på att en viss andel ska samlas in från privata finansiärer gör att det offentliga kan komma att finansiera en majoritet av projektets totala budget.
- Motverkar att personer aktivt uppmuntrar kollegor att söka medel, då konkurrensen innebär att mindre pengar delas ut. Avsaknaden av konkurrens motverkar grundidén om att medborgarna ska välja ut de projekt de gillar bäst.

Att lyckas eller misslyckas

Trots att crowdfunding har fått mycket uppmärksamhet under senare år finns det fortfarande begränsade uppgifter om hur stor andel av projekten på crowdfundingplattformar som lyckas med att uppnå sin budget samt otillräcklig kunskap om vad det är som gör att vissa lyckas medan andra inte gör det. Vad vi vet är att de projekt som lyckas med att samla in sin

budget gör det med knapp marginal medan de som misslyckas gör det med stor marginal.²⁹

På nätet finns emellertid mängder med råd och tips på hur skapare av crowdfundingprojekt bör gå till väga för att lyckas med finansieringen. Råden stämmer också in med våra respondenters erfarenheter av att söka lyckan på en crowdfundingplattform. I de dokument vi har tagit del av och i de intervjuer vi har genomfört framkommer att följande aspekter borgar för en lyckad crowdfundingkampanj.

Förmåga att navigera i och bygga digitala nätverk. Det krävs både ett stort socialt internetbaserat nätverk och förmåga att navigera och sprida budskap på sociala sajter.

Skicklighet att marknadsföra projektet digitalt i ljud och bild. Internet öppnar upp nya möjligheter för att presentera idéer i ljud och bild. För att lyckas nå ut till potentiella finansiärer krävs kunskap om hur projekten kan visualiseras i digitala forum.

Förmåga att föra ut en tydlig idé och väcka engagemang hos en större grupp människor. Projektet måste vara tydligt avgränsat och presenteras på ett intresseväckande sätt. En idé som har en tydlig nisch och kanske till och med är inom ramen för en subkultur har större möjligheter att lyckas än en bred och allmän idé.

Öppenhet kring projektet och dess finansiering. Det ställs krav på att kulturutövaren kontinuerligt berättar om projektets utveckling och att finansiärerna ges insyn i hur projektet löper och hur pengarna används. Budget och tidsplan måste vara trovärdiga och realistiska.

Attraktiva incitament. Att dela med sig av information om projektet, att ge finansiären uppmärksamhet eller att ge en gåva från projektet främjar insamlingen av medel. Det handlar om att hitta kreativa belöningar som kan göra så att en donation känns värdefull.

Uthållighet. Den som lägger upp en idé på en crowdfundingplattform behöver investera tid och energi. Det krävs mycket engagemang för att lyckas nå ut till en kritisk massa av finansiärer.

I grunden har dessa aspekter flera likheter med när kulturutövare söker finansiering i andra forum utanför nätet. Forskare har konstaterat att konstnärer och kulturutövare alltid varit beroende av starka sociala nätverk för att nå framgång.³⁰ Likaså har kulturutövare i alla tider ställts inför situationer

²⁹ Mollick 2012.

³⁰ Palme m.fl. 2012.

där de har varit tvungna att övertyga och sälja in sina idéer till potentiella finansiärer. Men när det kommer till crowdfundingkampanjer pekar såväl praktiker som forskare på att förmågan att nätverka och kommunicera sitt projekt är helt avgörande för att lyckas.³¹ Ett stort socialt nätverk är en tydlig framgångsfaktor för crowdfundingprojekt.³² Likaså krävs en god kommunikationsförmåga för att förklara för en odefinierad målgrupp eller "crowd" – som inte nödvändigtvis är insatta fans eller sakkunniga – vad för projekt man vill genomföra och varför. Vidare ställer det ofta krav på att kunna berätta om ett projekt som ännu inte är genomfört. Och slutligen ställer det krav på förmåga och kompetens att presentera projektet med digital teknik.

Förhoppningar med crowdfunding som finansieringsmodell för kulturen

Crowdfunding har under de senaste åren lyfts fram som en finansieringsmodell som gör det möjligt för kulturutövare att hitta nya vägar till finansiering utan att behöva gå via traditionella finansieringskällor. I den litteratur vi har tagit del av och i de intervjuer som vi har genomfört har huvudsakligen tre förhoppningar med crowdfunding av kulturlivet lyfts fram: 1) crowdfunding är en språngbräda för den oetablerade, 2) crowdfunding är en marknadsföringskanal för kulturprojekt och 3) crowdfunding demokratiserar kulturen.

Språngbräda för den oetablerade

Crowdfunding uppfattas som en språngbräda för projekt som annars inte skulle ha blivit av. Kulturutövare som har svårt att få sina projekt finansierade via offentliga medel, för att de exempelvis är oetablerade, nyexaminerade eller för små för att ha resurser att arbeta fram en ansökan till offentlig finansiering, kan nu vända sig direkt till allmänheten eller den tilltänkta publiken för att söka finansiering. Crowdfunding anses öppna upp för finansiering av projekt som ingen annan finansiär har trott på. Kulturutövaren kan vända sig direkt till dem som är tänkta att konsumera eller ta del av del av projektet när det är färdigt.

Marknadsföring av kulturprojekt

Crowdfunding handlar inte enbart om att hitta finansiering till projekt, utan det är även en marknadsföringskanal. Crowdfunding är en modell som gör det möjligt för projektägaren att känna av intresset hos publiken eller kulturkonsumenterna i ett tidigt skede. Det innebär att crowdfunding blir ett sätt att testa om det finns en "marknad" eller efterfrågan för projektet. Det kan öppna upp för ytterligare finansieringsvägar. I de fall en kulturutövare kan visa på att en del av projektet fått medel av den tilltänkta

³¹ Jfr Lambert och Schwienbacher 2010.

³² Mollick 2012.

publiken via crowdfunding, ökar chanserna för att få finansiering från annat håll då det går att visa att projektet är efterfrågat.

Vidare anses det troligt att personer som har delfinansierat ett projekt också blir angelägna om att projektet ska uppnå sin fulla budget så att det kan genomföras. Finansiärerna av crowdfundingprojekt blir därmed ambassadörer för projektet och det antas att de sprider budskapet om projektet vidare i sina respektive forum och nätverk.

Demokratisering av kulturen

Det finns en tydligt uttalad förhoppning om att kulturen kan komma att demokratiseras genom crowdfunding utifrån två aspekter. Det ena handlar om att kulturutövare och publik (finansiärer) kommer närmare varandra. Crowdfundings utformning gör att det på naturlig väg skapas en ökad delaktighet mellan kulturutövare och publik. Kulturutövare har i ett tidigt stadium av projektet en kontinuerlig dialog med sin publik som får möjlighet att ge synpunkter under projektets gång. Därmed minskar inte bara inträdesbarriärerna för dem som söker finansiering för sina projekt, utan också för den vanliga kulturkonsumenten som får möjligheten att bli finansiär och få insyn i ett kulturprojekts utveckling. I grunden handlar det om att gränserna mellan producent och kulturutövare samt finansiär och konsument suddas ut.

Den andra aspekten av demokratisering berör de fall då offentliga aktörer går in med medel som hävstång till privat finansiering. I dessa fall uttrycks en förhoppning om att kulturen ska demokratiseras genom att medborgarna får möjlighet att påverka hur de offentliga medlen till kultur fördelas i en region. En av respondenterna uttrycker det på följande sätt:

Vi har tänkt att det gör det enklare att flytta kulturen närmare medborgaren. Att det inte är vi byråkrater som ska bestämma över allt som ska bli till. Det finns en tanke att folket ska ha makt över kulturutbudet och att folket ska bli mer delaktiga.

Genom att medborgarna lägger sina röster – donerar pengar till olika kulturprojekt – så styr de också fördelningen av de offentliga medlen. Därigenom uttrycks en förhoppning om ett maktskifte från topp till gräsrotsnivå, som innebär att medborgarna får vara delaktiga i beslutsprocessen om kulturlivets utformning.

Farhågor med crowdfunding som finansieringsmodell för kulturen

Inställningen till crowdfunding inom kulturlivet är inte odelat positiv. I den litteratur vi har tagit del av och i de intervjuer som vi genomfört ges även uttryck för farhågor kring hur väl denna finansieringsmodell fungerar inom kulturlivet. Det handlar dels om aspekter som kan utgöra hinder för crowdfundingens möjligheter att etablera sig som en modell, dels om farhågor kring hur kulturutövaren och den kulturella verksamheten påverkas av crowdfunding. Dessa farhågor och hinder kan sammanfattas i följande kategorier: 1) hot mot konstnärlig integritet, 2) kulturella barriärer, 3) tekniska barriärer och 4) sårbar trovärdighet.

Hot mot konstnärlig integritet

En farhåga som lyfts i flera sammanhang är hur den konstnärliga integriteten påverkas när kulturutövaren aktivt måste ingå i dialog med den potentiella publiken. Det kan handla om en rädsla för att dela med sig för tidigt och att lämna ut en idé på nätet. Att öppna upp sig i ett tidigt stadium av ett konstnärligt projekt har beskrivits som ovant, eftersom det innebär att kulturskaparen måste släppa på kontrollen och ta emot kommentarer från omgivningen. En av dem vi intervjuat uttrycker det på följande sätt:

Det är också läskigt och obekvämt att lämna ut delar av ett projekt som inte är klart. Jag vill inte öppna upp mig för publiken. Det är känsligt att lägga upp i sociala medier när det inte är klart. Vill inte dela med mig av för tidigt material, vill inte ha in folk för tidigt. Men vi måste ha pengar, då blev det en balans mellan integritet och pengar. Man vill inte ha in folk för jag vill inte styras och påverkas.

En annan farhåga som lyfts fram i relation till den konstnärliga integriteten är om de projekt som får finansiering måste anpassas efter den stora allmänhetens tycke och smak. Att arbeta med en crowdfundingkampanj innebär att sälja in en idé eller ett projekt till en stor grupp av potentiella finansiärer. I de flesta fall donerar finansiärerna endast en mindre summa och det krävs därför många finansiärer för att projektet ska lyckas med sin finansiering. På grund av detta uttrycks en oro för att endast alltför populärkulturella projekt – projekt som publiken redan vet att de vill ha – ska gynnas framför andra smalare konstprojekt. Samtidigt bör det lyftas fram att farhågan kanske är överdriven. I intervjuerna poängteras att smala projekt har en god möjlighet att få finansiering, eftersom de ofta kan riktas till fans inom en subkultur som kan finnas runt om i världen.

Kulturella barriärer – ovana att kommunicera projekt till den stora massan

En annan farhåga som uttrycks är att det finns en bristande erfarenhet hos vissa kulturutövare att aktivt arbeta med att marknadsföra sina projekt till

en större grupp människor. Många är vana att söka bidrag men har svårare att arbeta aktivt mot en publik på det sätt som krävs inom crowdfunding. Vidare betonas att många kulturutövare inte är intresserade av och inte vill lägga den tid som krävs på marknadsföring i en crowdfundingkampanj, utan hellre vill lägga energin på den konstnärliga verksamheten.

En representant från en av regionerna uttrycker sig på följande sätt i en tidningsartikel:

Man måste jobba med att söka publik och själv skapa ett intresse för sitt projekt. Och vi i Sverige är fortfarande ovana vid den här sortens finansiering och att stötta projekt på det här sättet.³³

I intervjuerna framkommer också en känsla av obehag hos dem som ska marknadsföra sina projekt för att få donationer. Som en av respondenterna uttryckte det ”det känns som att jag *spammar* folk i min omgivning”. Tidigare studier pekar också på att konstnärer kan uppleva en känsla av att hamna i skuld till dem som ger pengar. Det handlar om en oklar känsla av vad som förväntas i motprestation för att man ska känna sig skuldfri.³⁴ I detta avseende skiljer sig naturligtvis kulturutövare åt, men en farhåga är att crowdfunding endast kommer att gynna de personer som är vana och intresserade av att arbeta aktivt med marknadsföring. En rimlig invändning här är att kulturutövare i alla tider arbetat aktivt med att jaga finansiering och sälja in sina projekt. Men det framkommer av intervjuerna liksom av annan litteratur att crowdfunding kräver ett alldeles särskilt engagemang för marknadsföring för att lyckas locka finansiärer.

Tekniska barriärer – ovana att röra sig i det digitala landskapet

Crowdfunding förutsätter att användarna kan använda digital teknik relativt obehindrat. Även om vi lever i en digital tid där nästan 90 procent av alla svenskar har tillgång till bredband så har inte alla tagit till sig tekniken på samma sätt. Alla kulturutövare rör sig inte lika lätt och obehindrat i det digitala landskapet. Att använda sig av crowdfunding innebär att ett projekt måste kommuniceras digitalt till en stor grupp individer. Det handlar dels om att det ställs krav på förmågan att förmedla ett verk eller en produkt innan den är klar, dels om en förmåga att presentera verket i det digitala landskapet. Preliminära resultat från uppföljning av en crowdfundingssatsning i Landstinget södra Småland visar att den digitala kompetensen begränsar antalet sökande i den offentliga crowdfundingfonden.³⁵ Även representanter från andra regioner har påtalat att de digitala medierna kan utgöra ett hinder för viljan att ge sig in i crowdfundingssystemet.

³³ SMP.se 2012.

³⁴ Halleröd 2008.

³⁵ Regionförbundet södra Småland 2012.

Sårbar trovärdighet

En annan farhåga som uttrycks är risken för bedragare. I dag finns det säkra betalningssystem för mikrobetalningar på nätet, vilket har minskat barriärerna för crowdfunding. Men fortfarande diskuteras riskerna för att som finansiär känna sig lurad i en crowdfundingkampanj. Det handlar dels om en rädsla för att någon samlar in pengar och sedan stoppar dem i egen ficka utan att genomföra projektet, dels om en oro för att projektet man finansierat i slutänden blir något annat än det man ville bidra till. Till viss del finns det fog för oron. Studier av crowdfundingssajten Kickstarter visar exempelvis att 75 procent av alla projekt som lyckas uppnå finansiering blir färdigställda senare än utlovat.³⁶

Crowdfunding bygger på förtroende mellan den som söker medel och den som donerar medel. Som i alla former av projekt blir det inte alltid precis så som man tänkt sig när projektet startade. Slutprodukten kan mycket väl komma att se annorlunda ut än det projekt projektägaren en gång sökte pengar för. Det finns helt enkelt inga garantier och därmed finns en risk att finansiärer kan känna sig bedragna. Samtidigt ställer crowdfundingplattformar krav på återbetalning om projektägaren inte uppfyller vissa villkor. Den främsta oron som uttrycks från aktörer bakom crowdfundingplattformar är risken för en stor skandal som skulle omkullkasta trovärdigheten för hela crowdfundingssystemet.

Möjliga konsekvenser för kulturpolitiken och kulturlivet

Crowdfunding kan förstås som en kompletterande finansieringsmodell av kulturlivet som drivs fram i ett samspel mellan kulturutövare och kulturkonsumenter, eller kulturfinansiärer om man så vill. I Sverige har vi även sett ett ökande intresse från offentliga aktörer som har gått in med offentliga medel på crowdfundingplattformar i syfte att förnya och demokratisera kulturen.

Det tycks finnas en hög tilltro till crowdfundingens potential som finansieringsmodell av kulturen. Samtidigt är det uppenbart att den inte kan ses som en patentlösning som kan eller bör ersätta andra former av finansiering. Crowdfunding har haft en massiv utveckling under de allra senaste åren, men i nuläget behövs mer kunskap om dess egentliga effekter och dess hållbarhet. Detta är något som bör utvärderas längre fram innan vi definitivt kan säga något om dess potential som finansieringsmodell. Omvärldsanalysen väcker många frågor som behöver fortsatt utredning. I detta avslutande avsnitt görs några reflektioner kring de konsekvenser som crowdfunding kan ha för kulturlivet och kulturpolitiken.

³⁶ Mollick 2012.

Demokratisering av kulturen?

Crowdfunding lyfts ofta fram som en modell som inte bara bidrar till finansiering av kulturlivet utan som också bidrar till att kulturen demokratiseras. Demokratiseringsperspektivet bygger på idén att kulturkonsumenter genom crowdfunding ges ökad delaktighet och insyn i kulturprojekt, vilket också gör att de kommer närmare kulturen. Men det handlar även om att kulturkonsumenter ges möjlighet att påverka vilken kultur som kommer till stånd genom att de själva kan bidra till finansieringen av de projekt de helst vill ta del av. Inte minst är det ett argument som uttalas av offentliga aktörer som startat offentliga fonder på crowdfundingplattformar. Utifrån ett offentligt perspektiv handlar det dels om att fler kulturutövare ges möjlighet att hitta finansiering, dels om att medborgarna får möjlighet att påverka utformningen av kulturlivet i en region genom att de indirekt deltar i beslutsfattandet om hur en del av de offentliga medlen ska fördelas. I relation till denna avsikt finns det emellertid anledning att uppmärksamma flera frågor.

För det första tyder mycket på att det endast är en *begränsad andel medborgare som engagerar sig i crowdfunding*. Det är därmed inte nödvändigtvis den breda allmänheten som bidrar till att sätta den kulturella agendan genom sitt engagemang i crowdfunding, utan snarare en kulturintresserad minoritet. Vi behöver därför mer kunskap om vilka medborgare som engagerar sig i crowdfunding. Framtida analyser behöver undersöka hur representativiteten ser ut bland dem som donerar pengar, det vill säga vilka medborgare det är som påverkar utformningen av kulturlivet via engagemanget i crowdfunding.

För det andra, *teknikvana och kommunikativa kulturutövare har försteg på crowdfundingplattformar*. Även om färskta uppgifter visar att svenskarna blir alltmer vana att använda sig av digitala tjänster på nätet (se trend 4), så finns det fortfarande grupper som är ovana internetanvändare. Mycket tyder på att kulturutövare som är vana att hantera den digitala tekniken och som är orädda att aktivt kommunicera och marknadsföra sina projekt på nätet gynnas i crowdfundingssystemet. Framtida studier behöver därmed utveckla mer kunskap om vilka kulturskapare som gynnas respektive missgynnas på crowdfundingplattformar samt vilken kultur som finansieras via crowdfunding.

För det tredje, *kulturutövare med stora sociala nätverk gynnas i crowdfundingkampanjer*. Crowdfunding bygger på en förmåga att attrahera många små finansiärer. Det ställer därmed krav på att kulturutövaren som lägger upp en crowdfundingkampanj dels har kunskap, tid och resurser att sprida budskap i sociala nätverk på nätet, dels har tillgång till ett stort socialt nätverk. Mycket tyder på att oetablerade kulturskapare är beroende av att familj, vänner och bekanta donerar pengar för att de ska lyckas med sina

crowdfundingkampanjer. Etablerade kulturutövare har vanligen en grupp av fans och har på så sätt enklare att lyckas i modellen. Det finns därmed en risk att personer med starka sociala nätverk gynnas på bekostnad av dem som saknar denna form av nätverk. Fortsatta analyser krävs för att förstå på vilket sätt kulturskapares sociala bakgrund påverkar möjligheterna att lyckas på crowdfundingplattformar.

För det fjärde, *kulturutövare med starka ekonomiska nätverk kan gynnas i offentligt finansierade crowdfundingfonder*. När det gäller crowdfunding med offentliga medel som hävstång finns en risk att personer med starka ekonomiska nätverk ”köper loss” offentliga medel. I de system som finns i dag är det i princip möjligt för en projektägare att dela ut pengar till vänner och familj och be dem donera pengarna till projektägarens crowdfundingkampanj. Därigenom kan en projektägare köpa ”röster” till sin kampanj och därmed också få loss medfinansiering från de offentliga fonderna. I praktiken kan en projektägare lägga upp en budget som även täcker de pengar som denne fördelar ut till vänner och familj. Likaså kan en projektägare lägga till de sista medlen som saknas för att få offentlig medfinansiering via en anonym donation till dennes egna projekt. Detta vittnar om att fördelningsmodellerna på crowdfundingplattformarna måste utvecklas för att säkerställa att aktörer med starka ekonomiska nätverk inte köper sig fördelar. I detta sammanhang bör det betonas att fördelningsprinciperna många gånger uppfattas som otydliga och ogenomträngliga av användarna.

Nya finansieringsvägar för oetablerade kulturutövare

Kulturutövare har vanligen många finansieringskällor för sin verksamhet, men samtidigt har många kulturutövare svårt att leva på sin konst (se trend 2). Över 25 procent av kulturutövarna har någon gång fått stöd från familj eller anhöriga. Crowdfunding gör det möjligt att söka stöd inte bara från familj och vänner utan också från andra privata finansiärer som besöker crowdfundingplattformarna. Crowdfunding kan därmed ses som ett komplement till annan befintlig finansiering.

Crowdfunding kan även ses som en möjlighet att söka mindre finansiering för en liten del av ett större projekt. Det kan exempelvis handla om att söka stöd för distribution av en skiva eller film eller publiceringsstöd för en bok. Likaså kan crowdfunding vara en väg för oetablerade kulturskapare att skapa en publik och att marknadsföra sina projekt.

Att få uppmärksamhet för ett projekt och finansiering av privatpersoner kan också öppna upp andra finansieringsvägar. Att kunna visa att projektet redan delfinansierats av publiken och att det finns en efterfrågan för projektet kan öka intresset för andra finansiärer att bidra med medel. Fortsatta analyser krävs dock för att få kunskap om hur mycket pengar

som en kulturutövare genererar via crowdfunding. I dagsläget verkar det i de flesta fall handla om mindre summor som räcker till att finansiera delar av större projekt.

Vidare har det betonats att crowdfunding kan bli ett sätt att erhålla såddfinansiering för uppstarten av företag inom den kulturella och kreativa sektorn. I synnerhet har modellen – crowd equity – fått mycket uppmärksamhet efter att den möjliggjorts i USA genom den så kallade Jobs Act. Kritiker har lyft ett varningens finger för att detta kan leda till att människor investerar i små företag utan att de egentligen uppfattar riskerna som detta innebär. Denna finansieringsvariant av crowdfunding är i en mycket tidig fas och det krävs därför fortsatta analyser för att bedöma dess konsekvenser.

Donationskultur i sin linda

Till skillnad från situationen i många andra länder, där privata initiativ inom kultursfären närmast varit en självklarhet, har Sverige präglats av en tradition där kulturen framför allt varit en fråga för offentlig finansiering.³⁷ Som vi har visat tidigare finns det tendenser till att givarmentaliteten i Sverige ökar genom att människor engagerar sig mer frivilligt och visar intresse för att ge gåvor. Forskningen har till och med talat om ett paradigmskifte till förmån för volontärskap och mecenatskap (se trend 3). Crowdfunding som fenomen är ett uttryck för denna givarmentalitet och bidrar också till att förstärka densamma.

Samtidigt visar omvärldsanalysen att det finns en viss oro för att crowdfunding inte på allvar kommer att få fäste i Sverige, då det saknas donationskultur som den i exempelvis anglosaxiska länder. Det har visat sig att det är svårt för regionerna att få kulturutövare att lägga upp projekt på crowdfundingplattformarna. Likaså har kulturutövare uttryckt att det känns obehagligt att aktivt söka efter finansiärer i sociala nätverk.

Vidare visar mycket preliminära resultat från regionernas uppföljningar att offentliga aktörer står för cirka 50–90 procent av projektfinsieringen på crowdfundingplattformar. Även om detta är preliminära resultat så pekar de på att det krävs ökad kunskap om i vilken mån det växer fram en donationskultur inom kultursektorn som räcker till för att crowdfunding ska etablera sig som en kompletterande finansieringsmodell av kulturlivet.

Samtidigt bör det i detta sammanhang tydliggöras att crowdfunding i grunden drivs av privata aktörer (ofta med vinstintresse) och att finansieringsmodellen därmed kommer att finnas så länge det finns en marknad för den här typen av plattformar (alternativt ett stort ideellt engagemang hos dem som driver plattformarna). Crowdfundings överlevnad kommer att vara

³⁷ Stenström 2008.

beroende av att ett tillräckligt stort antal personer lägger upp projekt och ett tillräckligt stort antal personer är villiga att gå in som donatorer.

Förstärker idén om kulturutövaren som entreprenör

För att lyckas med en crowdfundingkampanj krävs att kulturutövaren förpackar sin idé och aktivt arbetar med att attrahera finansiärer. Mer konkret innebär det att idén måste presenteras övertygande och att den måste kopplas till en tydlig budget och tidsram. Det finns därmed stora likheter med utformningen av en affärsplan i kommersiella sammanhang. Crowdfunding bygger i mångt och mycket på marknadsidéer; själva plattformen är en marknadsplats där en säljare (kulturutövaren) marknadsför en efterfrågad produkt eller tjänst till en avsedd målgrupp av köpare (kulturkonsumenterna).

Som tidigare konstaterats ser vi en tendens till att idén om kulturutövaren som marknadsaktör eller entreprenör förstärks (se trend 1). Crowdfunding som fenomen förutsätter också att projektägaren kan agera som en ”marknadsaktör” eller ”entreprenör” som säljer in sitt projekt och aktivt söker efter finansiärer eller köpare. Finansieringsformen bryter därmed mot logiken i traditionella utlysningförfaranden som innebär att kulturutövaren riktar en ansökan till en i förväg definierad expertgrupp.

Mycket tyder alltså på att kulturutövare som kan agera som en ”marknadsaktör” kommer att ha fördelar i crowdfundingssystemet. Vilka konsekvenser detta får är svårt att förutse. På sikt kan det förstärka synen på kulturutövaren som entreprenör, vilket kan innebära att invanda föreställningar om hur kultur bör finansieras förändras. Kanske kan det också i förlängningen påverka uppfattningar om vilken kultur som ska finansieras – den som efterfrågas av en publik eller den som inte självklart har en publik?

En ökad förståelse för kulturutövaren som entreprenör, marknadsaktör och kanske till och med som fundraiser väcker också frågan om kvalitet och konstnärlig förnyelse inom crowdfundingssystemet. På vilket sätt leder det till kvalitet och konstnärlig förnyelse? Är kvalitet lika med det som publiken vill ha?

2. Trender inom kulturpolitisk forskning

En inventering av trender inom den internationella forskningen kring kulturpolitik och kulturpolitiskt relevanta frågor visar att området är omfångsrikt och mångfacetterat. Olika aspekter av kulturens värde återkommer i presentationer av forskningen vid centrumbildningar, i konferensuppsatser och i vetenskapliga tidskrifter. Det gäller intresset för det ekonomiska värdet av de kulturella och kreativa näringarna, men också andra typer av samhällsekonomiska värden såsom kulturens betydelse för välfärd och välbefinnande. Kulturpolitisk styrning, digitaliseringens effekter, nya former för kulturellt deltagande och kopplingar till kulturens betydelse för medborgarrelaterade frågor är andra ofta behandlade områden. Kapitlet tar särskilt upp det internationella policyarbetet och forskning kring kulturens roll för hållbar utveckling.

Inledning

Myndigheten för kulturanalys har i uppdrag att följa forskningen inom kulturområdet, både nationellt och internationellt. Målet på några års sikt är att Kulturanalys ska ha god kunskap om kulturpolitisk forskning i Sverige och internationellt. Som ett led i detta arbetar Kulturanalys med att systematiskt följa kulturpolitisk forskning.

Den kulturpolitiskt relevanta forskningen låter sig inte fångas på något enkelt sätt. Forskning som är relevant för analyser av kulturpolitikens effekter kan pågå snart sagt inom vilken akademisk disciplin som helst. Detta avsnitt innehåller en redovisning av en inventering av aktuella forskningsteman inom den kulturpolitiska forskningen. Kartläggningen har gjorts under hösten 2012 och består i att undersöka: 1) verksamheterna vid vetenskapliga centrumbildningar som ägnar sig åt analyser av kulturpolitiken och dess resultat och effekter, 2) innehållet i fyra internationella vetenskapliga tidskrifter med inriktning på kulturpolitisk forskning och 3) två internationella vetenskapliga konferenser med liknande inriktning.

Avsnittet innehåller dessutom en fördjupad beskrivning av forskning om förhållandet mellan kultur och hållbar utveckling, då vi identifierat ett växande intresse för detta område såväl inom forskningsvärlden som inom det internationella samfundet generellt.

Inventering av aktuella forskningsteman

Med inställningen att kulturpolitiskt relevant forskning kan pågå var som helst, kan det verka övermäktigt att göra en internationell inventering av aktuella teman i den kulturpolitiska forskningen. Av avgränsningsskäl blir det nödvändigt att vända sig till de forskningsmiljöer och sammanhang som uttalat ägnar sig åt kulturpolitisk forskning. Utifrån vår befintliga kunskap har vi på webben sökt efter akademiska centrumbildningar och nätverk som i sina namn har ord som forskning eller studier kopplat till kulturpolitik på olika språk. Vi har utgått från de språk vi behärskar på myndigheten vilket gör att inventeringen vid sidan av våra nordiska grannländer avgränsats till de delar av webben där information funnits tillgänglig på engelska, franska, spanska eller tyska. När vi identifierat centrumbildningarna har vi kartlagt vilka forskningsprogram och forskningsprojekt som bedrivs där.

Ett annat sätt att identifiera aktuella forskningsteman är att gå till de vetenskapliga tidskrifterna och se om något område är mer frekvent behandlat än andra. Ett problem med tidskrifterna är dock att de inte speglar det dagsaktuella, utan alltid, på grund av de långa publiceringsprocesserna för vetenskapliga tidskrifter, ligger något eller några år efter det som händer i dag. Då är de vetenskapliga konferenserna bättre på att spegla det dagsaktuella.

Centrumbildningar

Forskning kring kulturpolitik är till sin natur interdisciplinär och samlas på många håll i centrumbildningar och nätverk. I Sverige finns två akademiska miljöer som har begreppet kulturpolitik i sina namn: Centrum för kulturpolitisk forskning vid Högskolan i Borås och Swecult (Swedish Cultural Policy Observatory) vid Linköpings universitet.

I de nordiska länderna finns en lång tradition av forskning kring kulturpolitik och flera miljöer med inriktning mot kulturpolitisk forskning finns i våra grannländer. Center for kulturpolitiske studier finns vid IVA (det Informationsvidenskabelige Akademi, f.d. Bibliotekshögskolan) i Köpenhamn. I Danmark finns även Nordic Cultural Institute – Cultural Policy Research in Copenhagen. I Jyväskylä, och med kopplingar till Universitetet i Jyväskylä, finns Cupore (Finnish Foundation for Cultural Policy Research) med en stor grupp forskare knutna till verksamheten. Telemarksforskning i Bö, ett norskt fristående forskningsinstitut med band till Høgskolen i Telemark, är emellertid den personalmässigt största forskningsmiljön i Norden med inriktning på kulturpolitiskt relevant forskning.

I den engelskspråkiga världen finns centrumbildningar med inriktning på olika aspekter av kulturpolitiska frågor bland annat vid Princeton University

(Center for Arts and Cultural Policy Studies), University of Chicago (Cultural Policy Center), University of Glasgow (Centre for Cultural Policy Research), Simon Fraser University, Kanada (Centre for Policy Studies on Culture and Communities), University of Oregon (Center for Community Arts and Cultural Policy), City University London (Centre for Cultural Policy & Management) och University of Warwick (Centre for Cultural Policy Studies). Vid alla dessa institutioner finns flera verksamma forskare varav en eller ett par professorer. Verksamheten kretsar kring större forskningsteman eller specifika projekt, varav vissa bedrivs i nationella eller internationella nätverk.

I den franskspråkiga världen är det inte lika lätt att identifiera de forskningsmiljöer som intresserar sig för kulturpolitik. Ett av de fåtal som kan sökas fram med hjälp av sitt namn är Observatoire des politiques culturelles, som är en i Grenoble placerad fransk nationell plattform för utvärderingar och vetenskapligt grundade studier inom kulturpolitikens område. Ett intryck är annars att särskilda center kring kulturpolitiska frågor inte är vanliga i den franskspråkiga världen. Studier av kulturpolitik följer sig på större institutioner som ett tema eller som representerat av en enskild forskare. Ett exempel på en sådan institution är Centre Urbanisation Culture Société d'INRS vid L'Institut national de la recherche scientifique (INRS) i Quebec.

Även i den spansktalande delen av världen lyser akademiska centrum-bildningar med särskild inriktning på kulturpolitiska frågor med sin frånvaro. Arrangörer för den internationella konferensen om kulturpolitisk forskning 2012 var El Centre d'Estudis sobre Cultura, Política i Sociedad vid Universitat de Barcelona. I övrigt finns åtskilliga organisationer som kallar sig observatorier, varav somliga sysslar med utredningsverksamhet och tar fram rapporter av olika slag. Men vårt intryck är att huvuddelen av dessa observatoriers verksamhet, framför allt i Sydamerika, snarare har funktion som informatörer och främjare av kultur.

Educult är en forskningsbaserad organisation i Wien som på engelska utläser sitt namn som Institute for Cultural Policy and Cultural Management och som arbetar med utvärdering och utvecklingsfrågor inom utbildning och kultur. Även i Tyskland finns två fristående forskningsinstitut med kulturpolitisk inriktning, båda i Bonn: Zentrum für Kulturforschung och Institut für Kulturpolitik som är en del av den rikstäckande intresseföreningen Kulturpolitische Gesellschaft och som publicerar en kulturpolitisk årsbok med varierande tema. Ytterligare en annan forskningsmiljö med inriktning mot kulturpolitiska frågor finns vid Institut für Kulturpolitik vid Stiftung Universität Hildesheim.

Vissa centrum är bildade kring enskilda inflytelserika forskare som Centre for Cultural Policy vid Hertie School of Governance i Berlin, där sociologi-

professorn Helmut K. Anheier har sin bas. På andra håll finns särskilt inrättade professurer, som i fallet med Yudhishtir Raj Isar som innehar en professur i Cultural Policy Studies vid institutionen Global Communications vid The American University of Paris (Frankrike). Tillsammans har de båda varit redaktörer för det omfattande publiceringsprojektet *The Cultures and Globalization Series*. Under denna samlingstitel har fem innehållsrika volymer publicerats, var och en på ett specifikt tema: Konflikter och spänningar, Kulturekonomi, Konstnärliga uttryck, kreativitet och innovation, Kulturarv, minne och identitet och Städer, kulturpolitik och styrning. Tematiken för denna omfattande publikation – fylld av data, resultat från fallstudier och mer övergripande resonerande studier – sammanfattar väl hur forskningsintresset inom området kulturpolitik grupperar sig.

Forskningen vid alla de identifierade centrumbildningarna och instituteten är spridd på många olika teman. Några teman som återkommer oftare än andra är följande:

- Kulturens samhällsvärde, kulturskaparnas kompetenser och tillvaratagandet av dessa.
- Jämförande studier av kulturpolitik, politisk styrning och praktik och dess effekter, samspel mellan olika politikområden.
- Kulturella och kreativa näringar, kulturekonomi, entreprenörskap.
- Framtagandet av indikatorer för olika kulturpolitiskt relaterade syften.
- Digitaliseringens effekter på och de utmaningar den skapar för kultur- och mediaområdena, generellt och på olika marknader.
- Stadsplanering, urbanisering.

Av dessa sex temagrupper är det inte möjligt att peka ut någon som mer betydelsefull än någon annan. Möjligen överlappar de tre första punkterna varandra och bildar ett sammanhang så att de därför tillsammans skulle skapa en något tydligare strömning.

Vetenskapliga tidskrifter

På motsvarande sätt som vi avgränsat vår inventering av akademiska miljöer med hjälp av sökord som kulturpolitik, har vi eftersökt vetenskapliga tidskrifter vars titlar indikerar att de har en tydlig kulturpolitisk inriktning. Den nordiska traditionen inom kulturpolitisk forskning är som sagt stark och nordiska forskare har viktiga positioner internationellt. Därför har *Nordisk kulturpolitisk tidskrift* en plats i denna inventering. Tidskriften ges ut med två nummer per år från Centrum för kulturpolitisk forskning vid

Högskolan i Borås. Under senare år har ett par temanummer getts ut eller är på väg att ges ut. Utgivna temanummer har behandlat fransk kulturpolitik (2010:1) och europeiska kulturhuvudstäder (2010:2). Planerade nummer har inriktning mot lokal kulturpolitik i förändring (2012:2) och film och kulturpolitik (2013). I övrigt finns i tidskriftens artiklar en stor ämnesbredd och inget som tyder på någon särskild trend eller strömning i den nordiska kulturpolitiska forskningen.

Professor Oliver Bennett vid University of Warwick började 1994 publicera den vetenskapliga tidskriften *International Journal of Cultural Policy*. I dag ges den ut av Routledge i samverkan med Bennett som fortfarande är tidskriftens redaktör. Tidskriften ges ut med fem nummer per år och har under senare år haft ett antal temanummer: Kulturpolitik i Asien, Kulturpolitik och demokrati, Kulturpolitik och populärkulturen och Religion och kulturpolitik. Bland artiklarna i övriga nummer från de senaste tre åren finns flera studier som berör effekter av kulturpolitiken och dess tillämpande, diskurs och retorik i kulturpolitiska styrdokument och kulturpolitikens betydelse för formandet av kulturell identitet samt olika aspekter av kulturella och kreativa näringar. Återkommande som studieobjekt är etermedierna radio och tv samt de europeiska kulturhuvudstäderna.

Journal of Cultural Economics ges ut av Springer Verlag i samverkan med The Association for Cultural Economics International (ACEI). Tidskriften beskrivs vara inriktad på den teoretiska utvecklingen av kulturekonomi, tillämpning av ekonomisk analys och ekonometri samt olika ekonomiska aspekter av kulturpolitik och olika aktörer inom kulturområdet. Tidskriften utkommer med fyra nummer per år. Flera av artiklarna i de senaste årens nummer har inriktning på frågor om utbud och efterfrågan, konsumentbeteenden samt frågor om värde och pris. Bland artiklarna finns en viss övervikt för sådana som behandlar filmbranschen, innefattande bland annat biografer och DVD-försäljning.

ENCATC Journal of Cultural Management and Policy är en relativt ny tidskrift. Det är en publikation som började ges ut 2011 av ENCATC, ett europeiskt nätverk kring högre utbildning inom kulturadministration. Ambitionen är att publicera ett nummer per år, eventuellt kompletterat av något tematiskt specialnummer. Hittills har bara två nummer kommit ut och det är svårt att se någon trend i ett så begränsat material (elva artiklar). Det som är intressant i sammanhanget är att man bedömt att det finns en tillräckligt bred bas av skribenter och bedömare för en vetenskaplig tidskrift med inriktning mot kulturadministration. Möjligen kan man ana att utbildningsfrågor samt tillämpning och utövande av kulturpolitik och ledarskap i kulturell verksamhet kan komma mer i fokus i ENCATC:s urval, vilket i sig skulle kunna sägas vara en trend inom den kulturpolitiska forskningen.

Vetenskapliga konferenser

Det finns självfallet runt om i världen en stor mängd vetenskapliga konferenser där det presenteras forskningsresultat med inriktning på det kulturpolitiska området. Här tar vi upp två väletablerade konferenser som vi anser vara centrala för den kulturpolitiska analysen och som dessutom är kopplade till varsin av de vetenskapliga tidskrifter som vi beskrivit ovan.

En viktig vetenskaplig mötesplats är den internationella konferensen om kultur och ekonomi, som sedan 1980-talet arrangeras av ACEI: The International Conference of ACEI. Den 17:e konferensen hölls i juni 2012 i Kyoto, Japan, där det presenterades över 200 vetenskapliga uppsatser i parallella sessioner. Det var stor bredd bland presentationerna och det är svårt att urskilja några särskilda trender i forskningsinriktningen även om man kan konstatera att det fanns fyra sessioner med rubriken Kulturens och kreativitets värde. Flera andra konferensbidrag behandlade på olika sätt kreativa näringar och kreativa kluster. Exempelvis hölls en session med särskilt inbjudna deltagare om att mäta kulturnäringar, vilken leddes av en av förgrundsgestalterna på området, den australiska ekonomiprofessorn David Throsby. Det fanns även en session kring Social well-being and the arts, vilket är intressant med tanke på den i övrigt naturligt starka dominansen för ekonomiska ämnen på denna ekonomiska konferens. Det fanns även tre sessioner på temat Cultural Policy, med blandat innehåll.

Den internationella konferensen för kulturpolitisk forskning (ICCPR, International Conference on Cultural Policy Research) genomfördes första gången 2001 i Bergen, Norge. Den sjunde konferensen hölls sommaren 2012 i Barcelona och även här presenterades över 200 uppsatser. Flest uppsatser var tematiskt sorterade under sessioner med rubriken Cultural industries and cultural policies och under rubriken Comparative cultural policy: cultural policies in different regions of the world. Tillsammans utgjorde dessa sessioner ungefär en fjärdedel av hela konferensen, men spridningen på uppsatsernas inriktning var stor även inom dessa sessioner, i synnerhet den sistnämnda som bestod av en rad olika kulturpolitiska fallstudier från olika delar av världen. Vid denna konferens hade dock arrangörerna vinnlagt sig om att bredda deltagandet med särskilt fokus på Central- och Sydamerika. Den riktade insatsen gav till resultat en jämfört med tidigare konferenser ökad medverkan av forskare från denna del av världen, vilket gjorde avtryck på konferensen genom ett ökat antal presentationer med inriktning på medborgar- och demokratiperspektiv. Ordföranden för konferensens vetenskapliga kommitté, Jenny Johansson vid Centrum för kulturpolitisk forskning i Borås, kommenterade detta i sitt tal vid konferensens avslutande. Där gjorde hon även en koppling till ett annat område som börjat få alltmer uppmärksamhet – kultur och kulturpolitik som en faktor för samhällsutveckling. Sessionen med rubriken Cultural policy and development var konferensens tredje största räknat i antalet uppsatspresentationer.

Slutsatser

Den internationella forskningen kring kulturpolitik och kulturpolitiskt relevanta frågor, så långt som den låter sig fångas av en skrivbordsstudie, är omfångsrik och mångfacetterad. Det är inte alldeles enkelt att hävda att det finns någon särskild trend, att forskarna blickar i någon viss riktning. Men det är ändå oundvikligt att notera att olika aspekter av kulturens värde återkommer i presentationer av centrumbildningar, i konferenssuppsatser och i vetenskapliga tidskrifter. Det gäller intresset för det ekonomiska värdet av de kulturella och kreativa näringarna, men också andra typer av samhällsekonomiska värden, såsom kulturens betydelse för välfärd och välbefinnande. Kulturpolitisk styrning, digitaliseringens effekter, nya former för kulturellt deltagande och kopplingar till kulturens betydelse för medborgarrelaterade frågor är andra områden som forskarna närmar sig från olika håll.

Kulturens förhållande till hållbar utveckling är ett område som inte har fått så stort genomslag i miljöerna i vår inventering. Vi bedömer emellertid att denna fråga är på väg att bli viktigare och har därför valt att ägna den särskild uppmärksamhet. I det följande avsnittet behandlas därför det internationella policyarbetet kring kulturens roll för hållbar utveckling och vad forskningen hittills har haft att säga.

Kultur och hållbar utveckling

Bakgrund

Begrepp som *sustainable development* och *sustainable society* introducerades under 1970- och 1980-talen. Begreppet *sustainable development* lanserades brett 1987 genom rapporten *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. Det var FN som hade tillsatt Världskommissionen för miljö och utveckling under ledning av den förra norska statsministern Gro Harlem Brundtland. Rapporten definierar hållbar utveckling som en utveckling som "tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov".

Hållbar utveckling har tre funktionella dimensioner: en ekologisk, en social och en ekonomisk. Under 2000-talet har kultur lyfts fram som en fjärde dimension av hållbar utveckling. Bakgrunden var att en ny FN-kommission med namnet Världskommissionen för kultur och utveckling tillsatts 1991 under ledning av förre FN-chefen Javier Pérez de Cuéllar. Denna kommission levererade 1995 en rapport med titeln *Our creative diversity* (Vår skapande mångfald). Rapporten sändes på remiss till regeringar och NGO:s inför en stor konferens som hölls i Stockholm 1998.

Rapporten pekade på nödvändigheten att ta med kulturella aspekter i olika typer av utvecklingsarbete. Vid konferensen utformades och godkändes en handlingsplan, *The Stockholm Action Plan*, för kulturpolitik och utveckling. För att säkerställa genomförandet av handlingsplanen godkändes vid FN:s generalförsamling år 2000 en resolution gällande kultur och utveckling. Där framhålls betydelsen av kulturella värden och kulturell mångfald som delar av en hållbar utveckling.³⁸ I resolutionen uppmanas medlemsländerna att implementera handlingsplanen från Stockholmskonferensen, att integrera kulturfrågor i sin biståndspolitik för att skapa förutsättningar för en hållbar utveckling som tar full hänsyn till kulturell mångfald, att analysera sambandet mellan kultur och utveckling och att sträva efter att minska fattigdomen i världen.

Tio år senare, år 2010, antogs en ny FN-resolution med samma inriktning (FN:s generalförsamlings resolution 65/166 *Culture and development*), där kulturens betydelse för hållbar utveckling och för uppnåendet av internationellt överenskomna mål för utvecklingsarbete än en gång understryks. Inte minst uppmanas medlemsländerna till ett synbart och effektivt integrerande av kulturen i policydokument och strategier kring utvecklingsfrågor på alla nivåer. I den nya resolutionen förekommer även formuleringar som är mer tydligt inriktade på kulturella och kreativa näringar och entreprenörskap, på utbildning och andra typer av insatser för skapandet och bevarandet av arbetstillfällen, i synnerhet i utvecklingsländer. Denna resolution vidareutvecklades ytterligare 2011 i FN:s generalförsamlings resolution 66/208.

Så sent som i maj 2012 kom ett nytt dokument från Unesco om kulturens roll som möjliggörare för hållbar utveckling – *Culture: a driver and enabler of sustainable development*. Detta bygger i stort på formuleringarna i de tidigare resolutionerna. Sammanfattningsvis kan sägas att den hållning som företräds och förespråkas av Unesco är att kulturernas mångfald berikar samhällen och har särskild betydelse inom utvecklingsarbete. För att olika utvecklingsprojekt och program ska få genomslag är det viktigt att beakta (den lokala) kulturen i dess vidaste mening i form av värderingar, trosföreställningar, kunskaper och traditioner.

Vad är gjort och hur kan det sorteras?

En forskare som utförligt kartlagt och beskrivit hur kultur och hållbar utveckling tagit form under 2000-talet är Nancy Duxbury, verksam vid Centro de Estudos Sociais, Universidade de Coimbra i Portugal som senior researcher och koordinator för en forskargrupp kring stadsplanering.

³⁸ Förenta nationerna 2000.

I en uppsats som Duxbury skrivit med Eileen Gillette listar författarna tio olika teman i litteraturen om kulturell hållbarhet,³⁹ en litteratur som inte nödvändigtvis är vetenskaplig utan ofta av debatt- eller programkaraktär med politiska inslag. Att Duxbury och Gillette identifierat tio olika teman tyder på två saker: dels att diskussionen om kultur i förhållande till hållbar utveckling fortfarande är under utveckling och inte tagit en bestämd form, dels att kulturbegreppet vunnit insteg på många områden, att kulturens betydelse i olika sammanhang tycks uppmärksammas alltmer.

Vår uppfattning är att de tio teman som de kanadensiska forskarna sållat fram överlappar varandra och kan sammanfattas i tre punkter.

1. För det första finns enligt Duxbury och Gillette i litteraturen en diskussion om kulturens roll för att skapa ett särskilt *förhållningssätt* som måste genomsyra hela samhället, och allt planerings- och utvecklingsarbete i det, för att vi ska få ett hållbart samhälle. Att skifta från ett slit och släng-samhälle till något annat kräver en relativt stor förändring, "a cultural shift". Alla människor behöver omfattas av en hållbarhetens kultur. I dessa sammanhang pekas bland annat på konstens roll för att forma detta speciella förhållningssätt: kulturella aktiviteter kan bidra till att bygga nätverk och förtroende i samhället, de kan föra människor samman på ett sätt som skapar delaktighet och ansvarstagande. Kulturen etablerar nya kontaktytor mot andra delar av samhället. Till detta tema hör också, enligt vårt sätt att se, observationen att kulturpolitik och hållbarhetspolitik delar målet att skapa bättre livskvalitet och att det därför är logiskt att dessa strävar i samma riktning.
2. För det andra finns ett spår som rör *bevarandet* av lokal kultur som står under påverkan av globalisering och kommersiella marknadskrafter, i synnerhet i utvecklingsländerna. I diskussionen betonas kulturell identitet i form av exempelvis ursprungsbefolkningars kunskap, traditionella praktiker och språk. Det talas om bevarandet av fysiska platser för framtida generationer, om kulturturism som ett resultat av bevarande och som förutsättning för långsiktig regional utveckling.
3. För det tredje finns en diskussion om *tillämpning av hållbarhet* inom kulturella och kreativa praktiker, exempelvis i form av hållbar design och stadsplanering.

Den i kulturekonomiska sammanhang inflytelserike australiske ekonomi-professorn David Throsby har i flera olika artiklar bidragit till diskussionen om förhållandet mellan kultur och hållbar utveckling.⁴⁰ I en skrift public-

³⁹ Duxbury och Gillette 2007.

⁴⁰ Throsby 2005a; 2005b; 2008.

erad av Unesco 2008 beskriver Throsby behovet av en teori om kulturell hållbarhet efter samma mönster som man talar om hållbar utveckling utifrån miljöhänsyn. Han föreslår att hållbar utveckling ska ta hänsyn till kultur utifrån fem principiella punkter:

- Diakron rättvisa – rättvisa mellan generationerna: Framtida generationer ska ha samma tillgång som vi till vårt kulturarv (i den vidaste meningen), såväl det materiella som det immateriella.
- Synkron rättvisa – rättvisa i samtiden: alla ska ha samma tillgång till kulturen; särskild uppmärksamhet ska härvidlag ägnas de fattigaste medborgarna.
- Mångfaldens betydelse: på samma sätt som biologisk mångfald är en förutsättning för ekologisk hållbar utveckling, ska uppmärksamhet ägnas åt den kulturella mångfaldens betydelse för ekonomisk, social och kulturell utveckling.
- Försiktighet: inför beslut med varaktiga konsekvenser, som ingrepp i eller utplånande av kulturella artefakter eller praktiker, bör särskild försiktighet iakttas.
- Sammanhang: ekonomiska, sociala, ekologiska och kulturella system ska inte ses som isolerade, snarare krävs ett holistiskt synsätt som uppfattar sambanden mellan de olika systemen, i synnerhet mellan det ekonomiska och det kulturella.

Throsby utgår alltså från den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling, vilken enligt honom kan överföras till kulturområdet. Hans argument är att genom att beskriva kulturområdet i termer av hållbar utveckling på ett sätt som nationalekonomer lärt sig att känna igen, är förutsättningarna större att nå fram med argument om kulturindustrins bidrag till utveckling och tillväxt.

I sin femte punkt närmar sig Throsby ett synsätt där ekonomiska, sociala, miljömässiga och kulturella aspekter ses som fyra jämbördiga dimensioner av och förutsättningar för hållbar utveckling. Andra debattörer har tagit den tanken ytterligare något steg och det talas nu på sina håll ganska allmänt om kulturen som den fjärde pelaren i hållbar utveckling – the fourth pillar of sustainability.

Kultur som den fjärde pelaren

Begreppet *kultur som den fjärde pelaren* härstammar från en bok av Jon Hawkes, australisk kulturproducent och debattör: *The fourth pillar of sustainability. Culture's essential role in public planning* från 2001. Begreppet har sedan kommit att användas som rubrik på konferenser och mer eller mindre direkt legat till grund för tillämpningar i lokal och regional

utvecklingsplanering. Bland mycket annat kan nämnas att organisationen UCLG (United Cities and Local Governments) år 2010 antog ett "policy statement" med rubriken *The fourth pillar of sustainability*, där världens politiker, med hänvisning till Unescos olika resolutioner, uppmanas att infoga kultur i alla planeringsdokument för utveckling.⁴¹

År 2002 antogs i Nya Zeeland en lag om lokalt styre (Local government Act), där ett av syftena med lagen beskrivs vara att främja det sociala, ekonomiska, miljömässiga och kulturella välbefinnandet i lokalsamhällen, nu och i framtiden.⁴² Vidare har Nya Zeelands kulturdepartement tagit fram en rapport för att förtydliga definitionen av kulturellt välbefinnande.⁴³ I rapporten åskådliggörs sambanden mellan de olika dimensionerna och hur de bidrar till välbefinnande med en figur som återges nedan som figur 2. De fyra dimensionerna av välbefinnande sägs vara sammanlänkade och kulturellt välbefinnande samverkar med de övriga dimensionerna på olika sätt. Välbefinnandet sägs förstärkas när alla de fyra dimensionerna är satta i spel samtidigt.

Figur 2. Nyzeeländska kulturdepartementets modell över samverkan mellan fyra typer av välbefinnande. Källa: Ministry for Culture & Heritage of New Zealand. U.å.

Det finns flera exempel på hur teorier om kulturens betydelse för hållbar utveckling kommit att tillämpas i praktiken. På olika håll i världen har lokala och regionala utvecklingsplaner tagits fram med ett hållbarhetsperspektiv som rymmer fyra grundstenar, pelare eller pusselbitar. I dessa finns oftast

⁴¹ UCLG 2010.

⁴² New Zealand Legislation. Local Government Act 2002.

⁴³ Ministry for Culture & Heritage of New Zealand. U.å.

inte en vetenskaplig underbyggnad, utan de är resultat av politiska processer där begreppet hållbar utveckling är det ideologiska instrument som används för att långsiktigt planera för lokalsamhällets eller regionens framtid.

Kanada har introducerat ICSP (intergrated community sustainability planning). Dessa planer har sitt ursprung i en skatteöverenskommelse från 2005 mellan den kanadensiska federala regeringen och delstaterna. För att delstaten ska kunna ta del av fonderade intäkter från gasskatt måste de ta fram en utvecklingsplan som ska vara mer långsiktigt än fem år, och i dialog med medborgarna planera för och implementera åtgärder för långsiktigt miljömässigt, kulturellt, socialt och ekonomiskt välbefinnande. I en studie som Duxbury genomfört tillsammans med M. Sharon Jeannotte kommenterar de att kulturen i praktiken fått endast litet utrymme i de planer som tagits fram.⁴⁴

I Europa, och inte minst i Sverige, finns åtskilliga regionala utvecklingsplaner som inte nödvändigtvis har ett uttalat hållbarhetsperspektiv, men där kulturen allt oftare lyfts fram som en av de avgörande faktorerna för regionens attraktionskraft både avseende inflyttning och som besöksmål. Arbetsgivar- och intresseorganisationen Sveriges kommuner och landsting (SKL) antog 2008 ett positionspapper benämnt *Kultur i det hållbara samhället*, där kultur tas upp som en viktig faktor för, men inte jämfställs med, de tre andra dimensionerna i hållbar utveckling – kulturen är en aspekt av alla de tre. Här har alltså tanken om kultur som den fjärde pelaren inte slagit igenom helt.

Slutsatser

I de transnationella politiska sammanhangen är frågor om klimatförändringar och hållbar utveckling centrala. Inom den kulturpolitiskt orienterade forskningen tycks frågor om kulturens samhällsekonomiska värde vara ett av de teman som för närvarande väcker många forskares intresse. I överlappet mellan transnationell politik och kulturpolitisk forskning växer så några frågor fram: Vad är hållbar utveckling av kultur? Kan kultur bidra till hållbar utveckling och i så fall hur?

Utifrån de dokument vi har tagit del av genom denna kartläggning, vill vi som svar på den första av ovan ställda frågor, och med Brundtland-rapportens definition av hållbar utveckling i minne, göra följande försök till en samlad definition av hållbar utveckling av kultur: *bevarande och utvecklande av kulturernas mångfald från generation till generation*. I grund och botten är detta en stor del av vad den nationella kulturpolitiken i många länder går ut på.

⁴⁴ Jeannotte och Duxbury 2012.

Den andra frågan, om kultur kan bidra till hållbar utveckling och i så fall hur, kan bara besvaras delvis. Att kulturen anses vara betydelsefull för samhällsutvecklingen råder inget tvivel om utifrån de många dokument vi tagit del av. Hur det ska göras prövas på flera platser i världen, men ännu är det oklart hur framgångsrika metoderna är. Det finns helt enkelt inte så mycket forskning om effekterna av de insatser som har gjorts med föresatsen att se kultur som en fjärde dimension för hållbar utveckling.

De FN-kommissioner som under 1980- och 1990-talen lade mycket av grunden för det arbete som nu pågår i form av policyskapande och praktiskt genomförande av handlingsplaner hade god förankring i forskarvärlden genom att de knutit till sig ledande forskare som medlemmar i kommissionen. I kommissionernas rapporter finns hänvisningar till fakta och forskningsresultat. Men i mycket av det arbete som bedrivits kring kultur och hållbar utveckling saknas forskningsanknytning. Det är i stor utsträckning fråga om politiska processer och opinionsbildning, och än mindre finns det forskning att vända sig till för att få veta vad som blivit resultatet av de olika insatser som genomförts.

Bristen på forskningsbaserad kunskap om förhållandet mellan kultur och hållbar utveckling har lett fram till ett europeiskt vetenskapligt samarbetsprojekt som pågår inom ramen för Cost (European cooperation in science and technology). Verksamheter inom Cost finansieras genom olika kanaler inom EU. Här har ett initiativ tagits till att öka förståelsen för kulturens roll för hållbar utveckling. Initiativet motiveras av att kultur i dess vidaste mening uppfattas ha en grundläggande betydelse för hållbar utveckling. Men då den teoretiska förståelsen för kultur i dessa sammanhang är oklar, har operationaliseringen av begreppet i de politiska processerna varit få. Arbetet har som uttalat syfte att: 1) operationalisera begreppet kultur i förhållande till hållbar utveckling genom multidisciplinära analyser, 2) undersöka hur kultur på bästa sätt omsatts i praktiken i arbete med hållbar utveckling och 3) ta fram mått och indikatorer för kulturens effekter på hållbar utveckling.

Kulturanalys avser att följa hur forskningen kring kultur och hållbar utveckling fortskrider och i synnerhet Cost-projektet. Vi ser det både som en del i den strömning som vi tyckt oss uppfatta inom aktuell forskning och som en del i vårt eget arbete inriktat på analyser av kulturens betydelse för tillväxt och samhällsutveckling, av kulturens värde för individen och samhället vid sidan av de rent ekonomiska värdena och av kulturens och kulturpolitikens effekter i form av välbefinnande.

3. Att utveckla indikatorer för utvärdering av kulturpolitik

Hösten 2012 publicerade Myndigheten för kulturanalys rapporten *Att utveckla indikatorer för utvärdering av kulturpolitik: redovisning av ett regeringsuppdrag*. I rapporten redovisar Kulturanalys en analys av möjligheten att utveckla ett indikatorsystem för att utvärdera den nationella kulturpolitikens effekter.

Rapporten visar att det går att utveckla ett indikatorsystem. Att skapa ett användbart indikatorsystem innebär dock ett omfattande utvecklingsarbete, då det krävs noggranna överväganden i urvalet av ett begränsat antal relevanta indikatorer. Arbetet måste göras systematiskt för att över tid bygga upp ett hållbart indikatorsystem som har förmågan att göra kulturen rättvisa och leverera användbara underlag för att utveckla politiken. Det innebär att metoder för datainsamling måste utvecklas samt att det måste skapas dialogprocesser där expertbedömningar kan tas tillvara för att tolka resultaten och sätta in dem i ett sammanhang.

Att kontinuerligt driva och utveckla ett hållbart indikatorsystem av god kvalitet är förenat med statsfinansiella kostnader på uppskattningsvis tre miljoner kronor årligen.

Inledning

I regleringsbrevet för år 2012 fick Myndigheten för kulturanalys i uppdrag att analysera hur kvalitativa och kvantitativa indikatorer kan utvecklas för att utvärdera effekterna av den svenska nationella kulturpolitiken. Kulturanalys har under 2012 analyserat och utrett möjligheterna att utveckla ett indikatorsystem som gör det möjligt att följa effekterna av den nationella kulturpolitiken. Resultatet av uppdraget finns i sin helhet i rapporten *Att utveckla indikatorer för utvärdering av kulturpolitik: redovisning av ett regeringsuppdrag*. Rapporten sammanfattas här och finns tillgänglig på Kulturanalys webbplats.

Varför skulle någon ens vilja försöka mäta kultur?

Intresset för att mäta effekter och bedöma utvecklingen med hjälp av indikatorer är växande inom flera politikområden både i Sverige och i andra länder. Indikatorer syftar till att bedöma måluppfyllelse för politiskt fastställda mål. De kan visa på värdet av den förda politiken eller identifiera

bristande måluppfyllelse och behov av att utveckla politiken. I Sverige finns indikatorsystem för utvärdering av exempelvis miljöpolitiken, barnrättspolitiken och integrationspolitiken. Sedan en tid förs även diskussioner om möjligheten att utveckla indikatorer för kulturpolitiken. Kulturpolitiska indikatorer och kulturindex finns i exempelvis Nya Zeeland och Storbritannien och är under utveckling i Finland. En mer omfattande beskrivning av exemplen från andra politikområden och länder finns i vår rapport.

En förklaring till det allmänt ökande intresset för att mäta politikens effekter är att målstyrning som instrument innebär ökade krav på uppföljning och utvärdering av måluppfyllelse. En annan förklaring är en strävan att öka transparensen i politiska beslut och implementeringen av dessa. Det ökande intresset för att synliggöra politikens effekter kan också bero på att offentliga resurser oftast är knappa i förhållande till efterfrågan, vilket medfört en ökad betoning på effektivitet.

Problemen med att mäta effekter av kulturpolitik

Att fånga effekterna av kulturpolitiken innebär flera utmaningar. I synnerhet finns det fyra övergripande utmaningar.

- De kulturpolitiska målen liknar visioner.

De svenska nationella kulturpolitiska målen är visioner, formulerade på en övergripande nivå. Det kan förklaras av att alltför konkreta mål riskerar att bli meningslösa i ett större perspektiv och att mål som fokuserar på det mätbara inte alltid fångar det som är viktigast att uppnå. Det är ofta en delikat balansgång mellan att formulera tydliga mål – det vill säga kvantitativa och tidssatta – som går att styra emot respektive relevanta mål som fokuserar på rätt saker.

- Det som mäts blir gjort – men allt relevant kan inte kvantifieras.

Det är viktigt att med stor omsorg välja vilka aspekter av de nationella målen som ska mätas. Det som synliggörs i indikatorer prioriteras ofta i genomförandet av politiken, medan det som inte enkelt låter sig fångas i meningsfulla kvantitativa eller kvalitativa mått riskerar att nedprioriteras.

- Det är svårt att fastställa orsakssamband och särskilja politikens effekt.

Det är svårt att identifiera effekter och orsakssamband i en kulturpolitisk kontext. Ofta finns många faktorer som har betydelse för de långsiktiga effekterna. Dessa faktorer kan såväl samspela med som motverka varandra. Ofta finns en mängd alternativa och samverkande förklaringar till att ett

visst tillstånd uppstått. Det är därför viktigt att beakta externa faktorer som vid sidan av den förda politiken kan ha bidragit till resultatet.

- Det krävs utveckling av befintliga data inom kulturområdet.

I dag saknas data inom vissa områden som är centrala för att få indikationer om specifika aspekter av de kulturpolitiska målen, exempelvis saknas aktuella kulturvaneundersökningar vilket gör att det är svårt att utveckla indikatorer av hög validitet. Att utveckla indikatorer innebär att en praktisk tillämpning av metoder för insamling av stora mängder data måste utvecklas.

Vad är en indikator?

Syftet med indikatorer är just att ge *indikation* på hur faktiska förhållanden är i förhållande till ett önskvärt tillstånd. Indikatorer kan aldrig ge en heltäckande bild. Indikatorer kan ge ett grepp om i vilken riktning en utveckling går och en indikation av eventuella behov att utveckla politiken. Det krävs dock alltid en tolkning av den information som en eller flera indikatorer innehåller.

Indikator = Tillstånd + Bedömningskriterier

Indikatorer används när mål och måluppfyllelse inte kan mätas på ett entydigt sätt. En enskild indikator mäter enbart en avgränsad del av ett mål. Indikatorer kan användas för att identifiera områden eller samband som behöver undersökas närmare med olika metoder.

En indikator består av:

1. En beskrivning av *tillståndet* för en viss aspekt av målet. Tillståndet kan mätas genom exempelvis ett nyckeltal.
2. Ett eller flera *bedömningskriterier* som anger olika grad av måluppfyllelse, det vill säga en bedömning av hur tillståndet i ett visst avseende förhåller sig till den aspekten av målet.

Aspekter som kan kvantifieras – i kvantitativa eller kvalitativa mått – kan följas med nyckeltal. Komplexa mål kräver i allmänhet flera indikatorer som sammantaget återspeglar måluppfyllelsen. Varje indikator, eller grupp av indikatorer, ska kunna kopplas till något av de nationella kulturpolitiska målen.

Begreppet indikator används här för såväl kvantitativ som kvalitativ indikator, eftersom skillnaden ligger i vad som mäts och hur. Det finns dock ingen enhetlig eller etablerad definition av kvantitativ respektive kvalitativ indikator. Något förenklat kan kvalitativa indikatorer beskrivas

som en kartläggning av mänskliga upplevelser, erfarenheter eller åsikter som ger inblick i förändringar av till exempel attityder, övertygelser, motiv och individers beteenden. En kvalitativ indikator kan uttryckas som verbala eller numeriska värden, som exempelvis andel tillfrågade som har ett visst beteende eller en viss attityd. Skillnaderna mellan kvalitativa och kvantitativa indikatorer kan även utgöras av metod för datainsamling (jfr kvantitativa och kvalitativa forskningsmetoder), variabelernas skala (kategorisk och ordinal versus intervall och relationer) eller objektet för mätningen (kvalitet versus kvantitet).

Data, nyckeltal och index

Det saknas entydiga definitioner av olika begrepp kopplade till indikatorer. Dessutom används i praktiken begrepp som indikator och nyckeltal ofta synonymt. Det är dock av stor vikt att använda mycket tydliga definitioner för att belysa de olika måttens syften.

Data är den mest grundläggande komponenten och basen för nyckeltal, indikatorer och index. Data kan vara både direkta numeriska mått på olika variabler och angivelser eller klassificeringar som kan grupperas och ibland rangordnas utan att representera specifika numeriska värden.

Nyckeltal definieras som mått vars syfte är att spegla förändringar i en verksamhet över tid. Ofta anges nyckeltal som en kvot, exempelvis statliga kulturutgifter per invånare, eller som en andel, exempelvis andelen medborgare som besöker kulturevenemang. Både data och nyckeltal kan ge de beskrivningar av ett visst tillstånd som behövs för att konstruera en indikator.

Index sätts samman av flera faktors utveckling i relation till tillståndet vid en vald historisk tidpunkt och faktorerna viktas utifrån de olika faktorernas betydelse i sammanhanget. Ett index kan bestå av flera nyckeltal. Ett index ger dock inte ensamt all den information som krävs för en meningsfull tolkning, och är inte heller nödvändigt för att avgöra måluppfyllelse eller mäta effekter.

Kännetecken för en användbar indikator

Möjligheten att exakt mäta och bedöma måluppfyllelse är begränsad. Det är inte heller meningsfullt att urskiljningslöst mäta allt som faktiskt kan mätas. Kriterier för att bedöma enskilda indikatorers användbarhet och kvalitet är:

- *Relevans:* Beskriver indikatorn fenomenets egentliga kärna? Har centrala mätpunkter identifierats utifrån de nationella kulturpolitiska målen?

- *Validitet*: Mäter indikatorn det man avser att mäta? Notera att indikatorns validitet inte säger något om huruvida det som mäts är relevant.
- *Tolkning*: Indikatorns validitet hänger också åtminstone delvis ihop med tolkningsutrymme: Lämna indikatorn stort tolkningsutrymme? Hur kan indikatorn tolkas? Kan indikatorn missförstås eller missbrukas?
- *Reliabilitet*: Är mätningen tillförlitlig? Mätningen kan dock vara irrelevant eller sakna validitet.
- *Finns tillgängliga data*? Eller måste nya data samlas in? Data som samlats in i andra sammanhang har kostnadsfördelar gentemot att samla in nya data.
- *Jämförbarhet*: Är indikatorn konstruerad så att måtten kan jämföras och följas över tid? Kan internationella jämförelser göras, det vill säga användas liknande indikatorer i andra länder?
- *Beteendepåverkan*: Påverkar det faktum att mätningar görs beteenden?

Innebörden i dessa kriterier kan exemplifieras med ett i grunden mätbart fenomen. Antag att en kommun har ett mål om att 90 procent av bussarna i lokaltrafiken ska avgå punktligt. En indikator som anger måluppfyllelsen baseras då på en beskrivning av tillståndet, det vill säga andelen punktliga bussar.

Ett mått på andelen punktliga bussar kan skapas genom att mäta hur lång tid som skiljer mellan den tidpunkt då respektive buss passerar en viss hållplats och den tidpunkt då bussen ska passera enligt tidtabell. Detta mått är *relevant* eftersom det beskriver fenomenets kärna, det vill säga bussarnas punktlighet. Måttet anger även det man avser att mäta (*validitet*) på ett tillförlitligt sätt (*reliabilitet*), givet att teknisk mätutrustning finns. Man kan alltså få förhållandevis exakta svar på bussarnas punktlighet, om inte bussförarnas eller passagerarnas beteende påverkas av att mätningar görs.

Antag sedan – för att göra exemplet mer realistiskt för kultursektorn – att det inte är tekniskt möjligt att exakt mäta andelen punktliga bussar och att fenomenet i stället måste studeras med indirekta mått. Exempelvis kan en kontrollant räkna hur många personer som finns vid några slumpvis utvalda avgångar vid en viss busshållplats en minut efter att bussen skulle ha passerat enligt tidtabellen. Detta mått har en mindre risk att påverka beteenden. Å andra sidan kan *validiteten*, det vill säga om man verkligen mäter bussarnas punktlighet, ifrågasättas eftersom måttet lämnar ett större tolkningsutrymme. Om fem personer befinner sig på en busshållplats en minut efter det klockslag bussen skulle ha passerat kan det antingen bero på

att bussen är sen, att bussen passerade före utsatt tid eller att flera personer kom för sent till bussen som avgick punktligt. Även *jämförbarheten* mellan olika observationer för olika busshållplatser och avgångar kan diskuteras. Fem personer på en busshållplats i tätbefolkat område under rusningstrafik är inte mätbart på samma skala som två personer på en busshållplats i en glest befolkad del av kommunen en söndag morgon.

Ett annat sätt att indirekt bedöma bussarnas punktlighet är att fråga invånarna i kommunen om de upplever att bussarna är punktliga. Då mäts i stället andelen i befolkningen som upplever att bussarna är punktliga. Nackdelen med detta mått är att mätningarnas *validitet* kan ifrågasättas, det vill säga invånarna kan uppleva bussarnas punktlighet som både högre och lägre än vad den verkligen är. Detta mått hade dock varit relevant och kännetecknats av hög *validitet* om kommunens mål i stället varit formulerat som att 90 procent av befolkningen upplever att bussarna är punktliga.

Indikatorer för den svenska nationella kulturpolitikens effekter

En utmaning med att utarbeta ett indikatorsystem är att välja ut ett begränsat antal relevanta och valida indikatorer. Det handlar i grunden om att hitta vägar för att bedöma måluppfyllelse på ett korrekt och rättvisande sätt.

Relevanta indikatorer

Den svenska kulturpolitiken vilar på den grund som anges i de nationella kulturpolitiska målen och av den anledningen bör diskussionen om indikatorer för utvärdering av den svenska kulturpolitiken också ta sin utgångspunkt i dessa mål. Att bedöma måluppfyllelse är en grannliga uppgift, där konstruktören av indikatorerna måste försöka förstå de politiska intentionerna bakom målformuleringarna. Till stöd i detta arbete kan de motiveringar och förklarande utläggningar som görs i propositioner och andra relevanta dokument användas. Det handlar om att tolka och förstå intentionerna bakom målen. Vad är det målen syftar till att uppnå? Vilka motiv kan utläsas i förarbeten till de kulturpolitiska mål som fastslogs 2009?

För att bedöma vilka aspekter av mål som är relevanta att följa med indikatorer samt vilka förutsättningarna är för att konstruera indikatorer som är stabila över tid krävs en granskning av de kulturpolitiska målen. Nedan presenterar vi ett exempel på en sådan granskning (för fler exempel se rapporten i dess helhet).

Exempel: Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet

I propositionen 2009/10:3 motiveras det kulturpolitiska målet ”alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet” i termer av att kulturpolitiken ska skapa förutsättningar för allas deltagande i kulturlivet oavsett om det handlar om bildning, kulturupplevelser eller eget skapande. Det ska vara möjligt att ta del av ett kulturutbud som präglas av mångfald och hög kvalitet samt vara möjligt att verka och förkovra sig som kulturskapare oavsett var i landet man bor.

Kulturanalys tolkar skälen för regeringens förslag till målformulering som att kulturpolitiken ska skapa förutsättningar för allas deltagande i kulturlivet oavsett geografisk hemvist. Det är värt att notera att motiven för målet ”alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet” i proposition 2009/10:3 endast fokuserar på att möjligheterna att delta i kulturlivet ska vara rättvist fördelade ur ett geografiskt perspektiv. I propositionen läggs alltså inte någon större vikt vid att kulturpolitiken ska ge förutsättningar för allas deltagande i kulturlivet oavsett kön, ålder, eventuell funktionsnedsättning, social bakgrund eller etnisk och kulturell bakgrund. Dessa kategorier behandlar propositionen i stället i samband målet som lyder ”kulturpolitiken ska främja allas möjligheter till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor”.

Att avgränsa urvalet av indikatorer utifrån de ibland mycket snäva tolkningarna av de nationella målen som görs i propositionen kan emellertid innebära en del komplikationer. Även om de nationella målen har varit relativt stabila över tid kan tolkningar av innebörder och prioriteringar av olika aspekter av målen variera från tid till annan. Det kan därför vara en god idé att utgå från relativt vida tolkningar av de nationella målen vid utvecklingen av ett indikatorsystem. Det skapar bättre förutsättningar för att systemet blir stabilt över tid.

Valida indikatorer

En viktig del i utvecklingen av ett indikatorsystem är alltså att välja ut aspekter av mål som ska följas med hjälp av relevanta indikatorer. En annan central del i att utveckla ett indikatorsystem består i att välja indikatorer som kännetecknas av hög validitet. Kortfattat innebär det att indikatorerna faktiskt ska mäta det man avser att mäta. Det innebär även att det måste finnas sätt, eller till rimliga kostnader vara möjligt, att samla in data som fångar det som ska studeras. Nedan ges ett exempel på vilka aspekter som beaktas för att utveckla valida indikatorer.

Exempel: Kulturens betydelse för medborgarna

En central del i studier av kulturpolitikens effekter är att utvärdera hur medborgarnas kulturvanor påverkas av den förda kulturpolitiken. För att kunna följa utvecklingen över tid krävs att det finns regelbundna data-insamlingar av människors kulturvanor. I Sverige finns flera exempel på studier av kulturvanor, men ingen återkommande kulturvaneundersökning.

För att kunna utveckla indikatorer om kulturens betydelse för medborgarna krävs därför utveckling av befintliga data. Med andra ord kommer indikatorer på detta område att kräva såväl nya bearbetningar av befintliga data som insamling av nya data. Svårigheten är att välja vilka data som ska samlas in för att till en rimlig kostnad ge en indikation på relevanta förändringar. I detta avseende kan inspiration hämtas från indikatorsystemen i Nya Zeeland och Finland, liksom från den i Danmark nyligen genomförda undersökningen av medborgarnas kulturvanor.

Slutsatser

Den övergripande slutsatsen är att Kulturanalys bedömer att det är möjligt att utveckla ett indikatorsystem för att utvärdera den nationella kulturpolitikens effekter. Arbetet måste ses som ett kontinuerligt utvecklingsarbete som kräver noggranna överväganden. Det handlar om att välja ut relevanta aspekter av de kulturpolitiska målen och att utveckla såväl relevanta som valida indikatorer. Flera avvägningar måste dock göras i detta arbete. Hur ska relevanskriteriet vägas mot kostnaderna för att utöka och eventuellt förändra datainsamlingen? Det handlar exempelvis om valet mellan att skapa relevanta indikatorer med hög validitet, då kompletterande data-insamling inte kan uteslutas, eller att hushålla med resurser genom att så långt som möjligt använda befintliga data. Nedan summeras de viktigaste slutsatserna kring möjligheten att utveckla ett indikatorsystem för att utvärdera effekterna av kulturpolitiken.

- Att välja rätt indikatorer

För att skapa ett överblickbart och kostnadseffektivt system är det centralt att identifiera ett begränsat antal relevanta indikatorer som tydligt knyter an till de kulturpolitiska målen. Arbetet bör vägledas av ambitionen att i samarbete med sakkunniga välja ut ett begränsat antal indikatorer för respektive aspekt av de kulturpolitiska målen.

- Indikatorsystem är mer än att mäta

En samling kvantitativa mått kommer aldrig att kunna göra kulturen rättvisa. Indikatorer måste ges kvalitativa tolkningar, förklaras och sättas i ett sammanhang för att bli meningsfulla. Minst lika viktigt som att

identifiera indikatorer och precisera hur dessa ska mätas, är att klargöra hur indikatorerna ska tolkas och kommuniceras. Mätresultaten från olika indikatorer behöver därför kompletteras med kvalitativa tolkningar. För att ett indikatorsystem ska kunna leverera ett användbart underlag för att utveckla politiken krävs därför att sakexperter involveras i arbetet med att dels utforma vilka indikatorer som ska ingå i systemet, dels tolka och kommunicera resultatet.

- Ett hållbart indikatorsystem kräver resurser

Ett hållbart indikatorsystem som har förmågan att göra kulturen rättvisa och leverera ett användbart underlag för att utveckla politiken kräver resurser. Att utveckla ett indikatorsystem kräver ett gediget arbete med att precisera indikatorerna samt att generera data genom ny datainsamling. I detta arbete krävs också en kontinuerlig dialogprocess med experter.

Kulturanalys gör bedömningen att det krävs två årsarbetskrafter samt medel för att driva arbetsgrupper med experter, vilket sammanlagt motsvarar en kostnad om tre miljoner kronor årligen. Därutöver bedöms att kostnader för datainsamling tillkommer. Omfattningen på det utökade databehovet kan inte preciseras närmare utan att det först tydliggörs vilka indikatorer som skulle kunna komma i fråga.

- Ett nationellt indikatorsystem kan inte enkelt överföras till regional och kommunal nivå

Utvecklingen av ett nationellt indikatorsystem innebär inte per automatik att systemet kan kopieras till regional och kommunal nivå. Det krävs ytterligare analyser baserat på de mål som finns på respektive administrativ nivå.

Det är emellertid önskvärt och värdefullt med en nationell koordinering av systemen, exempelvis för att regionala och lokala system ska kunna ge underlag till en nationell analys. Precis som på nationell nivå är det viktigt att säkra en professionell tolkning och analys av resultaten för att undvika en alltför stor tilltro till siffror och hårda data.

4. Den officiella statistiken på kulturområdet

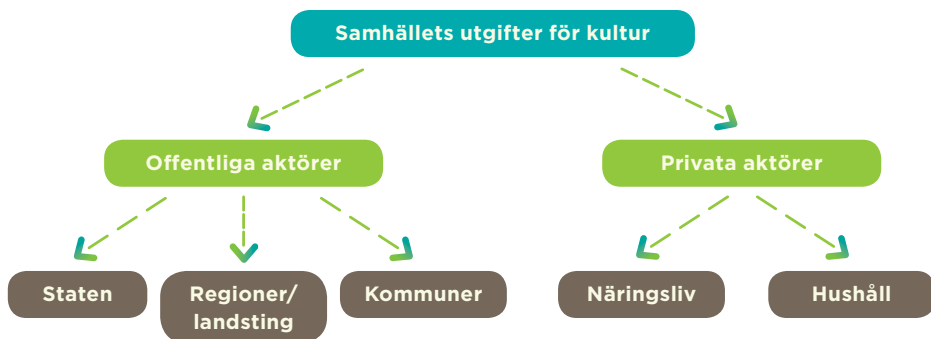
Kulturanalys har under 2012 publicerat två rapporter inom ramen för den officiella statistiken. Rapporten *Samhällets utgifter för kultur 2010–2011* visar att de offentliga utgifterna för kultur har ökat med nästan 25 procent mellan 2000 och 2011 omräknat till 2011 års priser. Största delen av ökningen har skett hos regioner och landsting, men även staten och kommunerna har ökat sina utgifter för kultur under perioden. Rapporten *Museer 2011* visar en långsiktig ökande trend för museibesöken. 2011 gjordes minst 18 miljoner museibesök, vilket är nästan i nivå med besökstalen under fri entré-åren 2005 och 2006.

Inledning

Myndigheten för kulturanalys ansvarar sedan den 1 januari 2012 för större delen av den officiella statistiken inom kulturområdet. Kulturanalys ska presentera statistik om museer, kulturmiljövård, studieförbund och samhällets kulturutgifter, medan Kungliga biblioteket sedan 1 juli 2011 har ansvar för den officiella biblioteksstatistiken. I detta kapitel ges kortfattade sammanfattningar av de två rapporter som Kulturanalys publicerade inom ramen för den officiella statistiken under 2012 – *Samhällets utgifter för kultur 2010–2011* och *Museer 2011* – kompletterat med några kommentarer inför myndighetens fortsatta arbete med den officiella statistiken.

Samhällets utgifter för kultur 2010–2011

Syftet med rapporten är att redovisa samhällets utgifter för kultur samt att följa dessa över tid. Samhällets utgifter för kultur definieras här som summan av alla penningströmmar från olika aktörer för kultur i alla former inom landets gränser. Det handlar om såväl privata som offentliga aktörers utgifter för kultur i Sverige.

Figur 3. Samhällets utgifter för kultur schematiskt fördelat på aktörer.

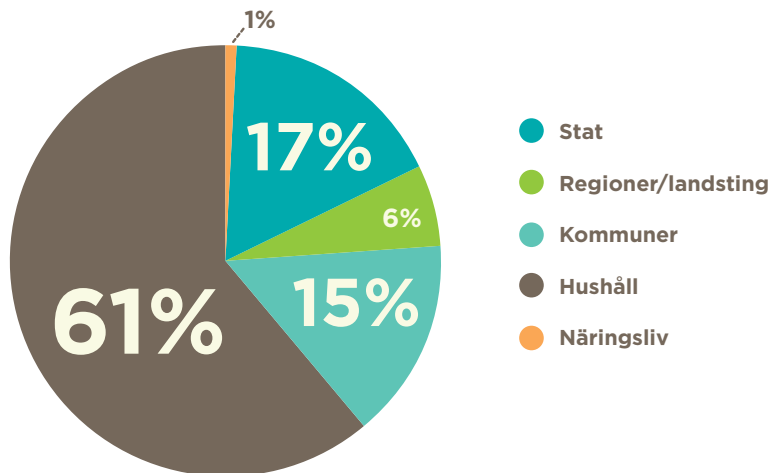
Som underlag för rapporten har Kulturanalys hämtat uppgifter om statens utgifter från ESV, *Utfallet för statens budget 2011* samt *Årsredovisning för staten*. Regionernas/landstingens utgifter har inhämtats med hjälp av en webbenkät som skickats till kulturcheferna i respektive region/landsting. Kommunernas utgifter har hämtats från SCB:s *Räkenskapssammandrag för kommuner och landsting*.

Uppgifter om hushållens utgifter för kultur samlades senast in 2009 genom SCB:s undersökning av hushållens utgifter (HUT). När det kommer till näringslivets utgifter för kultur så finns endast begränsade data. Institutet för reklam- och mediestatistik har emellertid gjort en uppskattning av näringslivets sponsring av kultur, vilken har använts som underlag för rapporten.

För att möjliggöra jämförelser över tid har alla belopp omräknats till 2011 års priser. Omräkningen har gjorts med årsmedeltal för konsumentprisindex (KPI). Att jämföra utgifter i nominella belopp (löpande priser) innebär att olika storheter behandlas som en och samma, vilket kan bli en felkälla då penningvärdet förändras över tid på grund av inflationen. Av den anledningen redovisas här alla belopp omräknat till 2011 års priser (fasta priser).

Offentliga satsningar på kultur ökar

Samhällets utgifter för kultur, det vill säga summan av de betalningar som alla aktörer i samhället gör för kultur i alla former, uppgick till cirka 63 miljarder kronor år 2011, vilket motsvarar 1,8 procent av BNP samma år. Av samtliga utgifter för kultur utgjorde offentliga medel närmare 38 procent, hushållen drygt 61 procent och näringslivet cirka 1 procent.

Figur 4. Offentliga utgifter för kultur 2011, näringslivets kultursponsring 2011 och hushållens utgifter för kultur 2009 exklusive investeringsutgifter. 2011 års priser. Procent.

De sammanlagda offentliga utgifterna för kultur uppgick 2011 till 23,8 miljarder kronor, varav staten stod för 10,6 miljarder, regionerna/landstingen för 3,6 miljarder och kommunerna för 9,6 miljarder. Hushållens utgifter för kultur exklusive investeringsutgifter – det vill säga utgifter för teknisk utrustning särskilt avsedd för mottagning och uppspelning av TV, radio eller digitalt lagrade medier – uppgick till 38,5 miljarder kronor. Näringslivets sponsring av kultur har uppskattats till 754 miljoner kronor för år 2011.

Offentliga utgifter för kultur

De totala offentliga utgifterna för kultur skattas utifrån uppgifter om statens, regionernas/landstingens och kommunernas utgifter för kultur, dels utifrån tidigare genomförda datainsamlingar 2000–2009, dels utifrån insamling av nya data för 2010 och 2011. Uppgifterna om statens, regionernas/landstingens och kommunernas utgifter för kultur är uppdelade på olika områden och därför inte helt jämförbara annat än på sammanfattande nivå.

De sammanlagda offentliga utgifterna för kultur uppgick till cirka 23,8 miljarder kronor år 2011. Omräknat till 2011 års priser har de offentliga utgifterna för kultur ökat med nästan 25 procent under perioden 2000–2011. Fördelningen av de offentliga utgifterna för kultur mellan stat, regioner/landsting och kommuner förändras långsamt. Under den dryga tioårsperiod som redovisas här har regionerna/landstingen ökat sin andel av de totala offentliga utgifterna för kultur från 10 procent till 15 procent, medan staten har minskat sin andel från 47 procent till 45 procent och kommunerna har minskat sin andel från 43 procent till 40 procent.

Staten

Statens utgifter för kultur uppgick 2011 till cirka 10,6 miljarder kronor, vilket är en ökning med cirka 17 procent från år 2000 till år 2011. Den större delen av ökningen, cirka 15 procent, ägde rum fram till och med 2006.

Utgifterna är i rapporten indelade i tre huvudområden: Kultur, Folkbildning och Medier. Huvudområdet Kultur ökade mest – drygt 25 procent – mellan åren 2000 och 2006. Därefter har utgifterna stabiliserats på en nivå kring 6,5 miljarder kronor. Statens utgifter inom huvudområdet Folkbildning uppgick år 2011 till 3,3 miljarder, en ökning med cirka 8 procent sedan år 2000, vilken huvudsakligen skedde mellan 2006 och 2007. Inom huvudområdet Medier har utgifterna legat strax under 0,8 miljarder kronor under hela perioden. Utvecklingen under perioden har inneburit att huvudområdet Kultur har fått en ökad andel av de statliga kulturutgifterna i förhållande till de båda andra huvudområdena.

Tabell 1. Statens utgifter för kultur 2000, 2002, 2004 och 2006–2011 fördelat på huvudområden samt förändring jämfört med år 2000. Miljoner kronor. 2011 års priser.

År	2000	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kultur	5 183	5 492	5 974	6 601	6 559	6 386	6 496	6 560	6 499
Folkbildning	3 067	2 970	2 997	3 047	3 398	3 312	3 388	3 439	3 325
Medier	787	726	747	739	725	690	736	781	761
Summa	9 037	9 188	9 718	10 387	10 681	10 388	10 620	10 780	10 585
<i>Förändring sedan 2000</i>	<i>0,0%</i>	<i>1,7%</i>	<i>7,5%</i>	<i>14,9%</i>	<i>18,2%</i>	<i>15,0%</i>	<i>17,5%</i>	<i>19,3%</i>	<i>17,1%</i>

Inom huvudområdet Kultur är de största posterna Kulturmiljö, Teater och dans samt Museer och utställningar. Dessa tre delområden utgör en allt större andel av statens sammanlagda utgifter för kultur. Film, Ersättning och bidrag till konstnärer samt Litteraturen, läsandet och språket är små utgiftsområden som ökat marginellt, men som över tid kommit att utgöra en allt mindre andel av de totala statliga utgifterna för kultur. Andra små utgiftsområden, som även minskat perioden 2000–2011, är Arkiv, Bildkonst, arkitektur, form och design samt Forskning.

Regioner/landsting

De sammanlagda utgifterna för kultur för regioner/landsting uppgick 2011 till cirka 3,6 miljarder kronor. Om utgifter för folkhögskolor och inköp av konst – vilka tillkommit från och med 2007 – räknas bort uppgick utgifterna till i storleksordningen 3 miljarder kronor. Det är en ökning med ungefär 58 procent sedan år 2000. Merparten av den ökningen skedde under periodens första hälft.

Områdena Teater och dans samt Folkbildning och folkrörelser utgör tillsammans mer än hälften av regionernas/landstingens totala utgifter för kultur. Eftersom nya data om utgifter för folkhögskolor tillkommit i insamlingen från och med 2007, kan utvecklingen av utgifterna per delområde bara beskrivas för perioden 2007–2011. Under denna period har Folkbildning och folkrörelser vuxit något, men området Teater och dans har vuxit kraftigare och 2011 var utgifterna för de båda områdena lika stora. Även andelen för området Musik har ökat. Sammantaget har konstområdena teater, dans och musik ökat från 36 procent till 41 procent under perioden.

Bedömningen av de enskilda regionernas/landstingens utveckling av utgifter för kultur för hela perioden 2000–2011 störs av tillskottet av data om utgifter för folkhögskolor från och med 2007. Trenden är dock att merparten av regionerna/landstingen har ökat sina utgifter för kultur under perioden. Skåne och Västra Götaland står för drygt hälften av den sammanlagda ökningen. Ökningstakten var som högst under första hälften av perioden. Även från år 2007 har regionernas/landstingens sammanlagda kulturutgifter fortsatt att öka, om än i långsammare takt.

Kommuner

Kommunernas utgifter för kultur 2011 uppgick till sammanlagt cirka 9,6 miljarder kronor, en ökning med cirka 16 procent sedan år 2000. Tillväxten i kommunernas totala utgifter för kultur avstannade 2009 för att sedan minska något under 2010 och 2011.

Tre av de fyra områden som kommunernas utgifter för kultur fördelas på i räkenskapssammandraget har blivit större under perioden 2000–2011.

En allt större andel går till Musik- och kulturskolorna (20 procent 2011), Bibliotek (40 procent 2011) och Allmänna kulturutgifter (34 procent 2011). Ett område, Stöd till studieorganisationer, har minskat. Allmänna kulturutgifter får ses som en restpost som samlar kommunala utgifter för kultur som inte kan sorteras in i någon av de tre huvudkategorierna.

Storleksskillnaderna mellan kommunerna är stora. Spridningen ligger mellan 1,9 miljoner kronor och 950 miljoner kronor. Utslaget per invånare var den genomsnittliga kommunens utgifter för kultur 952 kronor per invånare under 2011.

Hushållens utgifter för kultur

Uppgifterna om hushållens utgifter för kultur baseras på siffror från 2009 som tidigare publicerats i Kulturrådets rapport *Kulturens finansiering 2008–2009*. Uppgifterna är i denna sammanställning omräknade till 2011 års priser.

För att beskriva hushållens utgifter för kultur kan man välja att inkludera det som kallas investeringsutgifter eller att exkludera dessa utgifter. Investeringsutgifterna utgörs av utgifter för teknisk utrustning särskilt avsedda för mottagning och uppspelning av TV, radio eller digitalt lagrade medier, det vill säga TV-apparater, parabolantennor, video- och DVD-spelare, stereo, radio och CD-spelare.

Om investeringsutgifterna inkluderas uppgår hushållens utgifter till 47 miljarder kronor i 2011 års priser. När investeringsutgifterna dras bort från hushållens utgifter för kultur 2009 blir summan omräknat till 2011 års priser 38,5 miljarder kronor. Hushållens utgifter för kultur är därmed ungefär en och en halv gång så stora som det offentliga samlade utgifter för kultur 2011, som uppgår till 23,8 miljarder kronor.

Den enskilt största utgiftsposten i hushållens utgifter för kultur 2009 var TV-avgiften, som svarar för 19 procent av hushållens utgifter för kultur. Även TV-abonnemang för kabel och satellit, lösnummerköp av och prenumerationer på dagstidningar samt böcker utgjorde stora andelar med mellan 10 och 15 procent var. Därefter lägger hushållen mest pengar på konsertbiljetter, skriv- och ritmaterial, veckotidningar, hyrfilm, CD- och DVD-skivor samt biljetter till teater, opera, revy och musikal.

Näringslivets sponsring av kultur

Att med någon större grad av precision fastställa näringslivets samlade utgifter för kultur är inte möjligt med befintliga data. Näringslivets utgifter för kultur kan omfatta allt från samverkan, sponsring och donationer till inköp av biljetter och böcker. Den typ av samverkan med kulturlivet som även benämns sponsring omfattar direkt monetärt stöd samt inköp av

varor eller tjänster som det inte betalas fullt marknadspris för. Sponsring som finansieringskälla bidrar med en mycket liten andel av kulturens totala kostnader och den går vanligtvis främst till traditionella konstformer.⁴⁵

I dag saknas tillgängliga data över näringslivets samtliga utgifter för kultur. Institutet för reklam- och mediestatistik har emellertid gjort en uppskattning av delposten näringslivets sponsring av kultur. Enligt institutets beräkningar uppgick näringslivets utgifter för sponsring av kultur till 754 miljoner kronor år 2011.

Reflektioner för utveckling av statistiken

I arbetet med Kulturanalys första rapport inom den officiella statistiken har utvecklingsområden för kommande statistikrapporter samt för den officiella statistiken identifierats.

Integrera europeiskt utvecklingsarbete

Det har under de senaste åren pågått ett gemensamt europeiskt utvecklingsarbete av kulturstatistik, som genomförts på initiativ av EU:s statistikmyndighet Eurostat. Slutrapporten från European statistical system network on culture (ESSnet-Culture) publicerades i oktober 2012. Inför Kulturanalys kommande arbete med statistik är det centralt att beakta denna rapport och för arbetet med samhällets utgifter för kultur, särskilt slutsatserna från *Task Force 2: Financing and expenditure on culture*.

Att jämföra utgifter över tid

I Kulturanalys kommande publikationer inom den officiella statistiken kommer uppgifter om samhällets utgifter för kultur att redovisas i både fasta och löpande priser. Att publicera uppgifterna i fasta priser är motiverat eftersom belopp olika år inte kan jämföras, då penningvärdet förändras över tid på grund av inflationen. Jämförelsen av utgifter över tid kan göras mera rättvisande genom att ta hänsyn till förändringen i penningvärde. Det finns olika utgångspunkter för att göra en prisjustering och några exempel är:

- hur mycket varor och tjänster som kan köpas mätt med konsumentprisindex (KPI)
- hur mycket arbetad tid som kan köpas mätt med ett löneindex
- hur mycket guld som kan köpas.

Ett enkelt exempel som illustrerar resonemanget är priset på en liter mjölk. Mjölken kostade 34 öre 1950. År 2006 kostade en liter mjölk 7:20 i *löpande priser*. Mjölken har alltså blivit ett par tusen procent dyrare i

⁴⁵ Lindqvist 2009.

löpande priser. Å andra sidan har exempelvis löner och priser på andra varor ökat mellan 1950 och 2006, vilket innebär att ett annat mått än mjölkens pris behövs för att synliggöra den uppföring som krävs för att köpa en liter mjölk ett visst år. Då kan löpande priser omräknas till *fasta priser* med olika metoder. Om priset på en liter mjölk 1950 omräknas med konsumentprisindex (KPI) till 2006 års priser motsvarar det i stället 5:43 kronor. Även med detta beräkningssätt har mjölken alltså blivit dyrare – priset har ökat med drygt 30 procent.

Det finns alltid utmaningar med att göra jämförelser över tid, eftersom valet av omräkningsmetoder påverkar resultatet. Det finns i dag flera vedertagna omräkningsmetoder. Förvaltningsanslagen på statens budget pris- och löneomräknas årligen för att justera för förändringar i penningvärdet. Pris- och löneomräkningen (PLO) baseras på hur priser, löner och hyror utvecklas i den svenska ekonomin i stort, inte på hur motsvarande utveckling ser ut för en enskild institution. PLO innebär olika uppräkningsmetoder för olika anslag beroende på hur löner, hyror och övrigt viktats. Det betyder att det finns många olika omräkningsfaktorer som baseras på PLO.

I linje med tidigare rapporter inom den officiella statistiken har Kulturanalys valt att göra alla omräkningar mellan åren med hjälp av konsumentprisindex (KPI), för att räkna om samtliga utgifter, såväl offentliga som privata, på ett enhetligt sätt. Om KPI ökat mer än exempelvis PLO mellan två år, så tillvida att de statliga utgifterna för kultur egentligen har utvecklats i en lägre takt än konsumentpriserna, så kommer de fasta beloppen för utgifter att överskattas för de historiska år som räknas upp med hjälp av KPI.

Mot bakgrund av detta är det därför viktigt att vara medveten om att omräkningen i sig kan skapa en delvis skev bild. Hur stor snedvridningen blir beror på skillnaden mellan den valda omräkningsfaktorn och den faktiska förändringen. Ingen metod är perfekt och omräkningen innebär en snedvridning av faktiska förhållanden. För att hantera detta faktum kan jämförelsemått och nyckeltal som baseras på löpande priser användas för att sätta utgifterna i ett sammanhang. För att skapa förutsättningar för den som hellre vill välja en annan omräkningsmetod, ska Kulturanalys fortsättningsvis även tillhandahålla de löpande priserna.

Att sätta utgifterna i ett sammanhang

För att skapa en mer nyanserad bild av utvecklingen av samhällets utgifter för kultur över tid, behöver utgifterna relateras till andra storheter av olika slag, såsom den totala statsbudgeten eller BNP. Detta angreppssätt innebär att jämförelser kan göras i löpande priser, vilket betyder att bilden nyanseras även i jämförelse med fastprisbaserade beräkningar.

I detta avseende krävs ytterligare utvecklingsarbete, men tankegångarna kan illustreras med två räkneexempel. Statens utgifter för kultur år 2011 uppgick till cirka 10,6 miljarder kronor, vilket är drygt 1,3 procent av statsbudgetens totala utgifter på cirka 800 miljarder kronor. På motsvarande sätt var kulturens andel av den totala statsbudgeten knappt 1,1 procent år 2000.

Samhällets sammanlagda utgifter för kultur uppgick till cirka 63 miljarder kronor år 2011, vilket motsvarar cirka 1,8 procent av BNP från användningssidan samma år. År 2000 uppgick samhällets utgifter för kultur till cirka 53 miljarder kronor, vilket detta år motsvarade nästan 2,0 procent av BNP från användningssidan.

Utvecklingen av dessa båda nyckeltal pekar alltså i olika riktning. Fler mät-punkter behöver tas fram för att undersöka utvecklingen mer i detalj och för att avgöra om något av nyckeltalen är mer relevant än det andra. Vi behöver även pröva ytterligare några alternativa nyckeltal.

Vart tar pengarna vägen?

En reflektion är att en officiell statistikrapport i vissa avseenden ger fler frågor än svar. De offentliga utgifterna som redovisats i Kulturanalys rapport utgör intäkter för institutioner och andra kulturverksamheter. I rapporten belyses dock inte vilka kostnader dessa verksamheter har haft över tid eller hur intäkterna förhåller sig till kostnadsutvecklingen. Detta är självfallet intressant om vi vill få kunskap om vad pengarna räcker till. I synnerhet är det intressant i relation till Kulturanalys övriga uppdrag att analysera kulturens samlade finansiering, som kräver att vi skapar en bild av hur intäkter förhåller sig till kostnaderna i kulturverksamheter. En sådan analys faller utanför ramarna för arbetet med den officiella statistiken, men kan mycket väl bli föremål för en fördjupande studie.

Museer 2011

Rapporten *Museer 2011* är en sammanställning av uppgifter om de svenska museernas organisationsformer, personal, ekonomi, samlingar och verksamhet. Totalt tillfrågades 219 museer i en enkätundersökning varav 164 svarade, vilket innebär att svarsfrekvensen är 75 procent. Svarsfrekvensen i undersökningen har minskat kontinuerligt under de senaste åtta åren. Det största bortfallet sker bland små museer i kategorierna Kommunala museer och Övriga museer.

Besök

Den långsiktiga trenden är att antalet museibesök ökar. År 2011 gjordes minst 18 miljoner museibesök i Sverige. Drygt 40 procent av besöken 2011 gjordes vid de centrala museerna och antalet besök vid dessa museer var

det högsta sedan fri entré-åren 2005 och 2006. Från 2003 till 2011 ökade besöken vid de centrala museerna med 2,5 miljoner besök eller med cirka 50 procent. De totala besöken för de museer som ingått i undersökningen under åren har ökat med 3,3 miljoner besök eller med cirka 23 procent. De mest populära besöksmålen under 2011 var Skansen med 1,4 miljoner besök under året och Vasamuseet med 1,2 miljoner besök under året.

I en jämförelse med museistatistik från andra europeiska länder tycks den positiva besöksutvecklingen vid svenska museer vara del av en europeisk trend. Av uppgifter insamlade av en europeisk organisation för museistatistik, Egmus, framgår att så gott som alla länder som bidrar med uppgifter i tillräcklig utsträckning för att utgöra underlag för jämförelser över tid har stigande besöksiffror för museer under 2000-talet. Särskilt tydlig är ökningen i de skandinaviska länderna, i Portugal och i Bulgarien.⁴⁶

Även om antalet besök i Sverige visar på en positiv trend så saknas kunskap om inom vilka grupper ökningen sker. Kulturanalys kan ännu inte svara på om det är grupper som redan sedan tidigare ofta besöker museer som ökat antalet besök eller om det är nya grupper som tidigare inte besökt museer i särskilt stor utsträckning som ökar. Det är något som vi får återkomma till i vår utredning om besöksmönster på museer som ska genomföras under 2013.

Barn och unga blir en allt viktigare målgrupp på museerna. Av de cirka 18 miljonerna besök 2011 gjordes minst 1,1 miljoner besök inom ramen för skolan och förskolan. Allt färre museer tar ut entréavgift för barn och unga upp till och med 18 år, men för dem som fortfarande gör det stiger genomsnittspriset på entrébiljetten. Andelen årsverken på museerna som har inriktning på verksamhet för barn och unga ökar långsamt men stadigt. I genomsnitt var ungefär 11 procent av museipersonalens årsverken riktade mot verksamhet för barn och unga under 2011. Det genomfördes totalt cirka 34 000 publika aktiviteter för skolor och förskolor, med i genomsnitt 20 deltagande elever vid varje aktivitet. Ungefär hälften av museerna i undersökningen har svarat att de har verksamhet för barn och unga med behov av särskilt stöd.

Samlingar och utställningar

I undersökningen om museer 2011 ställdes frågor om samlingarnas huvudsakliga inriktning. Av de svarande museerna uppgav 45 procent att kulturhistoria var den huvudsakliga inriktningen på samlingarna. De kategorier vars samlingar framför allt hade den här inriktningen var regionala och kommunala museer, motsvarande 63 respektive 52 procent av museerna. Den näst vanligaste inriktningen på samlingarna var design, historisk konst, samtidskonst och konsthantverk med 18 procent av museerna som uppgav detta.

⁴⁶ Egmus 2012.

Sammanlagt uppgav de svarande museerna att de hade cirka 67 miljoner fotografier och 56 miljoner föremål i sina samlingar. Av dessa var 2,4 miljoner fotografier respektive 4,4 miljoner föremål tillgängliga för allmänheten via webben.

Antalet utställningar vid de svarande museerna var cirka 1 600, varav ungefär hälften var nyproducerade. Antalet vandringsutställningar i drift var 130, varav ungefär en tredjedel var nyproducerade. Den vanligaste typen av utställning vid museerna var design, historisk konst, samtidskonst och konsthantverk (48 procent). Den näst vanligaste typen av utställning under 2011 var kategorin övrig inriktning (28 procent). Att drygt var fjärde utställning på landets museer inte kan placeras i någon av de färdiga kategorierna talar för att kategoriindelningen bör ses över inför kommande insamlingar.

Personal

En nyhet i årets rapport är att antalet årsverken redovisas uppdelat på kön och utbildningsnivå för de museer som har kunnat lämna uppgifter om detta. Av det totala antalet årsverken utfördes 59 procent av kvinnor och 41 procent av män. Störst skillnad mellan könen var det på de kommunala museerna där kvinnor utförde 64 procent av årsverkena.

60 procent av det totala antalet årsverken utfördes av personal med minst treårig högskoleutbildning, varav två tredjedelar var kvinnor och en tredjedel var män.

Kostnader och finansiering

Cirka 2,6 miljarder kronor eller närmare 70 procent av de svarande museernas samlade intäkter på drygt 3,8 miljarder kronor utgjordes 2011 av bidrag från staten, landstingen/regionerna, kommunerna och EU. Av museernas totala intäkter utgjorde entréavgifter cirka 11 procent och intäkter som angetts som sponsring drygt 1 procent. Hälften av de totala kostnaderna var personalkostnader och cirka 20 procent lokalkostnader.

Reflektioner inför utveckling av statistiken

Behov att öka svarsfrekvensen

Det finns generellt en minskad benägenhet att svara på enkäter i samhället i stort och museistatistiken utgör tyvärr inte något undantag. Svarsfrekvensen i museiundersökningen har minskat under ett antal år och det är en utveckling som är viktig att försöka vända för att förbättra kvaliteten i statistiken. En viktig del i det arbetet är att utveckla enkäten och förenkla uppgiftslämnandet för att undvika att enkäten uppfattas som svår att förstå och betungande att fylla i. Vidare borde statistiken harmoniseras med andra insamlingar i syfte att öka jämförbarheten med andra undersökningar.

Slutligen, men inte minst viktigt, måste enkäten utvecklas så att dess frågor beskriver museisektorn och dess verksamhet på ett sätt som är relevant för museerna själva.

Målpopulation

De kriterier som använts för att definiera vilka museer som ska ingå i den officiella statistiken bör ses över. I dagsläget ingår endast en del av de svenska museerna i undersökningen. Det som i dag avgör om ett museum ska ingå i målpopulationen är om museet uppfyller Icoms definition av ett museum, samt att den samlade arbetsinsatsen av yrkesutbildad personal på museet ska uppgå till minst ett årsverke. Museet ska också ha varit öppet för allmänheten. Dessa kriterier gör att antalet museer som ingått i undersökningen de senaste åren varit runt 220 stycken. För att i den officiella statistiken kunna inkludera sådan museiverksamhet som i dag står utanför målpopulationen – exempelvis många arbetslivsmuseer – måste definitionerna ses över.

Internationella aspekter

Det pågår ett internationellt utvecklingsarbete av museistatistiken. European group on museum statistics (Egmus) är ett initiativ med syfte att harmonisera museistatistiken inom framför allt Europa. Kulturanalys avsikt är att följa Egmus arbete för att få information om den internationella harmoniseringen av statistiken samt identifiera pågående trender inom den europeiska museistatistiken.

Under 2012 togs de första stegen att ta fram en ISO-standard för museisektorn i syfte att standardisera vad ett museum är och hur verksamheten bäst kan mätas. Kulturanalys kommer att fortsätta bevaka arbetet med en ISO-standard för museistatistik.

Digitalisering

Digitalisering är en viktig fråga för museerna och inom kulturarvssektorn i stort. Det är också viktigt att i den officiella statistiken följa digitalisering över tid. Det har inte varit möjligt att ta fram tillförlitliga tidsserier på hur digitaliseringen utvecklats på museerna. I enkäterna har det frågats om hur stor andel av samlingarna som är digitaliserade. Antalet svarande på frågan har skiftat över tid. Likaså har det varit svårt att bedöma kvaliteten i svaren, då vi uppfattat att museerna inte alltid har haft exakta uppgifter om digitalisering.

5. Kultursamverkansmodellen

Under 2012 har Kulturanalys arbete med den löpande utvärderingen av kultursamverkansmodellen fortsatt i form av tre delstudier: en enkätstudie om förväntade effekter av modellen, en intervjustudie med representanterna i det nationella samverkansrådet samt en forskningsbaserad jämförande fallstudie av kultursamverkansmodellen i två län.

Enkätstudien visar att det på regional och kommunal nivå finns en försiktig positiv inställning till kultursamverkansmodellen bland tjänstemän och politiker. Samverkan mellan olika aktörer och framför allt mellan de kommunala och de regionala nivåerna tycks öka. Det i sin tur uppfattas i mångt och mycket som en positiv utveckling för kulturutbudet och kulturens kvalitet.

Intervjuerna med samverkansrådets parter visar att rådet nu tycks vara i en fas där det är av vikt att konsolidera sin roll och kommunicera utåt vad rådets funktion är. Det råder samstämmighet om att rådets medlemmar bör sträva efter att värna den statliga nivåns perspektiv, men att ett viktigt sätt att göra det är att bidra med kompetens om det egna området.

Fallstudien i två län, Jämtland och Kronoberg, visar att kultursamverkansmodellens införande innebär att verksamhetsstyrningen inom den kulturpolitiska förvaltningen förändras. Inslaget av sektorssamverkan förstärks och redan komplexa relationer mellan olika aktörer på olika nivåer blir än mer komplexa. Det gäller även hur arbetet med kulturpolitiken organiseras. Däremot har inte några stora förändringar skett i hur de kulturpolitiska prioriteringarna ser ut.

Inledning

Kultursamverkansmodellen infördes under 2010 och från och med 2011 ingick fem regioner: Region Gotland, Region Halland, Norrbottens läns landsting, Region Skåne samt Västra Götalandsregionen. Från och med 2012 tillkom ytterligare elva regioner: Region Blekinge, Regionförbundet Jämtlands län, Landstinget i Jönköpings län, Regionförbundet Kalmar län, Södermanlands läns landsting, Regionförbundet södra Småland/Landstinget Kronoberg, Region Västerbotten, Landstinget Västernorrland, Västmanlands läns landsting, Regionförbundet Östsm samt Örebro läns landsting. Ytterligare fyra regioner går med i modellen från och med 2013, företrädda av Landstinget Dalarna, Landstinget Gävleborg, Region Värmland samt Landstinget i Uppsala län.

Myndigheten för kulturanalys publicerade i mars 2012 en första utvärdering av modellens införande och har därefter fortsatt den löpande utvärderingen.⁴⁷ I tur och ordning presenteras här några resultat från de olika delstudierna genomförda under 2012:

- En enkätstudie om förväntade effekter av modellen.
- En intervjustudie med representanterna i det nationella samverkansrådet.
- En forskningsbaserad jämförande fallstudie av kultursamverkansmodellen i två län.⁴⁸

Enkät om förväntningar på kultursamverkansmodellen

I september 2012 skickades en webbaserad enkät till politiker och tjänstemän på kommunal och regional nivå med ansvar för kultursamverkansmodellen.⁴⁹ Syftet med enkäten var att fånga förväntningar på och uppfattningar om kultursamverkansmodellen i regioner och kommuner. Enkäten behandlar sju frågeområden: Kulturplanen, Styrning och inflytande, Samverkan, Kostnader och finansiering, Administration, Kulturens kvalitet och Tvärsektoriella perspektiv. Dessa teman utvecklades efter en genomgång av de syften med och önskvärda effekter av kultursamverkansmodellen som har identifierats vid läsning av Kulturutredningens slutbetänkande, propositionen *Tid för kultur* samt Kultursamverkansutredningens betänkande *Spela samman*.⁵⁰ De teman som valts ut diskuterades sedan vid möten med politiker och tjänstemän på regional och kommunal nivå, samt med det nätverk för regionala tjänstemän som Kulturanalys har startat.⁵¹

I de följande avsnitten presenteras resultaten från enkätens frågor om kulturplanen och respondenternas sammanfattande omdöme av kultursamverkansmodellen. Därefter redovisas resultaten från de två frågeområdena Samverkan och Kostnader och finansiering. Att vi har valt dessa områden för denna första presentation av resultaten beror på att vi har uppfattat dem som mest relevanta för dem som arbetar med modellen. En närmare presentation av resultaten från övriga frågeområden kommer att

⁴⁷ Myndigheten för kulturanalys 2012.

⁴⁸ Dessa delstudier kommer att presenteras mer ingående i en rapport som publiceras i maj 2013.

⁴⁹ Enkäten återfinns som bilaga till denna rapport (bilaga 2).

⁵⁰ SOU 2009:16; SOU 2010:11.

⁵¹ I maj och juni månad 2012 besökte Myndigheten för kulturanalys samtliga regioner som ingår i modellen från och med 2013. Mötena samlade politiker och tjänstemän från regional och kommunal nivå och hade till syfte att göra en probleminventering för att på så vis komma fram till vilka frågor som var mest relevanta att ta upp i en enkät. Det nätverk som nämns här kan man läsa mer om nedan.

göras i den särskilda rapport om kultursamverkansmodellen som publiceras i maj 2013.

Svarsfrekvens

Enkäten skickades till politiker och tjänstemän på kommunal och regional nivå med ansvar för kultursamverkansmodellen. Dessutom gick enkäten till chefer och styrelseordföranden för kulturinstitutioner inom områdena teater, dans och musik samt museer, med landsting som primär huvudman. Totalt fick 1 135 personer enkäten, varav 497 personer har besvarat och avslutat den, vilket ger en svarsfrekvens på 44 procent.

Överlägset störst andel av de som svarade på enkäten, 67 procent, är verk samma på kommunal nivå, vilket beror på att enkäten sändes ut till många kommunala politiker och tjänstemän. 29 procent av de som svarade är verk samma på regional nivå och 9 procent vid en kulturinstitution.

Olika kategorier av uppgiftslämnare har i olika hög grad svarat på enkäten. Högst svarsfrekvens, 82 procent, har tjänstemän på regional nivå. Lägst svarsfrekvens, 28 procent, har den grupp som är störst sett till antal individer – politiker på kommunal nivå.

Tabell 2. Svarsfrekvens för Kulturanalys enkät till regionala och kommunala politiker och tjänstemän 2012 fördelat på kategorier av uppgiftslämnare. Antal och procent.

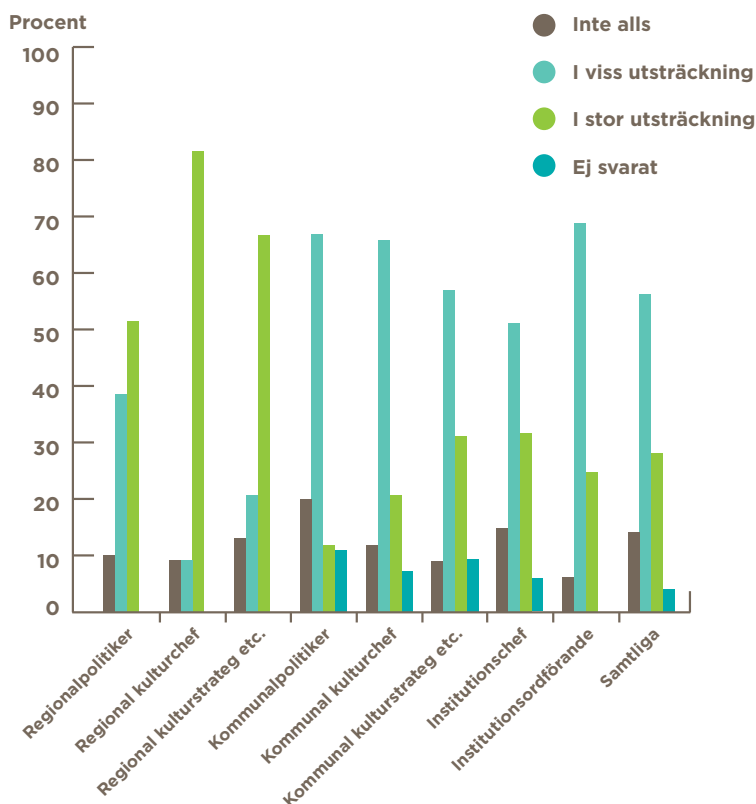
	Politiker på regional nivå	Tjänste- män på regional nivå	Politiker på kommunal nivå	Tjänste- män på kommunal nivå	Chef för kultur- institution	Ordförande i styrelse för kultur- institution	Samtliga
Mottagit enkäten	89	57	565	309	75	40	1 135
Besvarat enkäten	50	47	157	175	52	16	497
Svars- frekvens	56	82	28	57	69	40	44

Kulturplanen

Varje region som ingår i modellen ska utarbeta en regional kulturplan i samverkan med länets kommuner och efter samråd med länets professionella kulturliv och det civila samhället. Med denna plan som grund beslutar Statens kulturråd om det statsbidrag som regionen sedan ska fördela.⁵²

Delaktighet i framtagandet av kulturplanen

På frågan om i vilken utsträckning respondenterna varit involverade i arbetet med kulturplanen angav drygt en fjärdedel (28 procent) av samtliga svarande att de varit det i stor utsträckning, medan mer än hälften (57 procent) svarade att de varit involverade i viss utsträckning (figur 5). Bland dem som svarat att de varit involverade i stor utsträckning dominerar de

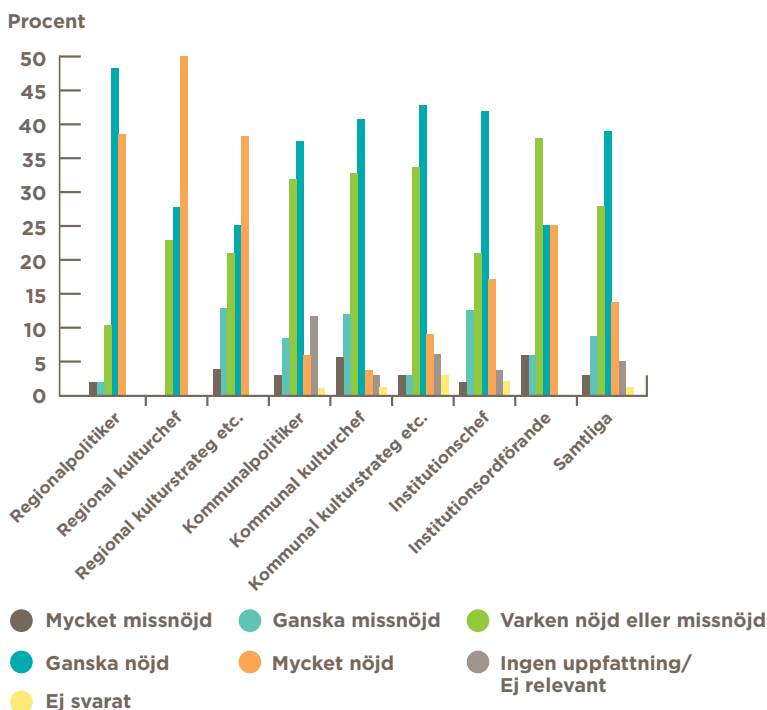
Figur 5. Involveringsgrad i kulturplanen fördelat på kategorier av uppgiftslämnare. Procent.

⁵² Det statliga bidraget till regional kulturverksamhet regleras i SFS 2010:2012 7 §.

tre regionala kategorierna av respondenter: av de regionala kulturcheferna svarade 82 procent att de varit involverade i arbetet med kulturplanen i stor utsträckning, av de regionala kulturstrategerna svarade 67 procent och av de regionala politikerna 52 procent på detta sätt. I de andra grupperna dominerar svarsalternativet i viss utsträckning. Det kan vara värt att notera att andelen som svarat att de inte alls varit involverade i arbetet med kulturplaner är högst bland politiker på kommunal nivå (20 procent). Det är också den kategori där svarsfrekvensen på enkäten är lägst, vilket kanske beror på att kulturfrågor inte alltid har högsta prioritet bland kommunpolitiker.

Nöjdhet med den färdiga kulturplanen

Drygt hälften (53 procent) av de svarande angav att de är nöjda med kulturplanen, varav 14 procentenheter svarade att de är mycket nöjda (se figur 6). En relativt stor andel (28 procent) svarade att de är varken nöjda eller missnöjda med kulturplanen. Bara 12 procent av uppgiftslämnarna angav att de är missnöjda, varav 3 procentenheter svarade att de är mycket missnöjda.

Figur 6. Nöjdhet med den regionala kulturplanen fördelat efter kategorier av uppgiftslämnare. Procent.

Politiker, kulturchefer och kulturstrateger på regional nivå har högst andel som svarat att de är nöjda med kulturplanerna. Den sammanlagda andelen nöjda och mycket nöjda på regional nivå var 86 procent för politiker, 77 procent för kulturchefer och 63 procent för kulturstrateger. Mest nöjda var de regionala kulturcheferna, där 50 procent angav att de var mycket nöjda med kulturplanerna.

Nivån är en annan bland de kommunala politiker och tjänstemän som svarat på enkäten. Den sammanlagda andelen nöjda och mycket nöjda i de tre kommunala kategorierna var 43 procent för politiker, 45 procent för kulturchefer och 52 procent för kulturstrateger. Andelen mycket nöjda är låg bland kommunernas företrädare. Av de kommunala kulturcheferna svarade bara 4 procent att de var mycket nöjda. Bland kommunpolitikerna var motsvarande andel 6 procent och bland kommunernas kulturstrateger 9 procent.

Missnöjdhet med kulturplanerna är inte lika tydligt polariserad mellan regional och kommunal nivå. Högst andel missnöjda återfinns i grupperna kommunala kulturchefer, institutionschefer och regionala kulturstrateger i vilka 15–18 procent angett att de är ganska missnöjda eller mycket missnöjda med kulturplanen. Räknat i antal betyder det för de regionala kulturstrategernas del att 4 av 24 är ganska eller mycket missnöjda. Som jämförelse kan nämnas att ingen av de regionala kulturcheferna svarat att de är missnöjda med kulturplanen.

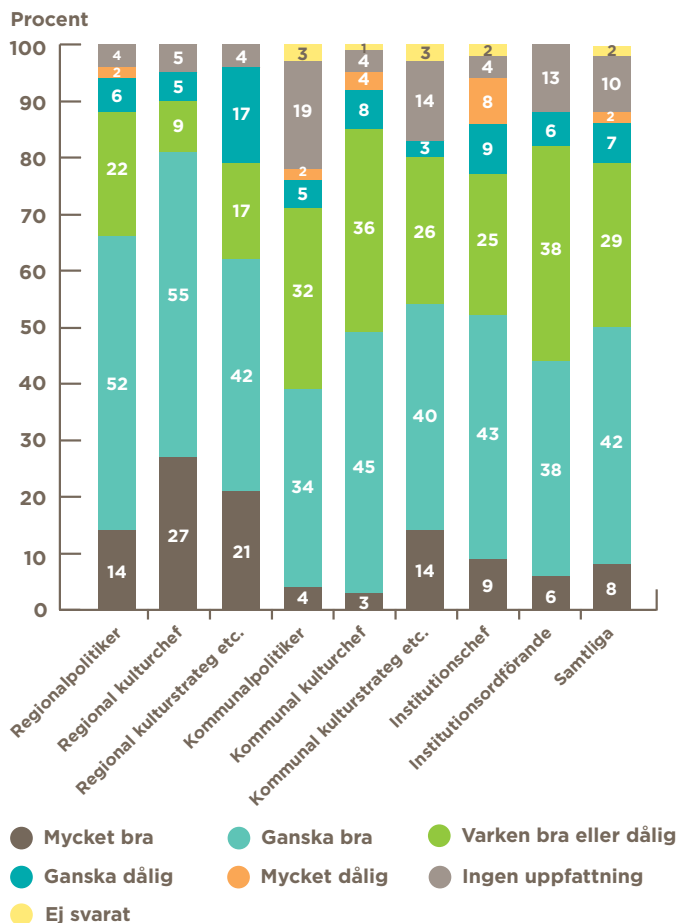
Vid en jämförelse av figur 5 och figur 6 framgår det att grad av nöjdhet med kulturplanen samvarierar med hur involverad man varit i planens framtagande.

Sammanfattande omdöme av kultursamverkansmodellen

I enkäten fick respondenterna möjlighet att svara på frågor om deras sammanfattande omdömen av kultursamverkansmodellen. Totalt svarade 50 procent att de tycker att kultursamverkansmodellen är mycket bra eller ganska bra. Sammanlagt 9 procent svarade att de tycker modellen är ganska dålig eller mycket dålig. Drygt en tredjedel av de svarande (39 procent) svarade att de inte hade någon uppfattning i frågan eller att deras sammanfattande omdöme var vare sig bra eller dålig.

De som är mest positivt inställda till kultursamverkansmodellen återfinns på regional nivå. I alla de tre regionala grupperna politiker, kulturchefer och kulturstrateger är det fler än hälften som svarat att modellen är ganska bra eller mycket bra. Bland kulturcheferna var 82 procent positivt inställda till modellen på detta sätt. Värt att notera är dock att 17 procent av kulturstrategerna på regional nivå (4 av 24 individer) svarade att de tycker att modellen är ganska dålig; ingen av de regionala kulturstrategerna har dock svarat att de tycker att modellen är mycket dålig. Även politiker och tjänste-

män på kommunal nivå ger överlag uttryck för en positiv inställning till modellen men svarade i mindre utsträckning än regionalt verksamma att modellen är mycket bra. De valde i högre utsträckning svarsalternativen ganska bra eller varken bra eller dålig.

Figur 7. Sammanfattande omdöme om kultursamverkansmodellen efter kategorier av uppgiftslämnare. Procent.

Fördelar och nackdelar med kultursamverkansmodellen

I en fråga i enkäten ombads respondenterna skriva fritt om de största fördelarna respektive nackdelarna med modellen. Ett stort antal av de öppna svaren handlade om ökad och bättre samverkan i olika former – mellan olika aktörer såväl som mellan olika nivåer. I flera svar lyftes det fram som positivt att modellen ”tvingar” fram samverkan och engagemang på olika nivåer, att själva processen, till exempel sammanställningen av en kulturplan, är en av fördelarna med modellen, samt att modellen bidragit till en ökad närhet till besluten och mellan olika aktörer. Möjligheten till lokala och regionala prioriteringar, men också den samsyn och samordning som har uppkommit i och med arbetet med modellen är ytterligare några teman som återfinns i flera av svaren. Vidare berörde åtskilliga positiva omdömen den ökade dialogen kring kulturfrågor samt att kulturen synliggörs och prioriteras högre än tidigare. Många svarade också att de ännu inte har möjlighet att bilda sig någon egentlig uppfattning om modellen i ett så tidigt skede.

Tabell 3. Teman i svar på öppen fråga om fördelar med kultursamverkansmodellen. Antal svar per tema.

Samverkan	88
Dialog och samtal	47
Kultur högre på dagordningen, ökad status och intresse, skapar debatt	45
Möjlighet till regionala och lokala prioriteringar och inflytande	41
Se helheten, samordning, samsyn, enat kulturliv	34
Närhet till besluten och närhet mellan olika aktörer	19
Själva processen, arbetsmodellen eller kulturplanen	19
”Tvingar” fram samverkan och engagemang	15
Övriga svar	87
Ingen uppfattning, vet inte eller för tidigt att veta	52
Inget svar	26

Beträffande kultursamverkansmodellens nackdelar svarade en stor del av respondenterna att de inte har någon uppfattning, inte vet eller att det är för tidigt i arbetet för att kunna svara på frågan. Vid sidan av dessa finns en stor grupp av svarande som anger att de inte är tveksamma till eller kritiska mot något.

Den fråga som den största andelen av respondenterna ändå är tveksamma till eller kritiska mot när det gäller kultursamverkansmodellen gäller finansiering. En synpunkt som framkommer är att statens finansiering av modellen

inte är tillräcklig. Andra respondenter efterfrågar ökade finansiella resurser utan att uttryckligen nämna någon specifik finansiär, medan ytterligare några har synpunkter på sättet som finansieringen är organiserad på.

En del svar riktar kritik mot att främst staten – men även till viss del regionerna/landstingen – styr alltför mycket, bland annat genom kontroll över medel samt kraven på återrapportering. En synpunkt som kommer upp är att det i modellen inte finns tillräckligt med möjligheter till förändring – ett antal av respondenterna hade även hoppats på en tydligare vilja till förändring genom större visioner och modigare politiska beslut när det gäller själva reformen. Det finns även en kritik mot, och oro för, det man uppfattar som statens minskade ansvar och otydliga roll i kultursamverkansmodellen. Här finns också en kritik mot det man benämner som en ”ökad byråkrati och administration”. Risker för en ojämlik maktfördelning mellan mindre respektive större kommuner och regioner/landsting men även mellan region/landsting och kommun lyfts fram av en del svarande.

Tabell 4. Teman i svar på öppen fråga om tveksamheter inför och kritik mot kultursamverkansmodellen. Antal svar per tema.

Inte tveksam till eller kritisk mot något	47
Inte tillräcklig finansiering från staten	44
Fortsatt eller ökad toppstyrning via staten eller regionen/landstinget	34
Finns inte tillräcklig vilja eller möjlighet att förändra	28
Statens roll och ansvar	24
Ökad administration	24
Innebär inte ökade resurser	19
Mindre makt åt små och mer makt åt stora kommuner och regioner/landsting	17
Risk att det inte blir några större förändringar	14
Dålig information eller förankring	12
Svårigheter med samverkan	11
Alla aktörer har inte lika mycket att säga till om (eller saknas helt)	9
Övriga svar	91
Ingen uppfattning, vet inte eller för tidigt att veta	59
Inget svar	38

Samverkan

Enligt svaren på enkätens fråga om huruvida samverkansmodellen påverkar samverkan mellan olika aktörer är den generella uppfattningen att alla föreslagna former av samverkan ökar. Av de olika former för samverkan som föreslogs i enkäten är det samverkan mellan den egna regionen/det egna landstinget och dess kommuner som flest respondenter anser ökar genom modellen: 72 procent har svarat att samverkan mellan regioner/landsting och kommuner ökar, medan 15 procent svarat att denna form av samverkan inte påverkas eller minskar. För de övriga angivna formerna av samverkan är andelen som svarat att de anser att samverkan ökar mellan 35 och 54 procent. Den lägsta andelen gäller samverkan mellan den egna regionen och andra regioner. Mellan 26 och 30 procent har avstått från att svara på frågan när det gäller samverkan mellan regionen och staten, mellan regionen och andra regioner och mellan olika kulturinstitutioner och kulturverksamheter, eller angett att de inte har någon uppfattning om hur samverkan mellan dessa olika aktörer påverkas.

Tabell 5. Uppfattning om hur införandet av kultursamverkansmodellen påverkar samverkan mellan olika aktörer. Procent.

	Samverkan ökar	Samverkan påverkas inte	Samverkan minskar	Ingen uppfattning	Ej svarat	Summa
Mellan regionen och staten	47	15	12	24	2	100
Mellan regionen och andra regioner	35	28	7	28	2	100
Mellan regionen och kommuner	72	13	2	11	2	100
Mellan kommuner i regionen	53	24	3	17	2	100
Mellan olika kultur- institutioner och kultur- verksamheter	54	16	3	25	2	100

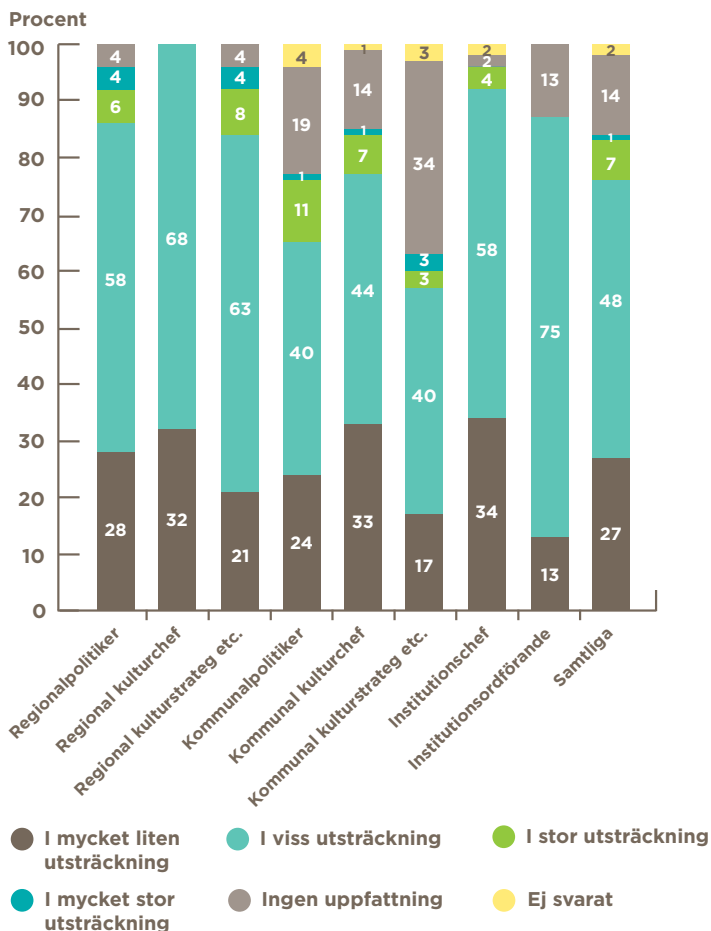
På frågorna om vad kultursamverkansmodellen kan leda till för effekter i form av ökat kulturutbud, högre kvalitet i kulturutbudet eller effektivare utnyttjande av de offentliga medlen för kultur är svaren likartade. Nästan 50 procent av respondenterna har svarat att kultursamverkansmodellen i viss utsträckning kan leda till dessa effekter, medan mellan 22 och 30 procent angett att modellen kan göra det i stor utsträckning. (Se tabell 6.)

Tabell 6. Uppfattning om vad införandet av kultursamverkansmodellen kan få för effekter. Procent.

	I mycket liten utsträckning	I viss utsträckning	I stor utsträckning	I mycket stor utsträckning	Ingen uppfattning	Ej svarat	Summa
Ökad samverkan → ökat utbud	7	46	30	8	7	2	100
Ökad samverkan → högre kvalitet	8	49	22	9	10	2	100
Ökad samverkan → ökad effektivitet	8	47	24	11	8	2	100

Kostnader och finansiering

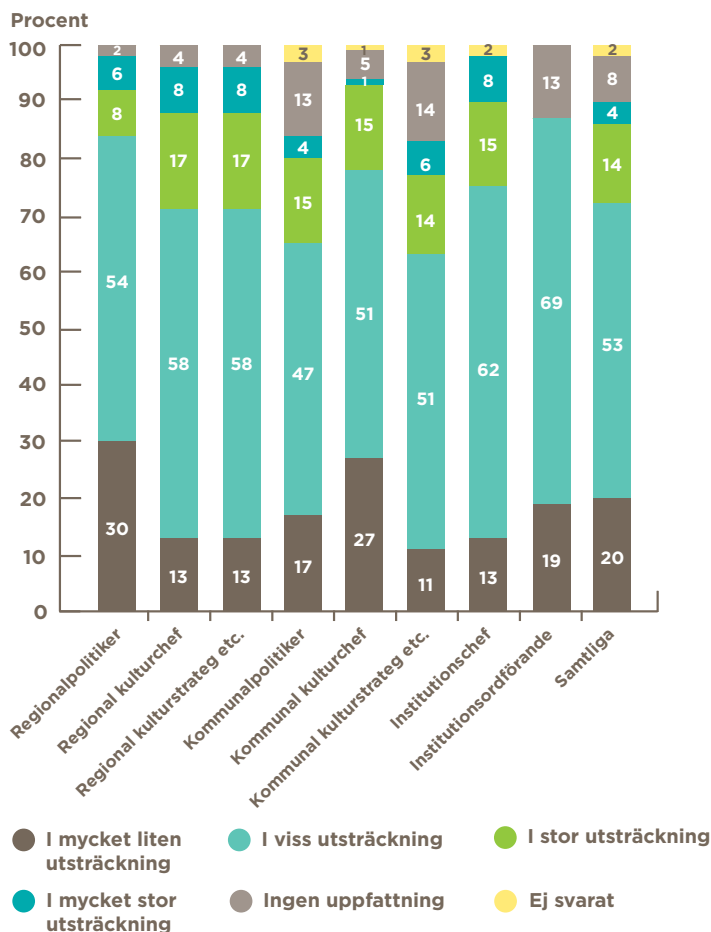
Enkäten visar att sammanlagt 75 procent av alla respondenter tror att införandet av kultursamverkansmodellen i mycket liten utsträckning (27 procent) eller i viss utsträckning (48 procent) kommer att leda till omfördelningar av statliga anslag till kultur mellan regioner på tre till fem års sikt, medan 8 procent tror att det kommer att ske i stor utsträckning eller i mycket stor utsträckning. Sammanlagt 16 procent har inte svarat på frågan eller angett att de inte har någon uppfattning i frågan. Resultaten ger en antydning om att det finns skillnader mellan kommunala och regionala kategorier av svarande. Andelen som tror att omfördelningar av statliga anslag mellan regioner kan komma att ske i framtiden i viss utsträckning är större i alla de tre regionala kategorierna jämfört med de tre kommunala kategorierna. Det är också en betydligt större andel i de kommunala kategorierna än i de regionala som har svarat att de inte har någon uppfattning i frågan. Däremot syns inte samma tydliga skillnad mellan kommunala och regionala kategorier beträffande andel som svarat att omfördelningar kan ske i mycket liten, stor eller mycket stor utsträckning.

Figur 8. Uppfattning om huruvida införandet av kultursamverkansmodellen kommer att leda till omfördelningar av statliga anslag till kultur mellan regioner på tre till fem års sikt. Procent.

På frågan om det finns möjligheter för regionen att göra egna prioriteringar av fördelningen av de statliga kulturanslagen har sammanlagt 73 procent svarat att de upplever det i mycket liten eller viss utsträckning. 18 procent av respondenterna upplever att det i stor utsträckning eller mycket stor utsträckning finns möjlighet att göra prioriteringar. Störst andel som ser möjligheten till egna regionala prioriteringar i stor eller mycket stor utsträckning återfinns bland de regionala kulturstrategerna och kulturcheferna (24 procent vardera) och institutionscheferna (sammanlagt 23 procent).

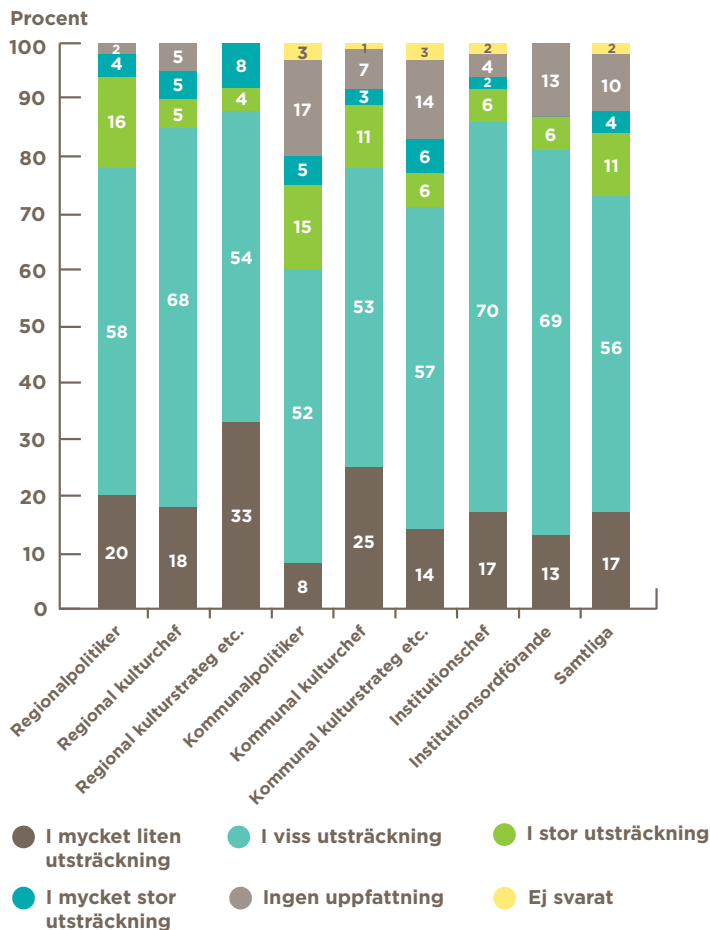
På motsvarande sätt som i föregående fråga saknar de kommunala företrädarna uppfattning i denna fråga i större utsträckning än de regionala företrädarna.

Figur 9. Uppfattning om regionen har eller kommer att ha möjlighet att göra egna prioriteringar i fördelningen av de statliga medlen i kultursamverkansmodellen. Procent.

När det kommer till frågan om regionen faktiskt kommer att utnyttja möjligheten till egna prioriteringar är svaren mycket likartade svaren på frågan om möjligheter till prioriteringar. Sammanlagt 73 procent tror i mycket liten utsträckning eller i viss utsträckning att prioriteringar faktiskt kommer att

göras, medan sammanlagt 15 procent tror att det kommer att ske i stor eller mycket stor utsträckning. Störst andel som tror att egna prioriteringar faktiskt kommer att göras i stor eller mycket stor utsträckning återfinns bland de regionala och kommunala politikerna (20 procent i vardera kategorin). (Se figur 10.)

Figur 10. Uppfattning om regionen faktiskt kommer att utnyttja möjligheten att göra egna prioriteringar i fördelningen av de statliga medlen i kultursamverkansmodellen. Procent.

Respondenterna har också fått skriva fritt om vilken typ av verksamhet de tror kommer att prioriteras högre respektive lägre i den region där man själv är verksam. Svaren är högst varierande och det är svårt att hitta några mönster. Många svarar att kulturinstitutioner kommer att prioriteras högre (50 respondenter), men nästan lika många svarar tvärtom, att de kommer att prioriteras lägre (31 respondenter). Den allra största delen av svaren anger ”ingen uppfattning”. Många har lagt till att det är för tidigt att säga något om hur prioriteringarna kommer att förändras.

En första analys

Det finns flera frågor att gå vidare med och fördjupa sig i utifrån resultaten av enkäten. I några kategorier av respondenter, främst bland politiker på kommunal nivå, är svarsfrekvensen för låg för att vi i nuläget ska kunna dra några långtgående slutsatser.

Det kan konstateras att respondenterna överlag är försiktigt positivt inställda till kultursamverkansmodellen. Endast en liten andel uttrycker att de tycker att modellen är ganska dålig eller mycket dålig. Det är angeläget att gå vidare med frågan om vilka förhoppningar man sätter till modellen och på vilket sätt man tror att de kommer att infrias. Även de hinder som aktörer på olika nivåer ser, och hur de tror att problem kan undvikas, är viktiga att studera i kommande utvärderingar.

Av ovan presenterade resultat framgår att det finns ett samband mellan hur involverad man har varit i arbetet med kulturplanen och hur nöjd man är med den. De som varit involverade i kulturplanarbetet i stor utsträckning är ofta ganska eller mycket nöjda med planen. Verksamma på regional nivå – framför allt tjänstemän – är de som varit mest engagerade i arbetet med kulturplanen, och det är också de som är mest nöjda. Detsamma gäller de sammanfattande omdömena av kultursamverkansmodellen. Även här är det tjänstemän på regional nivå – kulturchefer och kulturstrateger – som utmärker sig som de kategorier inom vilka störst andelar svarat att de tycker att modellen är ganska bra eller mycket bra.

En möjlig förklaring är att tjänstemän på regional nivå har möjlighet att från sina positioner ha överblick över modellens alla delar. Resultaten i denna enkät talar också för att kultursamverkansmodellen och kulturplanen först och främst är en regional fråga. Det är på denna nivå som tjänstemän och politiker leder arbetet med införandet av kultursamverkansmodellen i ett landsting. Dessa kategorier har störst möjlighet att påverka införandet av modellen, och innehållet i kulturplanen, i den egna regionen. De kan se modellen ur flera olika perspektiv och göra bedömningar baserade på en helhetsbild som få andra kan ha efter den korta tid som modellen har existerat. Både politiker och tjänstemän på regional nivå, som arbetar aktivt med modellen i stort sett dagligdags, har lättare att tro på att det

arbete de lägger ner kommer att få positiva effekter. Ju längre bort man befinner sig från den tidvis krävande verklighet som arbetet med att samordna dialogmöten, samla in material och författa texter till den regionala kulturplanen innebär, desto försiktigare verkar man generellt vara i sitt omdöme.

Resultaten visar att det finns en överlag positiv inställning till samverkan och att många respondenter ser att samverkan ökar på olika nivåer. Svaren tyder också på att de svarande inte i någon större utsträckning tycker att det finns någon motsättning mellan ett effektivare utnyttjande av offentliga medel för kultur i regionen å ena sidan och/eller ett ökat kulturutbud eller ett kulturutbud av högre kvalitet å andra sidan. Frågan är vad samverkan innebär i praktiken? Vad gör man när man samverkar? Vilka parter samverkar mest och vad får det för resultat?

Enkätsvaren visar också att respondenterna tror att införandet av kultursamverkansmodellen på tre till fem års sikt kommer att leda till vissa omfördelningar av statliga medel till kultur mellan regioner. Likaså tror en majoritet att regionerna kommer att börja göra egna prioriteringar. Det finns ingen stor diskrepans mellan hur man ser på möjligheten att göra regionala omprioriteringar och på hur denna möjlighet faktiskt kommer att användas av regionerna. Merparten av de svarande förväntar sig att en viss omfördelning av de statliga medlen kommer att ske inom regionerna framöver. Huruvida det ses som något positivt eller negativt av de olika kategorierna bör följas upp i kommande studier.

Som nämnts kommer en fördjupad analys av enkätens resultat att publiceras i en rapport i maj 2013. Under 2013 görs även en uppföljande studie där politiker och tjänstemän på kommunal och regional nivå ska intervjuas. Enkäten kommer också att genomföras igen inom tre till fem år, för att en jämförelse över tid ska kunna göras.

Intervjustudie: det nationella samverkansrådet

I betänkandet *Spela samman* föreslogs att ett samverkansråd bestående av representanter för de statliga myndigheter vilkas verksamhetsområden berörs av kultursamverkansmodellen skulle inrättas.⁵³ Rådet skulle ha som uppgift att bistå Statens kulturråd och även direkt eller indirekt de olika länen i samband med att de regionala kulturplanerna tas fram.⁵⁴ I budgetpropositionen för 2011 angav regeringen att de hade för avsikt att inrätta ett samverkansråd inom Kulturrådet.⁵⁵ I sin instruktion har nu

⁵³ SOU 2010:11, s. 78–79.

⁵⁴ SOU 2010:11, s. 78–79.

⁵⁵ Budgetpropositionen för 2011. Prop. 2010/11:1, utgiftsområde 17, s. 32.

Kulturrådet inskrivet att det inom myndigheten ska finnas ett samverkansråd med uppgift att

samordna de nationella kulturpolitiska intressena inom ramen för kultursamverkansmodellen. Generaldirektören är ordförande i samverkansrådet. Regeringen bestämmer vilka statliga myndigheter och nationella institutioner som ska ingå i samverkansrådet.⁵⁶

De myndigheter och organisationer som nu ingår i samverkansrådet är: Kulturrådet (ordförande), Svenska filminstitutet, Konstnärsnämnden, Kungliga biblioteket, Länsstyrelserna genom Länsstyrelsen Södermanlands län, Nämnden för hemslöjdsfrågor, Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet och Riksteatern.

Dessa myndigheter har inskrivet i sina regleringsbrev eller motsvarande att de ska delta i rådet "som ska hantera frågor om statens roll och ansvar inom ramen för kultursamverkansmodellen".⁵⁷ Någon närmare uppdragsbeskrivning av samverkansrådets roll och uppgifter finns inte.

Denna studie

För denna studie har intervjuer med chefer för de myndigheter och organisationer som ingår i samverkansrådet genomförts. Syftet var att förstå rådets roll i kultursamverkansmodellen, för att i förlängningen förstå statens roll i modellen bättre. I vissa fall har intervjupersonen tagit med sig en medarbetare på intervjun, eftersom det ofta finns en eller flera personer på en myndighet som arbetar med kultursamverkansmodellen. När det gäller Länsstyrelsen i Södermanlands län, som företräder länsstyrelserna, har länsrådet i Södermanland intervjuats eftersom han är representant i rådet.

Syftet med samverkansrådet

Som framgår av inledningen finns ingen utförlig uppdragsbeskrivning av samverkansrådets uppgifter från regeringen. Informanterna upplever det som att regeringen har lämnat öppet åt rådet att självt finna sin roll. Flera av de intervjuade menar också att det har tagit sin tid för rådet att finna arbetsformer som fungerar, men att diskussionerna som förs numera är konstruktiva och givande.

En arbetsgrupp – Kommunikationsgruppen – tillsattes hösten 2012 för att utarbeta en skrift som på ett tydligt sätt beskriver rådets uppgifter och roll utåt. Det finns också röster inom rådet som menar att det fortfarande är oklart vad rådets roll egentligen är och att rådets arbete borde bli mer konkret och effektivt.

⁵⁶ SFS 2012:515 10 §.

⁵⁷ Se t.ex. *Regleringsbrev för budgetåret 2012 avseende Konstnärsnämnden*.

Samtliga intervjuade är tydliga med att rådet inte har någon *formell* roll när det gäller *beslut* om medeltilldelning enligt förordningen. Besluten fattas av Kulturrådets styrelse, medan rådet är en av de instanser som *ger synpunkter och ett underlag* inför besluten. En synpunkt som har kommit upp i intervjuerna är om det verkligen är någon mening med att ha ett samverkansråd om detta råd inte har något formellt inflytande på bidragsfördelningen. Den dominerande åsikten är dock att det vore meningslöst om rådet ingående satt och diskuterade hur bidraget ska fördelas, eftersom staten inte längre har något formellt inflytande över hur regionerna fördelar bidraget till de sju områden som ingår kultursamverkansmodellen.

I förordningen SFS 2010:2012 om bidraget inom kultursamverkansmodellen listas sju områden som det statliga bidraget till regional kulturverksamhet ska gå till, och de flesta av rådets medlemmar representerar något av dessa områden.⁵⁸ Det finns en samstämmig uppfattning inom rådet att det är av högsta vikt att de som ingår där inte enbart gör det för att bevaka sitt eget områdes intressen. Minst lika viktigt är att förstärka det gemensamma statliga perspektivet på kulturen, att mejsla fram en gemensam statlig hållning, att vara en gemensam kraft utåt, att diskutera kulturpolitiska frågor ur ett nationellt perspektiv, att ha ett övergripande helhetsperspektiv och att bevaka statens roll i kulturpolitiken. De flesta informanter beskriver kontakten med de andra kulturmyndigheterna som intressant, givande och inte minst ovanlig. Det förekommer sällan att så många olika myndigheter och organisationer har regelbundet återkommande möten om ett gemensamt tema på detta sätt.

I den mån representanterna i rådet ändå bevakar sina egna områdens intressen, är det för att det annars skulle saknas kompetens inom exempelvis film, hemslöjd eller bibliotek. Det innebär att representanterna tillför något till en helhetsbild som Kulturrådet, såsom varande statens part i kultursamverkansmodellen, måste ha. Först och främst tillför de olika parterna i rådet sin kompetens genom den beredning av kulturplanerna som sker inför Kulturrådets beslut om fördelning av anslag. En grupp – Beredningsgruppen – bestående av samverkansrådets parter (inte nödvändigtvis den person som från parten sitter med på rådets möten) läser samtliga kulturplaner. Varje part läser alltså planerna framför allt för att tillföra synpunkter när det gäller det egna området, men synpunkterna kan också röra andra områden eller andra delar av planen. Det kan också vara så att en myndighet inte representerar ett specifikt konstområde, och då kan det i stället vara ett perspektiv man har kompetens om. Kulturskaparnas villkor är ett exempel på ett sådant perspektiv, där Konstnärsnämnden

⁵⁸ Områdena är *Professionell teater-, dans och musikverksamhet, Museiverksamhet, Biblioteksverksamhet, Konst- och kulturfrämjande verksamhet, Regional enskild arkivverksamhet, Filmkulturell verksamhet och Främjande av hemslöjd.*

bidrar med sin kunskap. Ansvariga handläggare på Kulturrådet går igenom samtliga kulturplaner med beredningsgruppen och tar till vara de synpunkter som kommer in.

Vid sidan av Kommunikationsgruppen och Beredningsgruppen finns ytterligare en arbetsgrupp som har haft en stor och viktig uppgift ända sedan rådets tillkomst: Uppföljningsgruppen. I denna grupp har frågan om hur kultursamverkansmodellen bör följas upp diskuterats, och gruppen har haft en viktig roll i Kulturrådets utarbetande av föreskrifter och riktlinjer för uppföljning.

Ett sätt att beskriva samverkansrådets roll är att, som några av informanterna vill, dela upp kultursamverkansmodellen i en formell del som handlar om bidragsfördelningen och en informell del som mer handlar om förändrade villkor för kulturpolitiken. Samverkansrådets uppgift är att diskutera statens roll i den förnyade situation som har uppstått, det vill säga, dess roll finns inom den informella delen av modellen.

Förändrade relationer mellan staten och regionerna på det kulturpolitiska området

Vad är det då för förändringar som modellens införande leder till när det gäller relationerna mellan staten och regionerna på kulturens område? Måhända något förvånande beskriver de flesta av de intervjuade att deras direkta kontakter med den regionala nivån har ökat. Det verkar finnas flera skäl till det.

Några myndigheter och organisationer i rådet har förlorat hela eller en del av de anslag som de tidigare fördelade direkt till regionerna. Det kan innebära att regionala aktörer i större utsträckning själva tar kontakt med den centrala myndigheten eller organisationen för att behålla en förankring av sin verksamhet på den statliga nivån. Informanterna beskriver att de upplever att aktörer på den regionala nivån behöver en central aktör som har en överblick och kompetens på det berörda området att vända sig till. Det finns i vissa fall en oro regionalt att denna aspekt ska gå förlorad i och med kultursamverkansmodellen.

Det innebär också i flera fall att den statliga nivån organiserar sig på ett nytt sätt för att möta det behov som fortfarande finns på regional nivå av en resurs på statlig nivå. Det kan innebära att ny personal anställs som koordinerar de frågor som rör kultursamverkansmodellen. Vissa personer får nya arbetsuppgifter i och med modellens införande när kulturplaner ska läsas och beredas. På en del myndigheter har flera av arbetsuppgifterna ökat i omfång, medan andra vittnar om att det har blivit mindre att göra eller status quo – eftersom man tappat uppgiften att fördela pengar men numera måste delta i beredningen av bidraget via samverkansrådet.

I viss utsträckning syftar statliga myndigheters och organisationers arbete mot regionerna till att stärka det egna området genom att förmedla den kunskap som finns på den statliga nivån om kultursamverkansmodellen och kulturplaner. Kulturanalys bedömning är att parterna i samverkansrådet har ett inflytande både genom att ge sina synpunkter till Kulturrådet och till den regionala nivån. I intervjuerna framkommer också att de flesta av rådets parter sedan länge har haft intensiva kontakter direkt regionalt och lokalt. Det tycks finnas ett fortsatt – och i och med modellen eventuellt förstärkt – ömsesidigt behov av kontakt mellan de statliga och de regionala aktörerna.

Flera av de intervjuade beskriver de nya och mer intensiva kontakterna med regionala kulturförvaltningar och politiska organisationer som mycket givande. Det har, tillsammans med mötena i samverkansrådet, lett till att de har bättre kunskap om kulturlivet runt om i landet och inom olika områden.

En aspekt som flera av de intervjuade lyfter fram är kulturens ökande betydelse för samhället i stort. Inte minst när det gäller frågor om regional utveckling får kulturfrågorna större utrymme framöver, spår de flesta. När regionala utvecklingsplaner ska skrivas finns kulturen med på ett helt nytt sätt. Just kulturens roll i regionernas utveckling är ett viktigt perspektiv för länsstyrelserna och Riksantikvarieämbetet. De ser det som en av sina viktigaste uppgifter i rådet att föra fram detta perspektiv.

Förhoppningar och farhågor knutna till modellen

Många av de intervjuade tycker att en effekt de redan nu kan se av kultursamverkansmodellen är att de nationella kulturpolitiska målen får större genomslagskraft regionalt och lokalt än någonsin tidigare. I och med att kulturplaner arbetas fram i samverkan med kommuner och i samråd med professionella kulturskapare och civilsamhälle, diskuteras kulturen mer. Politiker måste ta sig an kulturpolitiska frågor och sätta sig in de nationella målen. Flera menar också att det ökade engagemanget kan leda till att kulturpolitikens område blir mer dynamiskt på den regionala och lokala nivån. Det nya sättet att fördela pengar skapar möjligheter till samverkan och synergieffekter på många plan.

Det råder delade meningar om huruvida det finns tillräckligt med kompetens hos politiker och tjänstemän på regional nivå. Ståndpunkten finns att kultur och kulturpolitik främst borde vara en nationell angelägenhet och att risken är att politiken blir mer populistisk ju närmare besluten flyttas dem det berör, nämligen medborgarna. Det i sin tur riskerar att påverka kvaliteten på kulturutbudet negativt. Här finns också en diametralt motsatt ståndpunkt, nämligen att den regionala kompetensen är stor och att kvaliteten troligtvis kommer att öka i kulturutbudet till följd av ökat regionalt bestämmande.

Däremot går som en röd tråd genom intervjuerna farhågan om att vissa områden kommer att bli nedprioriterade till följd av att regionerna nu får mer att säga till om. Oron tycks finnas hos de flesta av de intervjuade, men i varierande grad. Det kan vara att man företräder ett litet område som riskerar att "försvinna upp i ett större område", eller att man företräder kulturskaparnas villkor – som ju inte har något eget område i modellen utan måste "påminnas om". Det kan också handla om att man företräder områden som har haft en otydlig roll och funktion under en längre tid, eller att man faktiskt ser att det dras ner inom det område man är verksam inom. Kulturanalys bedömning är att deltagandet i samverkansrådet faktiskt innebär ett bevakande av de egna intressena, på så vis att man bidrar till att bilden av kulturlivet runt om i landet blir komplett – och därmed till att staten engagerar sig i att tillgången till olika former av kultur är stor i hela landet.

Slutsatser

Engagemanget för deltagandet i samverkansrådet varierar mellan de myndigheter och organisationer som ingår där. I allmänhet är engagemanget högre hos dem vars egen verksamhet påverkats mycket av kultursamverkansmodellens införande. Om uppdraget att fördela anslag till regional kulturverksamhet inom det egna området har försvunnit, kan deltagandet i samverkansrådet vara ett effektivt sätt att föra fram det områdets intressen. Det kan också finnas andra skäl till att modellens införande leder till att en myndighets eller organisations verksamhet måste förändras – exempelvis regionernas ökade självbestämmande. Vissa av samverkansrådets parter arbetar intensivt med uppgifter kopplade till kultursamverkansmodellen, medan andra endast har det som en mindre uppgift bland andra att utföra.

Det nationella samverkansrådet har haft att självt utforma sitt uppdrag och sin roll inom kultursamverkansmodellen. Kulturrådet, som är ordförande i rådet, bör enligt flera i rådet bli mer drivande i vad rådet ska vara till för framöver. I och med att samtliga län som aviserat sitt inträde i modellen nu har gått in, kan rådets roll komma att förändras redan innan den har blivit tydligt definierad.

En slutsats av intervjustudien är också att det är av största vikt att rådets funktion blir tydlig för dem som är närmast berörda, nämligen de län som ingår i modellen. För att de ska förstå det sammanhang inom vilket de verkar, och därmed kunna utföra sitt arbete på bästa sätt, är det viktigt att de förstår hur rådet ser på sin egen uppgift. I och med att kontakterna direkt mellan den regionala och den statliga nivån fortfarande är viktiga och inte tycks tappa i betydelse, är det också viktigt för rådets parter att vara väl informerade om sitt eget mandat och sin uppgift.

Det bör dock framhållas att det råder en samstämmighet mellan hur rådets medlemmar nu uppfattar dess uppgift och hur den formulerades i det förslag som lades i betänkandet Spela samman och i instruktionen för Kulturrådet:

- att bistå Kulturrådet och även direkt eller indirekt de olika länen i samband med att de regionala kulturplanerna tas fram
- att samordna de nationella kulturpolitiska intressena inom ramen för kultursamverkansmodellen.

Dessa två uppgifter kan kanske framför allt kopplas till de nationella målen om kulturens tillgänglighet: att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Den centrala uppgiften för rådet är att säkra ett nationellt perspektiv i den regionalisering av kulturpolitiken som kultursamverkansmodellen innebär. Vår slutsats är att det är angeläget att samverkansrådet får – eller tar på sig – en mer konkret roll i detta arbete. I och med att alla län som valt att ingå i kultursamverkansmodellen har lämnat in en första, och ibland också en andra, version av sin kulturplan går modellen in i en ny fas, och utvecklingen av samverkansrådets funktion blir intressant att följa.

Jämförande fallstudie av kultursamverkansmodellen i två län

Forskarna Roger Blomgren och Jenny Johannisson från Centrum för kulturpolitisk forskning vid Högskolan i Borås har under 2012 på uppdrag av Myndigheten för kulturanalys gjort en jämförande fallstudie av kultursamverkansmodellens införande i Jämtlands och Kronobergs län. Genom att studera kultursamverkansmodellen i två län är ambitionen att få en fördjupad kunskap om modellens införande. Studien baseras på intervjuer med politiker och tjänstemän på regional och kommunal nivå i de två länen. Dessutom har dokument från respektive läns arbetsprocesser med att ta fram kulturplaner studerats.

Resultatet redovisas i en särskild rapport som finns att ladda ner i pdf-format från Kulturanalys webbplats www.kulturanalys.se. Nedanstående text lyfter fram studiens viktigaste resultat.

Syfte och frågor

Syftet var att studera om, och i så fall hur, kultursamverkansmodellens införande har påverkat den regionala och kommunala kulturpolitiken i Jämtlands och Kronobergs län.

Övergripande frågor för studien var:

- På vilket sätt innebär kultursamverkansmodellen en förändring i verksamhetsstyrningen i Jämtlands och Kronobergs län? Särskilt fokus

läggs på relationen mellan den regionala och den kommunala nivån i respektive län.

- Får en förändrad verksamhetsstyrning konsekvenser för kulturpolitisk organisation och kulturpolitiska prioriteringar i Jämtlands och Kronobergs län och i så fall vilka?

En utgångspunkt i studien är ett implementeringsperspektiv, det vill säga hur har reformen genomförts i praktiken på ett organisatoriskt plan? En annan utgångspunkt är teorier om medel för att styra politik. Två styrmedel lyfts fram som mest framträdande i kultursamverkansmodellen: idéer och organisation. Idéstyrning handlar om att styra genom mål, opinionsbildning och informations- och kunskapsspridning, vilket i denna studie ses som karakteristiskt för kultursamverkansmodellen. Organisatoriskt har regioner och landsting fått ett formellt större inflytande över fördelningen av medel till regional kulturverksamhet. Olika organisatoriska lösningar fungerar styrande på olika sätt och det är därför motiverat att granska hur arbetet med kulturplaner organiseras.

Trots att fokus i denna studie är att studera förändringar på kommunal och regional nivå och mellan dessa två nivåer, går det inte att bortse från statens roll i modellen. Studien visar att förordningen om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet⁵⁹ har stort genomslag i hur modellen införs i de båda studerade länen. Kulturrådets roll i införandet av modellen är central men kan uppfattas på olika sätt regionalt och kommunalt.

Förstärkt inslag av sektorssamverkan

Begreppet flernivåstyrning – eller hellre sektorssamverkan – kan beteckna hur kultursamverkansmodellen ska genomföras på den regionala arenan: samverkan, samråd och dialoger ska arrangeras mellan aktörer som formellt sett inte är över- och underordnade varandra. Sektorssamverkan sker ofta, precis som i kultursamverkansmodellen, både vertikalt och horisontellt, mellan till exempel organisationer och kommuner, och karakteriseras ofta av arbete i nätverk.⁶⁰

Studien visar att kultursamverkansmodellen har lett till en förstärkning av inslagen av sektorssamverkan i både Kronoberg och Jämtland. Den redan tidigare existerande komplexiteten hos landstingens relationer till andra politiska nivåer som EU, men framför allt staten, via Statens kulturråd har ökat i och med reformens konstruktion. Kontakterna med kommunerna har förstärkts och formaliserats. Styrningen av kulturområdet kan på den regionala nivån karakteriseras som metastyrning, där stora befogenheter

⁵⁹ SFS 2010:2012.

⁶⁰ Montin m.fl. 2011.

överlämnas till tjänstemännen i formulerandet av och arbetet med kulturplanerna.

Ett resultat är att alla inblandade aktörer inte har samma möjligheter att påverka kulturplanens utformning och kultursamverkansmodellens genomförande. Flera tidigare studier av kultursamverkansmodellen har redan pekat på detta förhållande avseende civilsamhälle och kulturliv.⁶¹ Att även kommunerna, som formellt ska samverka med regionen på likvärdiga villkor, upplever skilda förutsättningar som problematiska har också framkommit tidigare.⁶² Denna studie visar att i Jämtland och Kronoberg upplever politiker och tjänstemän i de större kommunerna, och politiker som har uppdrag på både regional och kommunal nivå, att de har stora möjligheter att påverka och ifrågasätta den regionala nivåns styrning. Företrädare för de mindre kommunerna upplever sig dock ibland som marginaliserade, vilket försvårar genomförandet av reell sektorssamverkan.

Förändrad verksamhetsstyrning – förändrad organisation

Den förändrade verksamhetsstyrningen har bidragit till att förändra den kulturpolitiska organisationen i Kronoberg och Jämtland. Bakgrunden till att det finns regionförbund i båda dessa län är att de tidigare har försökt gå ihop med andra län i storregioner. Dessa avstannade regionaliseringsprocesser resulterade i att regionförbund – som till skillnad från landsting är indirekt valda – bildats för att ansvara för frågor om regional utveckling. I Jämtland har regionförbundet ensamt övertagit det kulturpolitiska ansvaret medan det i Kronoberg delas med landstinget, vilket lett till att en gemensam beredning för kultursamverkansmodellen har inrättats.

I Jämtland har kultursamverkansmodellen inneburit en formalisering av redan existerande samverkan mellan region och kommun inom samverkansorganet Kultur Z och genom mer formaliserade uppdrag till regionala verksamheter. En mer systematisk dialog med civilsamhället kan skönjas. Dessa tendenser finns även i Kronoberg. En slutsats är alltså att kultursamverkansmodellen har inneburit dels att redan formaliserad samverkan har stärkts, dels att nya sätt att mötas på har skapats.⁶³

Kultursamverkansmodellen har i Jämtland och Kronoberg lett till nya sätt att tala om kulturpolitik och att diskussionerna om kulturpolitik nått fler aktörer än tidigare. Samtidigt upplever kommunerna att regionen inte fullt ut realiserat samverkansaspekten i modellen och att regionerna tenderar att betrakta kommunerna som underordnade och därmed inte som de jämbördiga parter som modellen kräver. Ekonomiska resurser är

⁶¹ Almerud 2012; Harding 2012; Myndigheten för kulturanalys 2012.

⁶² Luttröpp 2012.

⁶³ Samma tendenser redovisas i den första utvärderingen av kultursamverkansmodellen från Myndigheten för kulturanalys (2012).

här en viktig faktor – kan en liten kommun som aldrig kan uppnå samma ekonomiska resurser som regionen någonsin bli en jämbördig samverkanspartner?

Det framstår alltså som att den regionala nivån tenderar att tilldelas en överordnad position i relation till kommunerna, trots att de konstitutionellt befinner sig på samma nivå. Ett sätt att förstå detta är att den större politiskt administrativa enheten ofta positioneras som överordnad i relation till den mindre.⁶⁴

Studiens författare diskuterar också möjligheten att detta synsätt är anledningen till att såväl regioner som kommuner tenderar att acceptera att den statliga nivån har en överordnad position. De argumenterar för att såväl förordningen SFS 2010:2012 som Kulturrådets tolkning av sitt uppdrag riskerar att stärka den statliga styrningen av den regionala kulturpolitiken. De varnar för att syftet med kultursamverkansmodellen – att decentralisera kulturpolitiken – inte förverkligas annat än på ett retoriskt plan.

Oförändrade kulturpolitiska prioriteringar

I studien dras slutsatsen att den förändrade verksamhetsstyrningen hittills inte har bidragit till någon förändring i de kulturpolitiska prioriteringarna i Kronoberg och Jämtland. I princip kvarstår samma prioriteringar som innan, både avseende målformuleringar och budget. Barns och ungas rätt till kultur samt geografisk spridning står i fokus. Här kan också skönjas en viss ökad betoning av tillväxtorienterade argument. Fortfarande är det stort fokus på institutionernas verksamhet. Den övergripande kulturpolitiska idén i den svenska kulturpolitiken – främjandet av den professionella, institutionsbaserade konstnärliga verksamheten samt att föra ut denna verksamhet till så många som möjligt – kvarstår.

Författarna argumenterar för att det i stället är på det retoriska kulturpolitiska planet, och i arbetssätt, som förändringar har skett. En starkare idéstyrning av länets kulturpolitik kan skönjas. På kommunal nivå upplever kulturpolitiker och tjänstemän inom kulturområdet att kulturpolitiken fått en mer framträdande plats i den kommunala politiken, dock inte i ekonomiskt hänseende. En viktig form av idéstyrning är att gemensamma berättelser om respektive landsting nu verkar delas av fler aktörer. Detta kan å ena sidan ses som att region och kommuner nu delar samma vision och att de fått en större tilltro till sina egna förmågor att bedriva kulturpolitik. Å andra sidan kan det ses som att den statliga nivån genom kultursamverkansmodellen ökat sina möjligheter att kooptera den regionala kulturpolitiken, det vill säga föra över sin egen kulturpolitiska vision på den regionala nivån.

⁶⁴ Jfr Johannisson 2010.

Samtidigt var konsensus kring kulturpolitikens övergripande idé stark redan innan kultursamverkansmodellen. Ett sätt att förstå detta är genom den grundläggande marginalisering som kulturpolitik – både på statlig och regional nivå – är utsatt för. På ett marginaliserat område har man helt enkelt inte råd med konflikter då risken att ytterligare förlora i position är för stor. Ett område utan intressekonflikter är dock mycket svårt att föra högre upp på den politiska agendan.

Referenser

Almerud, Peter. 2012. "Kulturskaparna och kulturplanerna". I Harding, Tobias och Nathanson, Calle (red.). *Under konstruktion. Effekter av kultursamverkansmodellen 2010–2012*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Bergquist, Eva. 2012. *Är framtiden kulturens re-renässans?* Underlagsrapport 1 till Framtidskommissionen. Statsrådsberedningen.

Budgetpropositionen för år 2011. Prop. 2010/11:1, utgiftsområde 17.

Canada Media Fund. 2012. *Crowdfunding in a Canadian Context. Exploring the Potential of Crowdfunding in the Creative Content*. Hämtad augusti 2011: www.cmf-fmc.ca

Corporation for National and Community Service. 2007. *The Health Benefits of Volunteering: A Review of Recent Research*. Office of Research and Policy Development, Washington, DC 2007.

Crowdsourcing.org. 2012. Hämtad augusti 2012: <http://www.crowdsourcing.org/community/crowdfunding/7>

Duxbury, Nancy och Gillette, Eileen. 2007. *Culture as a Key Dimension of Sustainability: Exploring Concepts, Themes, and Models*. Working paper no. 1. Creative city network of Canada.

Egmus 2012. Hämtad december 2012: www.egmus.eu/en/statistics/.

Findahl, Olle. 2012. *Svenskarna och internet 2012*. Stockholm: se internetstatistik.

Flisbäck, Marita. 2011. *Konstnärernas inkomster, arbetsmarknad och försörjningsmönster*. Stockholm: Konstnärsnämnden.

Forbes. 2012. "Why crowdfunding will explode in 2013". Devin Thorpe. Hämtad december 2012. <http://www.forbes.com/sites/devinthorpe/2012/10/15/get-ready-here-it-comes-crowdfunding-will-explode-in-2013/>

Förenta nationerna. 2000. Resolution antagen av Generalförsamlingen. 55/192. Culture and development.

Förordning (SFS 2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet.

Förordning (SFS 2011:124) med instruktion för Myndigheten för kultur-
analys.

Förordning (SFS 2012:515) med instruktion för Statens kulturråd.

Gustavsson, Martin. 2012. "Privata välgörare i den svenska staten". I
Wijkström, Filip (red.). *Civilsamhället i samhällskontraktet. En antologi
om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press.

Harding, Tobias. 2012. "Civilsamhället i dialogerna". I Harding, Tobias och
Nathanson, Calle (red.). *Under konstruktion. Effekter av kultursamverkans-
modellen 2010–2012*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Hedström, Peter. 2012. "När nätverken får styra". I *Framtider* 2012:3, s. 4.

Hood, Christopher. 1991. "A public management for all seasons". I *Public
Administration*, 69:1, s. 3–19.

Jacobsson, Bengt (red.). 1994. *Organisationsexperiment i kommuner och
landsting*. Stockholm: Nerenius & Santérus.

Jacobsson, Bengt. 2012. *Kulturpolitik*. Arbetsrapport.

Jeannotte, M. Sharon och Duxbury, Nancy. 2012. "Experts and amateurs
in the development of integrated community sustainability plans. Linking
culture and sustainability". I *The Canadian Journal of Media Studies*,
Special Issue Fall 2012, s. 141–175.

Johannisson, Jenny. 2010. *Förändringar i kulturpolitikens geografi*. Kultur-
politisk forskning 1. Stockholm: Statens kulturråd.

Kulturbryggan. 2010. *Kulturbryggan – en ny form för stöd till förnyelse
och utveckling inom kulturområdet*. Dir. 2010:77.

Köping, Ann-Sofie, Lantz, Jenny och Stenström, Emma. 2009. "Kulturens
ekonomisering". I Beckman, Svante och Månsson, Sten (red.). *Kultursverige
2009*. Linköping: Sörlins förlag.

Lambert, Thomas och Schwienbacher, Armin. 2010. "An Empirical Analysis
of Crowdfunding". Working paper. Louvain-la-Neuve: Université catholique
de Louvain.

Massolution/Crowdsourcing LLC. 2012. *Crowdfunding industry report:
Market trends, composition and crowdfunding platforms*. Hämtad oktober
2012: [http://www.crowdsourcing.org/document/crowdfunding-industry-
report-abridged-version-market-trends-composition-and-crowdfunding-
platforms/14277](http://www.crowdsourcing.org/document/crowdfunding-industry-report-abridged-version-market-trends-composition-and-crowdfunding-platforms/14277)

Lindqvist, Katja. 2009. "Näringslivets stöd till kulturen är ännu blygsamt". I Beckman, Svante och Månsson, Sten (red.). *Kultursverige 2009*. Linköping: Sörlins förlag.

Lundåsen, Susanne. 2005. *Frivilliga insatser och hälsa*. Folkhälsoinstitutet rapport 2005:47.

Luttröpp, Pernilla. 2012. "Dialog som metod. Om dialogmötena i Kultursamverkansmodellen". I Harding, Tobias och Nathanson, Calle (red.). *Under konstruktion. Effekter av kultursamverkansmodellen 2010–2012*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Ministry for Culture & Heritage of New Zealand. U.å. *Cultural Well-Being and Local Government*. Report 1: Definitions and contexts of cultural well-being. Hämtad december 2012: <http://www.mch.govt.nz/files/report1.pdf>

Mollick, Ethan R. 2012. "The Dynamics of Crowdfunding: Determinants of Success and Failure". Working paper. Philadelphia: The Wharton School of the University of Pennsylvania.

Montin, Stig och Forsemalm, Joakim, m.fl. 2011. *Governance: att styra med insikt snarare än avsikt. En studie om flernivåstyrning och sektorsamverkan i Göteborg och Malmö*. Mistra-Urban Future. Chalmers tekniska högskola.

Myndigheten för kulturanalys. 2012. *Kultursamverkansmodellen. En första utvärdering*. Rapport 2012:1. Stockholm: Myndigheten för kulturanalys.

New Zealand Legislation. Local Government Act 2002. Hämtad december 2012: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2002/0084/73.0/DLM170873.html>

Palme, Mikael, Lidegran, Ida och Andersson, Barbro. 2012. "Konststudenterna och det symboliska kapitalet". I Gustavsson, Martin, Börjesson, Mikael och Edling, Marta (red.). *Konstens omvända ekonomi. Tillgångar inom utbildning och fält 1938–2008*. Göteborg: Daidalos.

Regionförbundet södra Småland. 2012. Bilaga 1. *Uppföljningsarbete crowd-culture.se – svar från Kronoberg*. D nr 11/0284.

Regleringsbrev för budgetåret 2012 avseende Konstnärsnämnden. Regeringsbeslut 2011-12-15. Ku2010/1203, 2011/14, 437/Kg 1960/RFS (delvis).

Regleringsbrev för budgetåret 2010 avseende Statens kulturråd. Regeringsbeslut 2010-05-27. Ku2009/2140/KTKu2010/966/KV.

SMP.se. 2012. "Vill att kulturen ska komma närmare allmänheten". Hämtad december 2012: [http://www.smp.se/noje_o_kultur/\(3390290\).gm](http://www.smp.se/noje_o_kultur/(3390290).gm)

SOU. 2009:16. *Betänkande av Kulturutredningen. 2. Förnyelseprogram*. Stockholm: Fritzes.

SOU. 2010:11. *Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet*. Stockholm: Fritze.

SOU. 2012:16. *Att angöra en kulturbrygga. Till stöd för förnyelse och utveckling inom kulturområdet. Delbetänkande av Kommittén Kulturbryggan*. Stockholm: Fritzes.

Stenström, Emma. 2008. "What turn will cultural policy take? The renewal of the Swedish model". I *International Journal of Cultural Policy*, 14:1, s. 25–35.

Stiftelsen för insamlingskontroll. 2012. Hämtad december 2012: <http://www.insamlingskontroll.se/sites/default/files/pressmeddelande2-12.pdf>

Sörbom, Adrienne. 2005. *När vardagen blir politik*. Stockholm: Atlas.

Throsby, David. 2005. "On the Sustainability of Cultural Capital". Research Papers from Macquarie University. Department of Economics. No 510.

Throsby, David. 2005. "Linking cultural and ecological sustainability". I *International Journal of Diversity in Organizations, Communities and Nations*, 8:1, s. 15–20.

Throsby, David. 2008. "Culture in sustainable development. Insights for the future implementation of art. 13". Unesco.

Tid för kultur. Prop. 2009/10:3.

UCLG (United Cities and Local Governments). 2010. *Culture: Fourth pillar of sustainable development*. Hämtad december 2012: http://www.wearemore.eu/wp-content/uploads/2011/02/Culture_Fourth_Pillar_Sustainable_Development_ENG.pdf

Wijkström, Filip. 2012. "Hybrider i civilsamhället". I Wijkström, Filip (red). *Civilsamhället i samhällskontraktet. En antologi om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press.

Wijkström, Filip och Einarsson, Torbjörn. 2006. *Från nationalstat till näringsliv? Det civila samhällets organisationsliv i förändring*. Stockholm: SSE Institute for Research.

Bilaga 1: Intervjuer omvärldsanalys

Intervjuer med personer som driver crowdfunding sajter.

- Daniel Daboczy, grundare till fundedbyme.com. Intervjuad den 8 oktober 2012.
- Max Valentin, grundare till crowdculture.se. Intervjuad den 1 oktober 2012.

Intervjuer med offentliga aktörer som medfinansierar crowdfundinginitiativ.

- Caroline Smitmanis Smids, kulturchef Mora kommun. Intervjuad den 5 oktober 2012.
- Ebba Reinolf, Innovation-Impact som på uppdrag av Stockholms stad administrerar Innovativ Kultur. Intervjuad den 24 oktober 2012.
- Bernt Ericson, Innovation-Impact som på uppdrag av Stockholms stad administrerar Innovativ Kultur. Intervjuad den 24 oktober 2012.
- Jessica Linde, samordnare kulturfrågor, Regionförbundet södra Småland. Intervjuad den 25 oktober 2012.
- Theresia Holmstedt-Jensen, ansvarig för kreativa näringar, Region Dalarna. Intervjuad den 24 oktober 2012.
- Ulrika Westin, ansvarig för kulturella och kreativa näringar, Landstinget Sörmland. Intervjuad den 23 oktober 2012.

Intervjuer med personer som försökt eller lyckats samla in medel via crowdfunding.

- Anders Sjöman, kommunikationschef Voddler och filmentusiast. Intervjuad den 16 oktober 2012.
- Ida Lindgren, filmskapare och student på Stockholms dramatiska institut. Intervjuad den 15 oktober 2012.
- Victor Hillebjörk, initiativtagare till Festival 2014 och grundare till reklambyrån Glad reklam. Intervjuad den 24 oktober 2012.

Intervjuer med omvärldsanalytiker.

- Martin Thörnkvist, omvärldsanalytiker på Media Evolution. Intervjuad den 5 oktober 2012.

Intervjuer med kulturråd

- Carl Otto Werkelid, kulturråd London.
- Eva Ekeröth, kulturråd Peking.
- Helene Larsson, kulturråd Belgrad.
- Kristina Rennerstedt, kulturråd Washington.
- Marika Lagercrantz, kulturråd i Berlin.
- Mats Widbom, kulturråd Paris.
- Mårten Frankby, kulturråd Moskva.
- Tomas Lindman, kulturråd Bryssel.

Bilaga 2: Enkät

- till regionala och kommunala politiker och tjänstemän om förväntningar på kultursamverkansmodellen

Välkommen till Myndigheten för kulturanalys enkät om förväntningar på kultursamverkansmodellen!
Besvara frågorna i tur och ordning.

Det är mycket angeläget att just du svarar på enkäten, så att vi får en så heltäckande och rättvis bild som möjligt. Det tar inte särskilt lång tid, och du behöver inte tillgång till något underlagsmaterial. Svara nu om du kan, eller planera in tid för det i din kalender. Sista svarsdatum är den 1 oktober 2012.

Frågor om enkäten besvaras av:

Agnes Ers, agnes.ers@kulturanalys.se, 08-52 80 20 06 (frågor om innehåll)

Rickard Bengtsberg, rickard.bengtsberg@kulturanalys.se, 08-52 80 20 05 (tekniska frågor)

Stort tack för din medverkan!

Bakgrundsuppgifter

Vi har samlat definitioner på följande sida: [Definitioner](#)

1. På vilken administrativ nivå arbetar du?

- ☐ Region/landsting/regionförbund eller motsvarande
- ☐ Kommun
- ☐ Kulturinstitution

2. Hur är kulturfrågorna organiserade politiskt på den nivå där du är verksam?

- ☐ Egen kulturnämnd eller motsvarande
- ☐ Kulturen i nämnd eller motsvarande tillsammans med andra politikområden såsom fritid, utbildning eller dylikt
- ☐ Vet ej/ej relevant
- ☐ På annat sätt, nämligen...

På annat sätt, nämligen...

3. Vilken är din roll när det gäller kultursamverkansmodellen?

- ☐ Yrkespolitiker
- ☐ Fritidspolitiker
- ☐ Kulturchef eller motsvarande
- ☐ Kultursamordnare/kulturstrateg/kulturutvecklare eller motsvarande
- ☐ Chef för kulturinstitution
- ☐ Ordförande i styrelse för kulturinstitution
- ☐ Annan, nämligen...

Annan, nämligen...

4. Hur länge har du haft den rollen?

- ☐ Mindre än två år
- ☐ Mellan två och fem år
- ☐ Mer än fem år

5. Hur länge har du arbetat med kulturfrågor?

- ☐ Mindre än två år
- ☐ Mellan två och fem år
- ☐ Mer än fem år

Kulturplanen

Vi har samlat definitioner på följande sida: [Definitioner](#)

6. Hur involverad har du varit/är du i framtagandet av den regionala kulturplanen?

- ☐ Inte alls
- ☐ I viss utsträckning
- ☐ I stor utsträckning

7. Vilken har din roll varit/är din roll när det gäller framtagandet av den regionala kulturplanen?

8. I vilken utsträckning har följande kategorier, enligt din uppfattning, deltagit i arbetet med den regionala kulturplanen?

	Inte alls	I viss utsträckning	I stor utsträckning	I mycket stor utsträckning	Ingen uppfattning
Politiker i regionen	☐	☐	☐	☐	☐
Tjänstemän i regionen	☐	☐	☐	☐	☐
Politiker i kommuner	☐	☐	☐	☐	☐
Tjänstemän i kommuner	☐	☐	☐	☐	☐
Professionella kulturskapare	☐	☐	☐	☐	☐
Företrädare för kulturinstitutioner	☐	☐	☐	☐	☐
Företrädare för civilsamhället	☐	☐	☐	☐	☐
Medborgare i allmänhet	☐	☐	☐	☐	☐

Här kan du lämna kommentarer på fråga 8.

9. I vilken utsträckning har följande kategorier, enligt din uppfattning, haft reellt inflytande över den regionala kulturplanens utformning och innehåll?

	Inte alls	I viss utsträckning	I stor utsträckning	I mycket stor utsträckning	Ingen uppfattning
Politiker i regionen	☐	☐	☐	☐	☐
Tjänstemän i regionen	☐	☐	☐	☐	☐
Politiker i kommunen	☐	☐	☐	☐	☐
Tjänstemän i kommunen	☐	☐	☐	☐	☐
Professionella kulturskapare	☐	☐	☐	☐	☐
Företrädare för kulturinstitutioner	☐	☐	☐	☐	☐
Företrädare för det civila samhället	☐	☐	☐	☐	☐
Medborgare i allmänhet	☐	☐	☐	☐	☐

Här kan du lämna kommentarer på fråga 9.

10. Hur nöjd är du själv med den regionala kulturplanen?

- ☐ Mycket nöjd
- ☐ Ganska nöjd
- ☐ Varken nöjd eller missnöjd
- ☐ Ganska missnöjd
- ☐ Mycket missnöjd
- ☐ Ingen uppfattning/Ej relevant

Här kan du lämna kommentarer på fråga 10.

11. Vad är du mest nöjd med i den regionala kulturplanen?

12. Vad är du missnöjd med i den regionala kulturplanen?

Styrning och inflytande

Vi har samlat definitioner på följande sida: [Definitioner](#)

13. Enligt din uppfattning, hur påverkar införandet av kultursamverkansmodellen olika aktörers inflytande över bidragsfördelningen till regional och kommunal kulturverksamhet?

	Minskar markant	Minskar något	Påverkas inte	Ökar något	Ökar markant	Ingen uppfattning
Statens inflytande	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Regionernas inflytande	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunernas inflytande	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kulturskaparnas inflytande	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kulturinstitutionernas inflytande	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Civilsamhällets inflytande	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Medborgarnas inflytande	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14. Enligt din uppfattning, hur påverkar införandet av kultursamverkansmodellen olika aktörers inflytande över innehåll och utformning av olika kulturverksamheter?

	Minskar markant	Minskar något	Påverkas inte	Ökar något	Ökar markant	Ingen uppfattning
Statens inflytande	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Regionernas inflytande	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunernas inflytande	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Professionella kulturskaparnas inflytande	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kulturinstitutionernas inflytande	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Civilsamhällets inflytande	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Medborgarnas inflytande	☐	☐	☐	☐	☐	☐

15. Kommer uppdragen till de regionala kulturinstitutionerna att förändras som ett resultat av kultursamverkansmodellens införande?

- ☐ Ja, styrningen av institutionerna kommer att bli hårdare
- ☐ Ja, institutionerna kommer att bli friare i att utforma sina verksamheter
- ☐ Nej, det blir nog ungefär som förut
- ☐ Ingen uppfattning

Här kan du lämna kommentarer på fråga 15.

16. I vilken utsträckning tror du att principen om "armlängds avstånd" kommer att kunna upprätthållas på regional och kommunal nivå när kultursamverkansmodellen införs?

- ☐ Inte alls
- ☐ I viss utsträckning
- ☐ I stor utsträckning
- ☐ I mycket stor utsträckning
- ☐ Ingen uppfattning

Här kan du lämna kommentarer på fråga 16.

Samverkan

Vi har samlat definitioner på följande sida: [Definitioner](#)

17. Hur påverkar, enligt din uppfattning, införandet av kultursamverkansmodellen samverkan mellan olika aktörer?

	Samverkan ökar	Samverkan minskar	Samverkan påverkas inte	Ingen uppfattning
Mellan regionen och staten	☐	☐	☐	☐
Mellan regionen och andra regioner	☐	☐	☐	☐
Mellan regionen och kommuner	☐	☐	☐	☐
Mellan kommuner i regionen	☐	☐	☐	☐
Mellan olika kulturinstitutioner och kulturverksamheter	☐	☐	☐	☐

Här kan du lämna kommentarer på fråga 17.

18. I vilken utsträckning kan ett ökat inslag av samverkan leda till ett ökat utbud av kultur i regionen?

- ☐ I mycket liten utsträckning
- ☐ I viss utsträckning
- ☐ I stor utsträckning
- ☐ I mycket stor utsträckning
- ☐ Ingen uppfattning

Här kan du lämna kommentarer på fråga 18.

19. I vilken utsträckning kan ett ökat inslag av samverkan leda till ett kulturutbud med högre kvalitet i regionen?

- ☐ I mycket liten utsträckning
- ☐ I viss utsträckning
- ☐ I stor utsträckning
- ☐ I mycket stor utsträckning
- ☐ Ingen uppfattning

Här kan du lämna kommentarer på fråga 19.

20. I vilken utsträckning kan ett ökat inslag av samverkan leda till ett effektivare utnyttjande av offentliga medel för kultur i regionen?

- ☐ I mycket liten utsträckning
- ☐ I viss utsträckning
- ☐ I stor utsträckning
- ☐ I mycket stor utsträckning
- ☐ Ingen uppfattning

Här kan du lämna kommentarer på fråga 20.

Kostnader och finansiering

Vi har samlat definitioner på följande sida: [Definitioner](#)

21. Hur bedömer du att införandet av kultursamverkansmodellen kommer att påverka omfattningen av offentlig finansiering av kultur på tre till fem års sikt i den region där du är verksam?

	Mycket mer	Något mer	Ingen skillnad	Något mindre	Mycket mindre	Ingen uppfattning
Statliga medel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Regionala medel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunala medel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Offentlig finansiering av kultur TOTALT	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Här kan du lämna kommentarer på fråga 21.

22. Hur bedömer du att införandet av kultursamverkansmodellen kommer att påverka omfattningen av icke offentlig finansiering av kultur på tre till fem års sikt i den region där du är verksam?

	Mycket mer	Något mer	Ingen skillnad	Något mindre	Mycket mindre	Ingen uppfattning
Avgifter/biljettintäkter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Crowd funding eller liknande	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sponsring/samverkan med näringslivet eller liknande	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ideellt arbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Icke offentlig finansiering av kultur TOTALT	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Här kan du lämna kommentarer på fråga 22.

23. I vilken utsträckning tror du att införandet av kultursamverkansmodellen kommer att leda till omfördelningar av statliga anslag till kultur mellan regioner på tre till fem års sikt?

- ☐ I mycket liten utsträckning
- ☐ I viss utsträckning
- ☐ I stor utsträckning
- ☐ I mycket stor utsträckning
- ☐ Ingen uppfattning

24. I vilken utsträckning upplever du att regionen där du är verksam har/kommer att ha möjlighet att göra egna prioriteringar i fördelningen av de statliga medlen i kultursamverkansmodellen?

- ☐ I mycket liten utsträckning
- ☐ I viss utsträckning
- ☐ I stor utsträckning
- ☐ I mycket stor utsträckning
- ☐ Ingen uppfattning

Här kan du lämna kommentarer på fråga 24.

25. I vilken utsträckning bedömer du att regionen där du är verksam faktiskt kommer att utnyttja möjligheten att göra egna prioriteringar i fördelningen av de statliga medlen i kultursamverkansmodellen?

- ☐ I mycket liten utsträckning
- ☐ I viss utsträckning
- ☐ I stor utsträckning
- ☐ I mycket stor utsträckning
- ☐ Ingen uppfattning

Här kan du lämna kommentarer på fråga 25.

26. Vad bedömer du kan komma att prioriteras högre i den region där du är verksam?

27. Vad bedömer du kan komma att prioriteras lägre i den region där du är verksam?

Administration

Vi har samlat definitioner på följande sida: [Definitioner](#)

28. Enligt din uppfattning, hur påverkas de administrativa kostnaderna för kulturverksamhet när kultursamverkansmodellen införs på den nivå där du arbetar?

- ☐ Kostnaderna kommer att minska avsevärt
- ☐ Kostnaderna kommer att minska något
- ☐ Kostnaderna påverkas inte
- ☐ Kostnaderna kommer att öka något
- ☐ Kostnaderna kommer att öka avsevärt
- ☐ Ingen uppfattning

Här kan du lämna kommentarer på fråga 28.

29. Har din egen arbetssituation och dina arbetsuppgifter förändrats till följd av kultursamverkansmodellens införande och i så fall hur?

30. Hur många timmar per arbetsvecka uppskattar du att du lägger ner på arbetsuppgifter med direkt koppling till kultursamverkansmodellen?

- ☐ Mindre än 10 timmar/vecka
- ☐ 10-20 timmar/vecka
- ☐ 20-30 timmar/vecka
- ☐ Mer än 30 timmar/vecka
- ☐ Ej relevant/Arbetar inte aktivt med kultursamverkansmodellen

Kulturens kvalitet, barns och ungas rätt till kultur och tvärssektoriella perspektiv

Vi har samlat definitioner på följande sida: [Definitioner](#)

31. Hur bedömer du att kulturens kvalitet generellt sett kommer att påverkas av kultursamverkansmodellens införande i den region där du är verksam?

- ☐ Kulturens kvalitet kommer att minska avsevärt
- ☐ Kulturens kvalitet kommer att minska något
- ☐ Kulturens kvalitet påverkas inte
- ☐ Kulturens kvalitet kommer att öka något
- ☐ Kulturens kvalitet kommer att öka avsevärt
- ☐ Ingen uppfattning

Här kan du lämna kommentarer på fråga 31.

32. I vilken utsträckning anser du att införandet av kultursamverkansmodellen ökar möjligheten att tillvarata barns och ungas rätt till kultur i den region där du är verksam?

- ☐ I mycket liten utsträckning
- ☐ I viss utsträckning
- ☐ I stor utsträckning
- ☐ I mycket stor utsträckning
- ☐ Ingen uppfattning

Här kan du lämna kommentarer på fråga 32.

33. I vilken utsträckning anser du att införandet av kultursamverkansmodellen bidrar till att lyfta fram kulturens betydelse också inom andra samhällssektorer/politikområden i den region där du är verksam?

- ☐ I mycket liten utsträckning
- ☐ I viss utsträckning
- ☐ I stor utsträckning
- ☐ I mycket stor utsträckning
- ☐ Ingen uppfattning

Här kan du lämna kommentarer på fråga 33.

Sammanfattande omdöme

Vi har samlat definitioner på följande sida: [Definitioner](#)

34. Vilket är ditt sammanfattande omdöme om kultursamverkansmodellen så här långt?

- ☐ Mycket bra
- ☐ Ganska bra
- ☐ Varken bra eller dålig
- ☐ Ganska dålig
- ☐ Mycket dålig
- ☐ Ingen uppfattning

35. Vad tycker du är de största fördelarna med kultursamverkansmodellen?

36. Är det något du är tveksam till eller kritisk mot när det gäller kultursamverkansmodellen?

37. Har du andra synpunkter på kultursamverkansmodellen?

Godkännande

Genom att välja "godkänner" och därefter klicka på grön pil, skickar du in enkäten. Därefter kan du inte ändra svaren.

- ☐ Godkänner

Tack för din medverkan!

Nedan visas en sammanställning av dina svar. Vill du skriva ut dessa, klicka på pdf-ikonen uppe till höger.

Resultaten kommer att presenteras i en rapport våren 2013.

